

Ой, я в свої мамунціні єден єдиначок
Або з мене буде газда, або гайдамачок

ЯК ПИНТЯ СОБІ ДОЛЮ ОБРАВ

Не тепер і не колись, а, мабуть, ще в ті часи, як сам цісар під стіл пішки ходив, не в чужій країні, а в зеленій Верховині народився у селі Три Пеньки нічогенький хлопчик – десть так кілограмчиків зо п'ять. Назвали його Григором на честь небіжчика діда.

Та як уродився, на хрестинах після третьої чарки, за давнім карпатським звичаєм, стали йому до рук різні предмети тицяти. Ану, що візьме малий, то те з нього і буде.

– Ой, візьми папушу, синку! – розповіла мати немовля та ї тицяє йому хлібну скоринку. – Ой яка смачна! Ой яка цюця!

Схилилася над ним та аж прицмокує від задоволення, аби його здурити. А Пинтя не дурний: у відповідь ногами відбивається. Нащо йому поперек гнути на пісних верховинських ґрунтах.

– Гі! Не буде з нього хлібороба! – радісно гукнув тато. – Буде з нього лісоруб, як і я. Ану, чекайте лиш!

Побіг надвір та ї витягнув сокиру з колоди.

– Чи ти здурів, старий, чи що тобі є? – вголос заревіла перелякана мати. – Хочеш, аби дитина зарізалася?

– Цить, стара! Я знаю, що роблю! – став він сокиркою довкола очей малого водити. Але так обережненько, аби той ручками не дістав. Ану, чи потягнеться хлопчик до лісового ремесла?

– Давай, синку, давай! – стоїть батько над немовлям, а гості довкола них зеромадилися.

Лиця всіх аж сяють від замилування.

А Пинтя від такої уваги замовк, зосередився, та як порскне татові на сорочку святою водичкою зі свого невинного джерельця!

– От капосне! – обтрушується мокрий батько серед хати, а всі довкола регочуть, аж за боки тримаються.

– Ні, не буде з нього лісоруба! – сміються люди.

– Певно, буде з нього учений чоловік, – підняв палець із золотим перснем отець Михайл. Погладив великий срібний хрест на череві та ї підніс до малого молитовник у шкіряній оправі.

Усі відразу принишкли: ану, що буде? Невже з Пинтів розумний чоловік колись вийде? То би була новина на ціле село!

Малий справді затих та ї став рученята до книжки простягати.

– Ану ж! Ану ж! – мало не плаче з радості мати, склавши руки, як на молитву.

– От, як візьме Святе Писаніє до рук, істинно кажу вам, – бути сьому янгеликові священиком! – впевнено гласить отець Михайл. Мати як це почула, мало не зомліла від щастя.

Але чи візьме малюк молитовник?

Усі аж навшпиньки повставали, щоб ліпше бачити. В хижі стало тихо, аж чути, як мухи сало гризуть.

Пинтя простяг рученята та ї таки вхопив чорну книженцію. Боже, що тут зчинилося! Всі один одного обіймають, цілують, вітають! Таке, ніби кожен на своєму городі великий скарб відкопав.

– Ну, кумонько, пам'ятай, що я перша допомагала малого купати! – хвалиться одна з жіночок.

– А я бігла бабу-повитуху кликати! – перебиває її друга.

– А я...

Старого Пинтю газди по плечах поплескують.

– Но, та ти тепер великий чоловік будеш із таким сином!

– Але носа не задирай! Пам'ятай про сусідів!

– Людкове добрі! – скочив з місця з піднятою чаркою схвильований батько, аж сльози йому на очах блиснули. – Мусимо випити за нашого благодійника, вельмишановного отця духовного Михайла, та його світлий розум! Якби не він, то ніколи би наш син не став...

Тут усі перевели щасливі погляди із задоволеного розчервонілого панотця на стіл, де лежало немовля. Якраз у цю хвилию малий Пинтя доживував третю сторінку зі Святого Письма, де йшлося про приїзд Ісуса на ослиці в Єрусалим. Про це повідомляла старовинна гравюра, половина якої ще була не дожованою. Поруч лежало ще п'ять видертих сторінок, які чекали своєї черги бути представленими внутрішньому світові малого ненажери.

– Царице Небесна! – пролунав серед мертвої тиші писклявий голос отця Михайла. – Сей молитовник мені сам Його високопреосвященство владика Рафаїл подарував! Він дорожчий за вашу корову!

– Ба, хто дорожчий за корову? – не зрозуміли спантелічені газди. – Невже Рафаїл?

Тим часом панотець блискавкою кинувся до стола, що, зважаючи на його кругленьке черевце, було гідним подиву і поваги. Тремтячими руками він випрямляв зіжмакані сторінки, шепочучи: “Господи, прости нам согрішення наша, вольнїя і невольнїя...”

Подарунок єпископа ледве вирвали всією громадою з рук немовляти, після чого малий Пинтя не на жарт образився і зайшовся диким плачем.

Його превелебність відразу заквапилися додому, притискаючи до грудей свій найкоштовніший скарб з видертими сторінками.

Після того як за ним хряснули двері, відомий п'яниця та добра душа Мирон Кучерявий прорік: «Ні, не буде з цього дівка преподобника».

— А що буде? — спитала зайойкана мати, яка за кілька хвилин пережила неймовірну материнську гордість за видатного сина і раптове повернення з панських хоромів у тісну селянську халупу.

— Буде з нього... — тут Мирон задумався і, піднявши кривий почорнілий палець догори, проголосив святу істину: — Буде з нього... Чоловік!

Усі зареготали.

— Ото голова! — схвально підняли газди чарки. — Ай справді, з Пинті буде чоловік. А не жінка!

На тому й порішили: що Бог дасть, те най і буде. Аби лише росло щасливе. А між тим ніхто за гостинною і не помітив, що малий Пинтя вже знайшов собі забавку.

То була стара люлька, що її курила цімборашка матері, яку за щирі усмішки прозивали Зубанею.

Жила вона віддалік від села. Сама як перст. Мала зуби, мов підкови. Точніше, це й не зуби були, а одностайна кістка — як кінське копито. А що Зубаня зналася на травах, то в селі недаремно казали, що вона — ворожка і водиться з нечистою силою. Та Зубаня була доброю з матір'ю Пинті, тож покликали її за куму.

А хрестини тривали мало не до рання.

Доки гості пили та співали, малий в тому неймовірному гвалті раптом затих. Посмоктуючи люльку, він цілком заспокоївся та й заснув.

Чи то Зубаня якусь таку особливу траву курила, чи, може, малий Пинтя просто втопився боротися за кращу долю. Але так ніхто і не довідався, що ж се означає, коли немовля обирає не хліб, не інструмент і навіть не книжку, а відьмацьку люльку.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Та іще ня ніхто не бив і не буде бити,
Поки буду бирувати топірець носити.

ЯК ПИНТЯ РОДИНУ ШАНУВАВ

Чи то Пинтя так розгнівав небесні сили за те, що єпископів дарунок подер, чи, може, щось інше на світі сталося, але впала на Верховину холера. Та така страшна, що забрала силу-силенну людей, а поміж ними і батьків Пинті.

Тож залишився він круглим сиротою, а позаяк мав самотню хресну матір (по-карпатськи — нанашку) Зубаню, то взяла вона хрещеника до себе.

Як-не-як, удвох воно веселіше. Недарма й люльку одну потягували.

А що ріс Пинтя недобрим, як гірка редька, то завжди був битий.

Каже йому Зубаня:

— Григоре, дитинко, ану, поки я до лісу по трави — позирай за обідом, аби не википів.

Лише за нанашкою хвіртка блисне, як Пинтя видереться на оборіг, випростає ноги та й шпцалку собі майструє. А далі на ній виграє, аж поки всі горицики не згорять.

Прийде втомлена Зубаня з лісу, а в хижі все аж чорно. Дим такий, як на пожежі.

— А дідько би тебе вхопив, малий нечестивцю! — біжить вона з тичкою за Григором. — Ба, що тепер будемо їсти? Хіба що тебе!

Та й цокотить хижо своїми зубами. А зубки в неї нівроку — як у коняки. Пинтя вихором летить із сіна, та все одно кілька разів дістане дрючком по плечах.

— Нанашко, не можна сироту бити! Будете гріх мати! — верещить він як недорізаний на всю долину.

— То ти так мені помагаєш? — лається Зубаня. — Так віддячуєш за мою доброту?

Ця історія повторюється щодня на різні лади. Якщо нанашка благає його чогось не чіпати, то він обов'язково туди залізе з головою, а якщо попросить щось зробити, то ані пальцем не кивне. Не дитина, а кара Бога!

Але якось воно було. І дні бігли за днями, місяці за місяцями, а там і рочки приспіли. Уже Пинтя й парубійком став. Нівроку на харчах нанашки відгодувався. Буде з нього хлоп на ціле село.

Якось прийшли в гості до Зубані дві її подружки з третього села — Глуханя і Сліпаня. Такі самі відьми-босоркані, як і вона. Тільки що зуби менші.

Замкнулися звечора в коморі та щось собі роблять, шепочуться тихо.

А Пинтя — не в тім'я битий, та ще й до всього цікавий — і собі хоче знати про відьмацьку раду.

Заліз на стріху, а звідти — на горище, відкрив яду та й дивиться згори, що в коморі діється. Бачить: сидять три ворожки, щось у долівці копають. Вирили ямку і схилилися над нею.

Пинтя аж голову вистромив, аби ліпше роздивитися.

— Тихо! — каже Глуханя. — Щось нагорі скрипнуло!

— Тобі все щось дурне чується! — відказує Сліпаня. — Вуха треба мити!

— Не бурчи! — штовхнула її кулаком Глуханя. — Ліпше зернятка точно кидай у ямку!

— Ану цитайте, баби дурні! — зашипіла на них Зубаня. — А то мені дівка збудите. Тоді нам життя не буде! Ви ще не знаєте мого хрещеника. Ой, морило би його, морило!

На такі слова Пинтя гордо заусміхався.

— Раз! Два! Три! — проказали босоркані разом і почали загібати ямку.

– Кожній – по одній, – подивилася на своїх подруг Зубаня. – Ти три кинула? – запитала вона грізно Сліпаню.

– Не мели дурниць! – огризнулась та. – Ти ж знаєш, що я бачу, як орел!

– Я питаю тебе, Сліпаню, не чи ти добре бачиш, а чи вмієш рахувати до трьох?

Тут зареготала Глуханя.

Зі злості Сліпаня вхопила з печі горщик та й – трісь! – куму по голові.

Та від несподіванки аж рота відкрила.

– Тихо будь! – знайшла виправдання Сліпаня. – Дітвака збудуєш!

«Ну й бабиська!» – ошелешено дивився на все це згори Пинтя.

– Добре, дівки! – скомандувала Зубаня. Вона, видно, була в них за старшу. – А тепер пропустимо чарочку сливовички. А потім собі файно закуримо: я такої травиці вчора нарвала!..

Пинтя тільки головою хитав від побаченого. Бабці собі добряче випили, задиміли і... задрімали.

А з ямочки тим часом почало пробиватися зілля. Три квіточки росли просто на очах. Були вони наче звичайні ромашки.

І тут легінь зрозумів, чому їх три.

– От, кляті босоркані! Для себе зготували, а про дитину й забули! Теж мені нанашка! – розгнівався він та й став гадати, що вони з тим зіллям будуть робити.

– Вставайте, дівки! – розплющила раптом око Зубаня. – Діло поспіло!

Глуханя і Сліпаня як на команду підняли голови. Далі вони втрьох зігнулися над квіточками і почали щось жебоніти.

Пинтя так вихилився з горища, аби хоч щось розчути, що мало звідти не вивалився.

– То, кажеш, сестрице, воно придасть сили? – звернулася Глуханя до Зубані.

– Будеш себе чути, як одданиця! Ліпше, як у сімнадцять рочків! – запевнила та.

– То й любощів захочеться? – почухала бородавку на носі Сліпаня.

– Голодній кумі одно на умі! – сплюнула газдиня. – За любощі не знаю, але сила в тілі буде – дай Боже! Гори можна звернути!

Аж тут заспівав сусідський півень.

– Поспішіть, дівчата! Вже півень піє, – приклала руку до вуха Глуханя.

– Глухий як не почує, то вигадас! – невдоволено буркнула Сліпаня.

– Та цитайте, бісове поріддя! – махнула кулаком перед їхніми носами Зубаня. – Будемо зілля варити!

Але було вже запізно. Бо Пинтя так вихилився з горища, що втратив рівновагу і з криками, стогонами та прокльонами покотився звідти по драбині аж під ноги заціпенілим босорканям.

– Гвалт! Рятуйте! Злодії! Нечиста сила! – заверещали не своїм голосом бабці. Пинтя тим часом скористався збентеженням та метушиною і, вхопивши три відьмацькі квітки у жменю, прожогом кинувся з комори.

– Грабують! – в один голос заверещали ворожки, побачивши, що зілля поцупили в них прямо з-під носа.

– За ним! – скомандувала Зубаня.

– Кумонько, хапай віник! – крикнула Сліпаня. – Ми сього злодійчука скоро на мітлі доженемо!

– На біду, так учора нею тріпала сього нечестивця, що держак зламався.

– Ой горе-горе! Утече голодренець! А з ним – і моя силюнька! – заломлювала руки Глуханя.

Уже сіріло – помалу займалася Божа днина. Сусідський півень був вельми подивований незвичною картиною: городами на гору біг босий Пинтя, тримаючи в руці три ромашки, а за ним на порядній відстані одна від одної мчали три бабці. “То, певно, якісь кінні перегони без коней, – крутив оком півень. – Шкода, що так рано, а то би й мої дурні кури щось розумне побачили”.

Та переможець уже визначився. Чим вище легінчук підіймався, тим більше босоркані від нього відставали. Нарешті вони зупинилися, махаючи йому вслід кулаками, важко дихаючи і вигукуючи лайки, яких наші гори ще не чули.

Пинтя зупинився аж під лісом. Усе тіло його боліло. І від падіння з горища, коли перерахував ребрами східці на драбині, і від нестримного бігу. Упав він на траву та й задумався, що далі робити. Як у світі жити сироті убогому?

«І чого я такий дурний? – міркував Пинтя. – Справді, якийсь виродок, а не дитина! Най би собі бабці силу дістали! Мені що – шкода? А я би собі щось інакше придумав!» Далі глипнув на квітки, які від таких пригод трохи прим'ялися. «Ба ні! – обережно засунув їх за пазуху. – Цікаво, що ж за силу дає оте чортове зілля?» – широко позіхнув, заклав руки за голоту та й вирішив трохи спочити.

Через хвилю Пинтя спав, аж носом висвистував.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Та й будемо, товаришу, гуляти, гуляти,
Хліб із торби витягати, на камені спати.

ЯК ПИНТЯ ПШОВ У СВІТИ

Збудили Пинтю вівці. Було далеко пополудні, і сонце вже припікало.
Одне ягня скубло траву мало що не на ньому.

– Йди геть, дурне! – відмахнувся легінь від мокрої овечої морди.

– О, та ти живий, хлопику! – гукнув Пинті вівчар, який сперся неподалік двома руками об пастушу палицю. То був Янко Причмелений, якого в селі вважали дурником. Бо мав уже років тридцять, а дівчат десятою дорогою обминав.

– А чого б се я мав умирати? – нахмурився Пинтя, згадуючи нічну пригону.

– Бо спиш як убитий! – усміхнувся довготелесий і худий як тичка Янко. – Так і життя проспши, неборачку! Ходи, я вже юшку зварив. Посьорбаємо удвох.

На галявині посеред ліщини справді вже димів на вогні казанок. Янко був диваком. Більше тримався хаці, як села. Людей сторонився. Казали, що і спить тут, у лісі.

«А може, і сей – нечестивий?» – пильно роздивлявся Пинтя вівчаря, доки той розкладав хустину з пастушим харчем.

– Ану глянь, хлопику, що там з юшкою? – попросив Янко, краючи кукурудзяну хлібину.

Пинтя підійшов до киплячого кїтлика і раптом, швидко витягнувши з-за пазухи уже геть зів'ялі квітки, кинув їх до окропу.

– Ну що там? – нетерпляче гукнув Янко. – Неси казанок!

– Най ще трохи покипить, – Пинтя стояв над вогнем як зачарований.

Коли юшка трохи вистигла і її вже можна було споживати, серце Григора аж стрепенулося від страху.

Дерев'яною ложкою Янка вони сьорбали її по черзі.

– Ой добра страва! – нахвалював юшку пастух. – Що то значить – зварена в лісі! Тут і смакує ліпше!

Але більше десяти ложок він не осилив. Певно, їдець із нього був кепський, тому й худий був як жердина.

– Янку, їж! – напосідав на нього Пинтя. – Будеш сильним як дуб!

– А мені не треба бути сильним, – ласкаво усміхнувся до нього небесними очима вівчар. – Мені й так файно!

«Дивний сей Янко», – думав Пинтя, наминаючи чарівну юшку, аж за вухами ляцало. Ба, чи чарівну? А може, зілля треба було варити за особливим рецептом?

– Я бачу, хлопику, ти би й коня з'їв! – за- усміхався Янко, витягнув шицалку та й заграв собі від душі тужливої верховинської пісні.

Хоч який голодний був Пинтя, але цілий казанок юшки таки не міг проковтнути. їв, доки черево витримувало. А вже як відчув, що зараз лусне, поклав ложку вбік. Половина юшки й так залишалася.

– Не журися! – перехопив засмучений погляд парубійка вівчар. – Песик доість! За нього теж треба дбати!

Не встиг Пинтя заперечити, як вівчар; свиснув чорного кудлатого Люципера, і той завзято почав хлебтати чарівну страву.

«Ой, бачили би оте босоркані! – почухав потилицю Пинтя. – Вони би мені сто чортів показали! А зрештою, що їх показувати, коли тут навіть пес має сатанинську прозивку!»

Будь-яка війна закінчується миром. Набивши черево по саму зав'язку, парубійко став думати, як йому з'явитися на очі нанашки. “Е-е, попрошу вибачення, – міркував він. – У Зубані добре серце. Та й я їй – як- не-як родина”.

Пинтя попросився з Янком, погладив Люципера (хтозна, як ті бісівські чари можуть на пса вплинути?) та й, весело насвистуючи, почимчикував у долину.

Вдома нанашка вже його виглядала. Глуханя і Сліпаня подалися на своє село, і Зубаня була чорніша за хмару і зліша за турка.

– Нанашко... – мовив винувато Пинтя, бочком входячи до хижі, а двері, про всяк випадок, залишаючи відчиненими.

– А-а, прийшов халамидник! – кинулася вона до нього.

– Та то я з переляку зробив! – почав Пинтя виправдовуватися. – Ударився сильно головою об сходинок – от мені і замакїтрилося.

– Так тобі й треба, задрипанцеві! Будеш знати, як шанованих людей підслуховувати! Де квітки? – підступила вона до самого обличчя Пинті, тримаючи в руці поважного дрючка.

– Тут! – проказав Григір, витягуючи із пазухи три ромашки, які завбачливо нарвав у сусідському городі.

– Ну, гляди мені! – задоволено мовила Зубаня, хапаючи квіти своєю кістлявою рукою. – Се тобі було останнє попередження. Більше тебе, гаспида, терпіти не буду!

Баба замкнулася в коморі, передбачливо зачинивши знизу і горище. Але Пинтя вже був нагорі – він проскріб щілину між дошками і спостерігав.

Зубаня відклала дві квіточки набік, вголос проказавши: “Сестрицям!” – і заходила варити відвар із останньої ромашки. Коли все було готове, вона сіла на скриню і стала його пити, тримаючи горня двома руками, як на якійсь церемонії. Допивши, закурила люльку і півгодини подрімала. А далі встала, обійняла скриню двома руками та й заходила у підіймати.

– Здурила стара чи що? – вирячив очі Пинтя. – Та сю скриню й два хлопці не піднесуть. А може, і сусідські ромашки чарівні? Видно, на голову діють...

Тут щось голосно хряснуло. Мабуть, у попереку в Зубані, яка себе уявила справдешинім Котигорошком.
— А бодай би тебе підняло і гепнуло, балаболе! — мало не завила вона від болю і люті. — То ти мене, стару жону, обманув як останнього дурника! Де ти є, негіднику?!

Пинтю мов вітром здуло з горища.

— Нанашко, може, ви відвар недосолили? — жалібно протягнув він з вікна.

— Ой, я тебе зараз посоло-засоло! Аби я твоєї ноги більше в своїй хижі не бачила! — гаркнула Зубаня, аж сусідські кури переполошилися.

— Нанашко, не женіть мене! Я вже буду чесний! — просив Пинтя ангельським голосочком.

— Все! Мого терпіння на тебе нема! — трималася за скривлений попереk Зубаня. — Я тебе годувала, доки ти був дитваком. Перед покійними кумами моя совість чиста. А тепер ти вже он який батяр! Тобою скоро орати можна буде! Иди геть і не мороч мені голови!

— Не проганяйте мене! Я ще буду великим чоловіком! Про мене сам цісар знатиме!

— Великим розбишакою ти будеш, а не чоловіком! — гукала з серця Зубаня.

Хто його тоді міг знати, як точно нанашка вгадала долю свого хрещеника! Недаремно ж вона була ворожкою!

Пинті нічого не залишалось, як покласти у тайстру пару крайців та кілька цибулин, вкрадених із комори, поки Зубаня перев'язувала попереk. Також він прихопив улюблену пицалку, одягнув на голову старий, протертий капелюх (видно, кури в ньому не одне яйце знесли) та й рушив світ за очі. Але куди йти?

«Піду до Причмеленого. Буду йому допомагати, а він мене за се підготовуватиме», - вирішив Пинтя, згадуючи юшку, від якої ще й тепер у череві бурчало.

РОЗДІЛ 4

Одну-м річку перескочив, другу-м пересвиснув,

Та я буду паном в горах, хоч би-м і повиснув.

ЯК ПИНТЯ СИЛУ ДІСТАВ

Так і зажили вони удвох з вівчарем. Спали у колибі, що Янко змайстрував посеред лісу, та й пасли панську отару. Час від часу хтось із них спускався в село, аби дізнатися новини та заpastися харчами. До нанашки Пинтя не хотів заходити, хоч люди казали, що вона вже пересердилася і чекала на свого хрещеника. Як-не-як, уже звикла до його батярських витівок. Та парубіко не поспішав повертатися. У горах зовсім не те життя, що в долині.

Тут можна цілісний день лежати горічерева на травичці, вправлятися на шпцалці, збирати ягоди чи грибочки, варити юшку чи бавитися з Люципером. А головне — ніхто нічого тобі не каже.

Янко був повного протилежністю Зубані. Здається, він ніколи й голосу не підвищував. Говорив ледь чути. Все сприймав як належне. Ані комахи не образять — не те що людини. Усе називав тільки пестливими словечками. Кровопивці-комарі для нього були «комариками», кусючі, обридливі мухи — «мушками», грізний ведмедисько, який рикав по хащі, - «ведмедиком», несамовита гірська буря — «дощиком». Сказано ж — Причмелений. По селі плели, що в дитинстві Янко впав з драбини на голову. Відтоді й став добряком.

Пинтя уважно слухав свого старшого побратима і старався його наслідувати. Адже він теж недавно з драбини гепнувся. Може, всі після такого падіння стають диваками?

«Наша доля й так уже прописана на небесах, то нащо їй противитися?» — запитував не раз Янко, здійснюючи догори сині, як волошки, очі.

За ним зводив погляд на небо Пинтя, вдивляючись у хмари так, що аж в очах рябіло. «Цікаво, і що там написано? І де? Принаймні я нічого не бачу. Треба в Янка навчитися грамоти», - вирішив він.

З якогось дива Причмелений умів читати. Чи се його дяк навчив, з яким по сусідстві жив, чи хто інший, але він потрохи вчив сеї науки і Пинтю.

— Ану, хлопичку, а се яка буквиця? — казав він Пинті, виводячи патином закарлючки по глині після дощу.

Як не дивно, Григiр виявився здібним учнем. Всмоктував у себе знання, як пісок воду. Така «зелена школа» тривала би ще довго — принаймні до зими, — якби чергове нещастя не впало на бідолашну Пинтьову голову.

Якось після ситного обіду, коли особливо приємно лежати горічерева і відчувати, як зав'язується сало, на овиді з'явився вершник.

Він скакав просто до них, тож Пинтя відірвав допитливий погляд від неба та перевів його на незнайомця.

— Хто се, Янку? — запитав він вівчаря.

— Се, видно, Шикарош, панський економ, — напружено вдивлявся той.

— І що йому треба?

— Не має чоловік роботи, тож мусить кров пити, — Янко вже підіймався та обтріпувався.

— Дай Боже здоров'я, паночку! — низько схилився він, здійснюючи капелюха перед чорним вусанем на вгодованому коні. Той щось невдоволено буркнув і скочив із сідла на землю.

— А се що за один? — тицьнув він пальцем на Пинтю.

— Се, паночку, сирота з нашого села. Допомагає мені вівчарити.

— Я йому платити не буду! — сердито блиснув управитель чорними, як вугіль, очищами. — Так і знай, Причмелений!

— Я вас добре знаю, паночку, — криво посміхнувся Янко.

Поки Причмелений з Пинтею зігнали овець до купи, Шикарош зробив кілька спраглих ковтків зі своєї фляшки.

— Одна, дві, три... — почав він рахувати, торкаючись кожної вівці рукою, мовби та могла виявитися примарою, — сорок три... — Нарешті він витер спітніле чоло: — А має бути... має бути сорок чотири! Чи не так, Причмелений?

— Видно, паночку, сталася помилка. Жодної вівці я цього літа не стратив, — сплотив Янко, мнувши капелюх у руках.

— То ти хочеш, придурку Божий, сказати, що я, економ пана Бебекала, брешу?!

Він, як гроза, насувався на вівчаря.

— Ти знаєш мої правила, чи не так? Що я роблю за кожну втрачену вівцю? — він узяв Причмеленого за вухо і боляче стис. — Що? Не чую!

— Рубаєте пальці, — ледь видихнув Янко.

— Я тобі вже давав останнє попередження? — мало не викинув вухо з м'ясом Шикарош. — Кажу, придурку!

— Давали, паночку, — заплющив очі довготелесий і худий як скінка вівчар.

На це Боже і безневинне створіння тепер страшно було глянути. Він був як з хреста знятий.

— Клади руку тут, — тягнув панський економ Янка до поваленої берези. — Вас, лайдаків, інакше порядку не навчиш!

Він поклав розчепірену долоню вівчаря на почорніле дерево і витягнув шаблю. Янко весь трясся і беззвучно ридав. Його рука смикалася, але він її від кори не відривав.

— Чому бути, того не минути! — прошепотів він і перехрестився.

Шикарош спочатку примірявся шаблею до мізинця, а далі широко замахнувся.

— Чекайте, паночку! — почув він ззаду голос Пинті.

— Чого тобі? — зло обернувся економ до парубіка.

Та це було останнє, що він побачив. Велетенська колода завбільшки з людину вдарила його просто в чоло. Від несподіванки Шикарош відступив кілька кроків назад, і шабля випала з його правихці.

Тоді Пинтя ще раз добре тріснув його межі очі, і лице Шикароша стало нагадувати гнилий помідор. Економ пана Бебекала, високо змахнувши добротними чобітьми, завалився в траву.

Пинтя підійшов до нього і зі словами "Бог трійцю любить!" підняв колоду для останнього удару.

— Не треба, хлопичу! — почув він слабкий голос Янка. — Ти ж його вб'єш!

— Туди йому й дорога! Се ж диявол, а не чоловік! — опустив колоду на землю Пинтя.

— Не варто на свою душу смертний гріх брати, — Причмелений підійшов до Шикароша, який лежав, розкинувши руки. — Чекай, а як ти сю колоду підняв? — звернув він увагу на важкого бука. — Се ж хіба два здорові хлопці підіймуть!

— Не знаю, — ї собі задумався Пинтя, — я в ту хвилину тільки гадав, як твої палець врятувати.

Аж тут легінь згадав про босорканське зілля, і від думки, що воно таки почало діяти, хай і значно пізніше, розхвилювався і розчервонівся. Янко, згорбившись, сидів на колоді. Він був збайдужілий до всього.

— То що тепер будемо чинити? — запитав Пинтя, коли трохи заспокоївся.

— Не знаю... — відказав, зітхаючи, Причмелений. — Тобі, хлопичу, тепер тільки одна дорога — у ліс або в інші краї. Шикарош такої ганьби ніколи не забуде. Доки тебе зі світу не живе, доти не заспокоїться. Се справді звір, а не людина.

— А ти? — запитав Пинтя.

— А я... — задумався Янко. — А що я? У мене буде все, як написано... Відвезу цього кровопивцю у село. Попрошу у пана заступництва. Може, ї змилюється. Як ти втечеш, то думатимуть на тебе.

— Ходи зі мною, Янку! — вдарив його по плечу легінь. — Удвійку в лісі не пропадемо!

— Як підемо двоє, нараз оголосять нас розбійниками, — заперечно хитнув головою вівчар. — Рискатимуть по лісах з гайдуками, доки не впіймають. Не хочу я себе чути зацькованою звіриною! Як на мене — хай буде, що буде!

— Як знаєш! — став збиратися Пинтя, бо закривавлена голова економа почала виявляти ознаки життя. Янко склав приятелів у беаги всі харчі, що мав, подарував і свого вівчарського ножа.

— Бери, хлопичу, все, — примовляв він, — бо невідомо, чи мені ще се знадобиться.

На прощання вони міцно обійнялися.

— Иди на Чорну полонину. Там тебе ніхто не шукатиме, бо туди хіба птах залітає. До зими перебудеш, а далі — що вже пан Біг дасть, — вівчар ще раз глянув на нього синіми, як небеса, очима і притиснув до свого великого і доброго серця.

— Прощай, Люципере! — потермосив Пинтя загривок кудлатого пса, до якого вже добряче звик.

— Знаєш що? Бери його зі собою! — раптом запропонував Причмелений. — Чує моє серце, що я вже не буду вівчарити. Якщо мене заберуть гайдуки, то шкода псові пропадати. А тобі він у лісі придасться. Принаймні не буде на полонині так самотньо. Та й хижий звір до вас не приступить!

— Гарзд, — усміхнувся радісно Пинтя. Ну що, Люці? Вперед, на Чорну полонину!

Пес весело загавкав, лизнув на прощання руку колишнього господаря та й побіг за легінчуком. Мабуть, зілля таки на нього вплинуло. Бо розумів усе з півслова.

А Янко ще довго сидів, дивлячись, як поволі меншають постаті двох його найвірніших товаришів, аж доки вони зовсім розчинилися в лісі. Вівці розбрелися по ліщині, але кому тепер до них було діло?

РОЗДІЛ 5

Не знаємо волі краю, не знаємо межі,
Підем, брате, погуляти між гаври ведмежі.

ЯК ПИНТЯ НОВЕ ЖИТТЯ РОЗПОЧАВ

Чорна полонина височіла над селом, однак було до неї далеченько. Зазвичай, ішли туди два дні. Але селяни її не любили і овець там не пасли. Одні казали, що там чорти водяться. Інші згадували про розбійників, які, мовляв, мають на полонині свої сховки. Так чи інак, прозивали її в народі "Чорною" не з великої любові.

Пинтя дерся вгору поволі. Знав, що за ним одним у погоню гайдуків не поженуть. Харчів мав на кілька днів, тож цим голову собі не сушив. Та й зрештою, за сими горами теж живуть люди. Кажуть, там уже інша країна. То може, в пана Бебекала та його економа руки туди не досягнуть. "Якщо вже цілком біда буде, перейду туди", - заспокоював себе Пинтя.

Але на серці все одно було тривожно. Що тепер сей кровопивця зробить з Янком? Ой, не попустять Причмеленому панського непослуху! Дарма він не пішов з Пинтею на полонину!

Єдиною втіхою для хлопця був Люципер. Пес радісно носився вперед-назад, ніби відчувачи, що і для нього настала повна свобода. Ба більше, він ніби знав, куди йти, весь час випереджаючи парубійка.

«Ади, який розумний пес! — дивувався Пинтя. — Ще жодного разу не загавкав — себе не виказуючи та й звірину дарма не полохаючи».

Заночували вони в лісі під розлогим, старим буком. Легінь обійняв пса, аби було тепліше, і так вони проспали до світання. Зранку перекусили бринзою та хлібом, попили водиці з лісової криниці та й рушили далі.

Пополудні ліс став закінчуватись, і ось Пинтя з Люципером нарешті вийшли на Чорну полонину. На radoцях вони забігли на самий її вершок, і перед ними відкрилася велична панорама зеленої Верховини. Куди лише око сягало — простягалися безкраї ліси. Деся далеко-далеко внизу з одного і другого боку виднілися поодинокі стріхи. Се були невеличкі гірські поселення.

— Бачиш, Люці, звідки ми прийшли? — показав хлопчина рукою на дерев'яну церквину на горбочку аж ген попід річкою. — Се наше село. Власність його ясновельможності пана Бебекала, бодай би його підняло і бебекнуло!

Пес весело загавкав. Тут уже не було перед ким ховатися. Полонина відкривалася як на долоні.

— Ну, і як ми будемо газдувати? Га, Люці? — потріпав він пса по загривку.

Пинтя об'ївся полонинських чорниць, аж йому губи посиніли від їхньої беручкої барви. А далі ліг собі на травичці, закрив від сонця лице капелюхом та й задрімав. Мав він одну дуже гарну рису: нічим довго не журився. Як казав Янко Причмелений, добре бути дурним та міцним.

Не знати, скільки спав наш герой, але збудив його вітрик, який шугав полониною.

«Ото, який тут нагорі протяє!» — присів Пинтя, одягнув капелюха, свиснув пса та й пішов у видолинку, яка посеред полонини наче витворювала природне укриття. Тут навіть росли кущики, а значить, мала бути й вода.

— Ба, що це? — не вірив Пинтя власним очам.

Біля невеличкого болітця мирно обгризала молоді пагінці сіра коза.

— Ну, Люці, от ми і маємо вечерю! — роззирнувся він про всяк випадок довкола. Видно, коза якось відбилася від череди та й тут зажила. Але як її ще дикі звірі не зжерли? Та й хто міг пасти худобу в такій глушині?

— Гарзд, не забиваймо собі мізки дурницями! — вирішив легінчук, стягаючи з білих штанів мотузок, яким вони були підперзані. — Треба її спочатку зловити. А далі можна подоїти і засмажити.

І одне, й друге він навчився робити у Янка. Люципер зрозумів наміри господаря, тож забігав у видолинку збоку, аби відрізати безтурботній тварині шлях до відступу. Як не дивно, коза виявилася зовсім не дикою і Пинті нітрохи не боялася. Це навіть зачепило самолюбство новоспеченого мисливця, який з ножем в одній руці та мотузкою в другій, наче індіанець, скрадався до рогатої скотини, яка собі спокійно і мирно жувала.

Та не встиг хлопчина зробити кілька останніх кроків, як почув сердитий голос:

— Ось так і стій, дармоїде! Далі — ані руш! Навіть сопіти перестань у бік Мані! Бо зараз як пальну в черево, то чужої худібки тобі не захочеться навіть на тамтому світі.

Пинтя поволі озирнувся.

Позаду нього стояла дивна істота — пелехата, бородата, у козячій шапці — хоча було ще літо, — в таких же козячих штанах і постолах. За поясом у неї був застромлений довгий ніж, а головне — в руках вона тримала рушницю, яка цілилася просто в груди хлопчині.

— Паночку, ви мене неправильно зрозуміли... — забелькотів Пинтя, страшенно перелякавшись від несподіванки.

— Я тобі не пан, а ти мені не наймит! — розгнівався не на жарт старий.

— Вуйку, я хотів лише погладити сю милу тваринку.

— Ага, тому й витягнув свого ножища, — сплюнув бородань. — Певно, драбе, хотів погладити її шкуру аж до самого м'яса. Чи не так?

— Та ні, що ви! — запротестував Пинтя, краєм ока шукаючи Люципера. Той, як на біду, влігся неподалік і, висолопивши язика, спокійно спостерігав за розмовою, буцімто нічого страшного не відбувається.

«Та-а-ак, поспішив я назвати свого пса істотою розумною!» — вилаявся подумки Пинтя.

— Ну то так, хлопче: перше помалу кладеш ножа на землю. І без викрутасів, — бородате чудо для заохочення навіть махнуло цівкою рушниці.

Розуміючи, що іншого виходу нема, Пинтя опустив ножа у траву.

— Тепер мотузкою гарно в'яжеш собі ручки, — вів далі полонинський дивак.

— Та не можу я сам собі руки зав'язати! — ? запротестував юнак.

— А ти в'яжи як можеш! — не здавався дідусь.

Коли Пинтя щось наплів собі довкола зап'ясть, стариган спритно підскаочив до нього і міцно зв'язав йому руки ще й своїм мотузком.

— От тепер добре, — задоволено показав він чорні зуби і, підібравши ножа, повів Пинтю, як корову, поперед себе. Той тільки важко зітхнув.

— А песик не кусає? — не зважав полонинець. — Добрий собацюра. Мені якраз такого треба. Песику, песику! — покликав він Люципера.

Той встав, позіхнув, вильгнув кілька разів хвостом та й побіг за ними.

«От дурна скотина!» — гнівався мовчки Пинтя.

Вони йшли з видолинки доволі втоптанною стежкою. Видно, тут часто ходили.

«А ще плетуть, що на Чорній полонині люди не з'являються», — сердився за свою необережність легінь. Тепер невідомо, до чийх рук він потрапив і що з ним зробить це дивне плем'я козлоїдів.

— Я би тебе, синку, зразу застрелив, — обнадіював його дорогою дідок. — Та пороху шкода. Закінчується він у мене.

— Господи, помилуй! — пробував згадати Пинтя молитву, та щось не згадувалося.

— Та й, чесно кажучи, занудьгував я за людським товариством, — не зважав на примовляння Пинті стариган. — З Манею так не побалакаєш. Вона тільки “ме-е!” та “ме-е!” Жарти жартами, а я вже роки три людської морди не бачив.

Пинтя став уважно дослухатися.

— Се як Василь Зуб помер від старої рани, то лишився я тут, у сих проклятих горах, сам-один як перст, — зітхнув старий.

— Вуйку, я вам ніякого зла не заподію, — Пинтя вирішив випробувати долю: або пан, або пропав. — Я сам утікаю від пана Бебекала.

Вони заходили вже у лісок, і — тут, між густими деревами, була, очевидно, остання нагода для втечі. Це в тому разі, якщо дідок погано стріляє. Тому треба було чим більше заговорювати йому зуби, аби він втрапив пильність.

— Я побив панського економа Шикароша, бо він хотів відрубати палець вівчареві Янкові Причмеленому, до якого я втік від своєї няні тики Зубані, бо мої батьки вмерли від холери, і я в неї годувався. А вона мене страх як била. Особливо, коли я вкрав у неї чарівне зілля, — затріскотів без угаву Пинтя. — Ой! Не слухайте мене, вуйку! — спохопився він. — Про чарівне зілля я придумав. А все решта — чиста правда!

— До речі, синку, я в нашій ватазі був найкращим стрільцем. Цілив в око оленя з п'ятдесяти кроків, — ніби між іншим докинув дідусь.

Легінь відразу ж покинув думати про втечу. Ніхто не хоче помирати молодим.

— Якщо ви, вуйку, були у ватазі, то виходить, що ви... — запинаючись, Пинтя починав децю розуміти.

— Так, синку, ти потрапив у надійні руки, — захихотів дідусь.

Їхня недовга подорож завершувалася. Вони підійшли до скелі, яка вибивалася просто з гори. Тут був добре замаскований зеленню вхід до печери.

Дідусь відтягнув козячі шкури, і вони залізли всередину.

Люципер заскочив за ними.

Через отвір пробивалося трохи світла, і Пинтя зацікавлено роззирався довкола. Ая! Справжня розбійнича нора! То би йому сільські хлопці позаздрили!

— То ти кажеш, синку, що відлунцював самого Шикароша! — очі дідуса свердлили хлопця недовірливим поглядом. Старий, виявляється, мав чудову пам'ять.

— А з якої би я речі забрів аж у таку глушину? — зітхнув Пинтя.

— О, Шикарош — добра штучка! Шкода, що при останній нашій зустрічі ми не повісили його догори ногами! Втік, гнида! Щастить же негідникам, — згадав давно минулу історію дідуган. — Що ж, доки він по землі ходить, тобі додому вертатися нічого. Я сього кровопивцю добре знаю.

— Тому я й думав заховатися поки що на полонині, — вирішив Пинтя придобрити серце старого, поки той занурився у спомини. — Казали, що сюди ані звір дикий не забігає...

— Забули вже люди про опришківське ремесло. Стогнуть та шиї гнуть у ярмі, як худоба безсловесна.

— То ви, вуйку, справді розбійник? — наважився запитати хлопчина.

— А ти часом не панський вивідувач? Щось ти до всього дуже цікавий! Дивись, а то засмажу тебе, як барана, на рожні!

— Та що ви, вуйку! Я би сам радий був з вами тут пожити.

Старий надовго задумався, пожував губами, а далі махнув рукою:

– Бог з тобою! Все одно раз умирати! Надуриш старого діда – будеш великий гріх мати! Живи! Дуже я занудьгував за людьми. Скоро і сам, як коза, мекати стану!

– Ой, вуєчку! – мало не кинувся йому на шию Пинтя, але зв'язані руки заважали.

Розбійник розрізав мотузку ножем, і вони обійнялися. Люципер радісно заскавчав, наче наперед знав, чим усе закінчиться.

– Синку, ти втрапив до гірської барлоги колись грізної ватаги Андрія Мухи. Чув про такого? – підморгнув дідусь.

– Та щось ніби чув... – запнувся Пинтя.

– Отож, славний на всі гори опришок Андрій Муха стоїть перед тобою власною персоною, – старушок зняв кумедну козячу шапку, поклонився і розшиаркався. У своєму дикунському вбранні, з розкуйовдженою бородою та роками не чесаним волоссям, з якого стирчали хіба очі та ніс, він виглядав так смішно, що Пинтя розсміявся.

– Ти чого? – насупився дідок.

– Я просто страшенно радий побачити таку славнозвісну людину, – усміхнувся Пинтя на всі тридцять два.

– Що ж, синку, тепер у тебе почнеться нове життя. Повір на слово Андрієві Мусі!

Пинтя ні на йоту не сумнівався, що саме так воно і буде.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

Закувала зозулиця, голосок полетів,
Присягали легіники та й на пістолеті.

ЯК ПИНТЯ СТАВ РОЗБІЙНИКОМ

Вуйко Муха виявився доброзичливим і говірким. Видно було, що за три роки він украй втопився без товариства.

Пинтю прийняв як власне дитя, тож інакше, як “синок”, його не кликав. Дуже тішився і Люципером, бо, крім кози Мані, більше ніякої живності не мав. Тож годував пса власноруч, всюди його брав із собою, розмовляючи з ним як з побратимом. Час від часу ходив на полювання, а що порох беріг, то змайстрував собі лука.

– І звуку грімкого не дає, та й стріл наробиш скільки хочеш! – примовляв він новим побратимам, підбираючи щойно підстреленого глухаря. – Будемо нині мати панську вечерю!

За стільки років, проведених у лісі, він уже й сам перетворився на лісовика. Ступав нечутно, рухався швидко, нюшив не гірше від пса. Влітку набивав комору припасами, а взимку їх потрохи споживав.

– Хліб! Справжній хліб! – тішився він у перший вечір вівсяним крайцем, що залишився у хлопцевих бесагах. – Боже, я вже роками його не куштував!

Дідусь жував затверділі крихти паляниці з заплющеними від задоволення очима.

Вечорами вони довго сиділи біля ватри, слухаючи байки старого Мухи. Навіть Люципер нашорошував вуха на розповіді про відважні пригоди і сміливі розбої, помсту і кару, великі скарби, любов і зраду.

– Синку, тебе мені сам Бог послав! Бо я, правду кажучи, порядно вже тут натомився, – якомсь почав розмову опришок.

– А чого ж ви, дідику, не підете до людей?

– А кому, синку, я славну розбійницьку справу передам? – розвів руками Муха. – Хіба задармо повмирало стільки моїх побратимів? А які то були хлопці! Як вогонь! Баюрак коли йшов на шибеницю, то на тицалці вигравав. Хе-хе! Такі опришки, що й чорт їм не брат!

– Вуйку, а чому кажуть, що на Чорній полонині нечиста сила водиться? – згадав Пинтя розповіді односельців.

– А де її немає? – пошкрябав бороду дідок. – Хе-хе, є тут один чортик. Але ми вже давно з ним у спілці.

– Як се розуміти? – перехрестився легінь.

– Ти чув, синку, про Чортів зуб?

– Так се ж десь тут – на Чорній полонині! – запально вигукнув Пинтя.

– Правильно. Ось там наші скарби й заховані.

– А ви не боїтеся, що їх хтось викопає?

– А для того і чортик є, аби їх ніхто, окрім нас, не брав.

– А що ж ви йому за се даєте? – насторожився Пинтя.

– Душі, – підкинув Муха до вогню гілляку. – Умре розбійник не покаювшись і не причастившись, тож відразу йде у пекло до рогатих. А сьому чортику, видно, се зараховується.

– І не страшно вам буде, вуєчку, вічно горіти в пеклі? – здивувався хлопчина.

– На то мені Бог прислав тебе! – загадково усміхнувся старий опришок. – Але про се розповім тобі згодом, коли час прийде.

Від вогню в печері було тепло. Закутавшись у шкури, вони лежали один при одному. Навіть Маня тут ночувала.

– А дикого звіра, дідику, не боїтеся? – запитав, уже поринаючи у дрімоту, Пинтя.

– А для чого нам пістолі та рушниці? – заусміхався розбійник. Він і справді з ними ніколи не розлучався. Навіть під час сну.

– А чи знаєш, синку, що ми у ведмежому барлозі спимо? – припіднявся на лікті лісовик.

– Що? Га? – від хлопчини відразу сон утік. – То що – сюди ведмеді можуть прийти?
– Хе-хе, господаря цієї печери ми давно застрелили. Се ти на його шкурі лежиш. А від інших ведмедів – поки Бог милував.

На ніч вхід до печери, окрім шкур, закривали ще й дверцятами з міцних кілків, обплетених гнучким галуззям. Це принаймні захищало від лисиць та вовків.

– А взимку, дідику, тут не замерзаєте?

– Хе-хе! Знаєш, синку, скільки по горах розбійничих нір наготовано? Тому й вислідити нас панські гайдуки не можуть. Бо нині ми тут, а завтра – на горі Стіг, а третього дня – вже на Кобилі... Лютої зими на Чорній полонині від морозів ноги простягнути можна. Тому зимуємо ми з Манею в хижці, посеред лісу викопаній. А на теплу пору вибираємося сюди – на широкий простір та цілюще повітря. Але все одно кістки вже ломить від такого життя! – Муха позіхнув. – О-хо-хо, забалакалися ми, синку, треба спати!

Та Пинтя не відповів, бо давно вже сопів носом, обійнявши свою найкращу грілку – кудлатого Люципера.

Кожного дня старий опришок розповідав хлопчині про розбійниче ремесло. Учив його стріляти з лука, пістоля та рушниці, кидати ножа, рубатися барткою, вести господарство. Оповідав різні хитрощі й таємніші лісового життя. Навчав орієнтуватися по сонцю та зірках.

Уже не раз Пинтя й сам з Люципером ходив на полювання. А що хаці тут були первісно дикі, то й звірини водилося до блуду. А по ягоди та гриби не треба було навіть до лісу ходити – вони тут рясно росли біля кожного куща. А ще козяче молоко та сир, старі розбійничі запаси, одне слово, влітку їсти було що.

– Синку, – якимось каже до Пинті Муха, набравши серйозного вигляду. – Я вже старий як гриб. Пора і на заслужений відпочинок. Находився вже по сих горах по саму зав'язку. Хочеться перед смертю на теплій печі кості погріти. На дев'ятому селі в мене є приятелька давня. Чоловік у неї помер, то живе самотою. Хочу сієї зими до неї перебратися.

Але за розбійничою звичкою не можна покидати ватаги, доки наступники не знайдуться. Про ремесло треба дбати. Ая! Негоже залишати напризволяще те, що так важко надбали побратими.

– То ви, вуйку, хочете мене зробити... – запнувся від несподіванки Пинтя і зашарівся, як дівчина на виданні.

– Так, синку, але не кожному дано бути розбійником. Се велика честь. І аби її здобути, треба пройти тяжке випробування.

– І яке? – стривожився легінь, бо, правду кажучи, таке розбійниче життя йому подобалося. Се не те, що в нанашки Зубані сіно грабати.

– А зараз побачиш, – старий Муха вів його кудись вглибину лісу. Пинтя з Люципером зацікавлено роззиралися довкола.

– Ну ось, прийшли, – майже пошепки промовив дідок біля старого граба. – Бачиш нагорі вороняче гніздо?

– Так, – кивнув здивовано хлопчина, задираючи високо голову.

– Ось тобі і випробування: маєш так витягнути яйце з гнізда, аби й ворона не помітила.

– Та хіба се можливо, дідику? – розвів руками Пинтя.

– Я таке випробування у славного ватажка Данила Черепа пройшов. І тобі доведеться.

Муха відійшов неподалік, сів на зламану ялицю і витягнув люльку. Тютюн у нього давно скінчився, але він при звичайстві курити різне листя. Люципер підбіг до нього і теж всівся біля його ніг, очікуючи на цікаву комедію.

– Ну що ж, – почув Пинтя потилицю. Витягнув з-за пояса два пістолі та ножа, акуратно склав їх під деревом, поплював на долоні та й обережно поліз грабом угору. Доліз він до вершка без пригод, але тільки-но хотів рукою сягнути у гніздо, як ворона здійняла страшизний гвалт. Ще й на нього так накинулася, що він заледве з дерева не гепнувся.

Пинтя винувато знизав плечима, дивлячись на старого опришка. Той невдоволено проказав: “Через кілька днів повторимо. Але пам'ятай, хлопче: маєш лише три спроби. Такий, на жаль, розбійницький звичай”. Муха був такий розчарований, що навіть не назвав хлопця своїм постійним лагідним “синку”.

Друга спроба виявилася кращою за першу. Але щойно Пинтя вхопив яйце, як ворона знову розкаркалася на весь ліс.

– Розбійник працює не лише руками, але й головою, – наставляв сердитий Муха хлопця дорогою додому. – Якщо не вдається один спосіб, треба думати про інший. А що би ти зробив, якби ватажок наказав тобі – як славної пам'яті побратимові Івану Бібі – викрасти жону пана Злотницького? І той утнув таку штуку! А ти дурну ворону не годен перехитрити! Тобі, хлопче, хіба коровам хвосту крутити, а не пістолі за поясом носити!

Усі наступні дні Пинтя думав про кляте гніздо та воронячі яйця. Навіть спати погано став – крутився цілу ніч з боку на бік. Муха теж гнівався на хлопця, бо гадав, що той навмисне провалює розбійницький іспит, аби не відпустити старого додому.

Тому перед третьою спробою суворо виголосив:

– Якщо не пройдеш розбійниче випробування, то не маєш права і жити у ватазі. А се значить, що змушений будеш піти від мене геть.

Серце Мухи рвалося з жалю, коли він це говорив. Але що поробиш – у розбійників закони суворі. Інакше би їх давно всіх поперевишали.

Обережно-обережно ліз по грабові Пинтя. Коли був під самим вершком, витяг з-за пазухи два патицки та й став ними помаленьку робити дірку в гнізді. Як зробив, розтяг її пальцями і яйце саме скотилося йому до руки.

Пинтя перестав дихати і аж заплющив очі від хвилювання.

Помітила ворона крадіжку чи ні?

Промайнуло кілька секунд.

Ніби все спокійно.

Хлопчина поклав яйце до пазухи і поволі, стараючись не сильно притискатися черевом до стовбура, сповз на землю.

— Є! — першим вигукнув старий Муха, підкидуючи свого капелюха вгору, чим не на жарт перелякав здивовану ворону. Він обіймав і цілував Пинтя, викрикуючи:

— Буде з тебе, синку, славний опришок! Ого-го-го!

Люципер теж скакав біля них, весело гавкаючи на весь ліс. Та найбільше тішився сам Пинтя. Адже це було його перше випробування в житті. І він його таки здолав. А коли стемніло і біля ватри парувала святкова вечеря із зайця, розпочалася урочиста церемонія посвячення у розбійники. Муха зі старих запасів убрав Пинтя в чорну розбійничу сорочку, дав широкого череса, зеленого капелюха з півнячим пір'ям, оздоблену бартку та пістоля.

— А тепер, синку, присягни мені, славному опришкові Андрієві Мусі, на сій зброї, що будеш шанувати розбійничий звичай і ніколи не зрадиш товариства, хоч би на муках чи під загрозою смерті!

— Присягаю! — мовив Пинтя, стоячи на одному коліні і цілуючи пістоля. — Інакше хай мене посягне заслужена кара від рук побратимів!

Після того вони міцно обійнялися, поцілувалися і заспівали старої пияцької (себто вояцької) пісні.

Люципер теж підвивав як міг, хоча його ніхто в розбійники й не приймав.

І навіть Маня за компанію кілька разів голосно мекнула.

РОЗДІЛ 7

Нащо тобі, пане-брате, торбину двигати
Ліпше тобі, пане-брате, людей розбивати!

ЯК ПИНТЯ РОЗБІЙНИЦЬКІ ТАЄМНИЦІ ВИВІДУВАВ

Перед відходом Муха повів Пинтя до Чортового зуба. Це була скеля, що нависала над урвищем, у яке легко можна було зірватися і зламати шию.

— Недарма її прозвали Чортовою, — присвиснув хлопчина. Муха прив'язав себе мотузкою до одинокого дерева на кручі й потиху став з неї спускатися, відштовхуючись від скелі ногами.

— Вуйку, що ви робите? — гукнув йому Пинтя, схилившись над прірвою. Муха вже бовтався на мотузці десь посередині скелі, а внизу під ним джоркотів гірський струмочок.

— Бери другу мотузку, обв'ялуйся і спускайся за мною! — долинув знизу опришків голос.

Повагавшись, Пинтя так і зробив. Але розбійника під кручею вже не було.

— Вуйку, де ви?! — загукав спантелечений Пинтя, обережно спускаючись по мотузці й пильно вдивляючись у гостре каміння, поміж яким біг гірський потічок.

Люципер з цікавістю спостерігав за цими альпіністськими вправами, прилігши на теплу від сонця скелю і звисивши донизу голову.

— Чого галасуєш? Я тут! — почувся зовсім поруч голос старого.

І справді, на цій висоті під скелею був невеличкий виступ і починався ледь помітний вхід до печери. Побачити його знизу або згори було неможливо.

Розбійник схопив Пинтьову мотузку і притягнув до себе.

— Ого! — задивився, хитаючись, легінь собі під ноги. — Якщо звідси гепнутися, то костей не позбираєш!

— Ходімо! — наказав Муха, розпалюючи смолоскип, який стояв при вході в печеру.

Зараз, синку, ти побачиш те, за що люди ладні продати душу самому дияволу!

Печера виявилася доволі довгою, хоча й не широкою. Певно, тому розбійники тут не жили. До головного склепу з різних боків вело кілька входів.

— Ось тут, синку, і ховається наша опришківська слава!

А смолоскип кидав тьмяні відблиски на бороду Андрія Мухи та його козячу шапку. Так що часом Пинті здавалося, що це не приятний та балакучий дідусь, а таємничий і незнайомий печерний дух.

Стариган підійшов до великої кованої скрині й почав шукати щось на своїй шії. Далі зняв хрестика на шнурочку і запхав його до замка. Кілька разів ним прокрутив; і всередині щось клацнуло. Хрестик виявився добре замаскованим ключем.

— Хитро придумано! — пошкрябав потилицю Пинтя.

Муха підняв віко скрині, і печера заграла дивовижним світлом, яке відбивалося від золотих та срібних монет.

— Ого! — голосно здивувався такому багатству хлопчина.

— А ти думав, що розбійники тільки те й роблять, що лежать горічерева та штани протирають? — опришок узяв жменю монет і почав насипати у мішечок, який завбачливо приніс із собою.

— А хто се мої скарби тривожить? — раптом пролунав невідомо звідки гугнявий голос. — Кому вже білий світ не милий?

Пинтя відразу схопився за пістолі, а Муха ї далі незворушно наповнював торбинку грошима.

— А ти мене вже ї не пізнаєш, холера би тебе вхопила? — кинув він невдоволено у чорну глибину печери, яка невідомо де закінчувалася. — Як ся маєш, бісове поріддя?

— Та не може сього бути! Невже се ти — Андрій Муха власною персоною? Ну в тебе і вигляд, старий! — загудів незнайомий голос. — А я думав, що ти вже давно ноги простягнув та ї у пеклі смажишся!

— Ага, дочекаєшся! Я ще хочу з молодницею пожартувати! Мені поспішати нікуди, — заусміхався дідусь.

— Тому ї вирішив мої комори спустошити?

— Ти ж знаєш нашу угоду: сі скарби стануть твоїми, коли відійде останній опришок.

— Хо-хо, та се вже станеться незабаром! — продовжував неприємний голос. — Як бачу, славний розбійник Андрій Муха прийшов, аби передати їх мені навічно. Чи не так? Зійшло на пси розбійниче ремесло!

— Не спіши, лисий дідьку, поперед батька в пекло! — опришок уже наповнив по краї мішечок і зав'язав його шкіряним паском. — Бачиш сього славного легеня? — ударив він по плечу Пинтю. — Він тепер опікуватиметься розбійничими скарбами.

— А се ще що за один? — Григору здалося, що він бачить у темряві дві червоні цятки, які, напевно, були очицями невідомого.

— Ну то виходь, познаймолю, — добродушно запропонував дідок.

Та з темряви ніхто не вийшов.

— Невже настрашився, щезнику? — засміявся Муха. — Щось ти сильно лякливий став. Так і наші скарби не вбережеш!

— Я собі міркую, чи ти мене не дуриш? Бо сей парубійко на розбійника зовсім не виглядає. Та ї молодий він ще, аби пістолі носити.

— Се, ніхтолице, вчора приведений до розбійничої присяги славний опришок Пинтя, який самому Шикарошу тумаків надавав. Так що тепер він розбійничими скарбами відатиме.

— Побачимо ще, який з нього розбійник буде! — сердився голос. — Пам'ятай нашу угоду: розбійником лиш той називається, який розбоєм промишляє. Спочатку подивимось, як він себе покаже!

Тим часом Муха зайшов до бокової печери, де зберігався різний одяг. Якого вбрання тут тільки не було!

— Вуйку, а нащо ватазі стільки одягу? — насмілився запитати Пинтя, коли таємничий голос замовк. Він здивовано перебирав солдатську форму, чернече одіння, навіть жіночі шати.

— А се, синку, для роботи. Інколи розбійник мусить видавати себе за іншого, аби здійснити свої хитромудрі плани.

Муха відібрав собі просту домоткану сорочку та білі полотняні широкі штани.

Тепер він був звичайним сільським дідусем — у постолах та потертому капелюсі.

Свою кумедну козячу шапку він одягнув Пинті.

— Ось тепер ти вояк хоч куди! Хе-хе! — засміявся дрібно старий. — Ну, полізли на Божий світ, синку?

— А що в іншому склені? — запитав Пинтя про другий боковий вхід.

— Зараз глянемо! — освітив дорогу Муха, високо піднявши смолоскипа.

У сусідній коморі зберігалася зброя. Чого тут тільки не було! Чудернацькі шаблі та палаші, довгі криві ножі, пістолі та рушниці різних армій, діджа з порохом та торбинки зі свинцевими кулями.

— А се для чого? — запитав Пинтя, показуючи на гак, вбитий у стіну.

— Тут ми солонину вішали, — зітхнув дідок. — Та, на жаль, за три роки все з'їлося. — Він пошкрябав черево. — Доведеться тобі, синку, самому себе годувати.

Виходячи з печери, Муха крикнув у темряву:

— Бувай, дідьку! Дасть Бог, побачимось ще на сьому світі!

Але у відповідь ніхто не озвався. Видно, нечистий сердився.

— А що там далі? — запитав Пинтя, махнувши рукою вглибину.

— Там уже його царство. Ми туди не ходили. Як кажуть, береженого Бог береже!

Коли вони вийшли з печери, їм аж зарябіло в очах від світла. Прийшовши до тямки, вони полізли по мотузках нагору. Люципер від радості аж звивався біля них — стривожився, певно, довго їх не бачивши.

— Тримай, синку, — Муха повісив на шию Пинті хрестика-ключа. — Гляди, не загуби! А то без скарбів залишишся!

Друзі повільно їшли лісом до свого полонинського сховку.

— Бачиш сю ялицю-яснолицю? — Муха показав Пинті на старезне дерево. — Вона незвичайна.

— А що в ній, вуйку, особливого? — дивувався Пинтя.

— Якщо закинути на неї якусь річ товариша, то дерево відразу скаже, в біді він чи ні.

— А як се воно може говорити? — не їняв віри парубійко.

— Воно мовчить. Речі самі за себе кажуть. От дивись! — при сих словах Муха закинув на гілляку свою торбинку для тютюну. Кисет сиротливо захитався на висоті, зачепившись пояском за голочки.

— Бачиш: він виглядає як завжди. Значить, зі мною все гаразд! — засміявся дідусь.

Пинтя ї собі розреготався із дідового жарту.

— Дарма смієшся, синку, — похитав головою Муха. — Коли ватага їде на справу, то кожен щось своє залишає на сій ялиці-яснолицій. Аби, як хтось пропаде, знати його долю.

Пинтя поплював на долоні й намірився лізти на ялину, аби зняти дідів кисет.

– Нехай висить! – зупинив його опришок. – Знатимеш по ньому, як старому Мусі ведеться.

– А де ж ви тепер куриво будете носити? – запитав хлопчина.

– А се мені для чого? – поплескав той по калитці з грошима. – Я собі нового куплю!

Уже майже доходючи до їхньої гірської домівки, Муха знову зупинився.

– Що се, синку, за дерево? – поклав він руку на скривлений стовбур.

– Грушка, – Пинтя здивувався, що він раніше її не помічав. – А як се, вуйку, вона може рости так високо в горах?

– Бо се грушка-мудрушка. Вона теж чарівна, – пошкрябав бороду дідуган.

– А що вона робить?

– Коли хтось підходить до нашого сховку, вона розцвітає, – погладив кору дерева розбійник.

– Ая?! – дивувався Пинтя. – Хіба таке можливо? І взимку?

– Взимку – не знаю. Бо я тут, слава Богу, не зимував.

– То ви по ній бачили, що я йду на Чорну полонину?

– А ти як гадав, синку? – підморгнув Муха.

Нарешті вони вийшли на галявину біля своєї домівки. Маня, яку про всяк випадок заперли подалі від гріха до печери, аж голову вистромила поміж кілків і жалібно замекала.

– Золота моя! – кинувся випускати її старушок. – Як ти будеш без мене?

Пообідавши поливкою з дикого голуба, який потрапив у сільце – одне з тих, що їх опришок завжди розставляв у декількох місцях, – вони на прощання сіли. Пинтя вдруге за життя затягнувся люлькою. Та дубове листя йому значно менше сподобалося за нанащину травичку. Коли хлопчина відкашлявся, Муха поцілував Маню в носик і важко зітхнув.

– Ну що ж, прощай, розбійниче життя! – сумно проказав він скрипучим голосом. – Прощайте і ви, славні побратими Чорної полонини! Відкланюється від вас старий Андрій Муха, який іде помирати межі людьми.

Він зняв крисаню і мовчки пожував губи. Вітер розкуйовдив і без того пелехате, геть сиве довге волосся. Старий опришок змахнув набіглу сльозу, і вони рушили в долину. Половину грошей Андрій Муха залишив Пинті.

– Буде тобі на перший час. А до Чортового Зуба без потреби не лізь, – помахав він пальцем.

Насамкінець старий опришок мав показати хлопчині місце зимівлі, а вже звідти їхні дороги розходилися. Чи назавжди – цього, мабуть, не відав ніхто. Окрім, якщо вірити розбійничим байкам, ялиці-яснолиці.

РОЗДІЛ 8

Полишили вівчарики в полонині стрижки,
Взяли собі пістолики та пішли в опришки.

ЯК ПИНТЯ КАЧУЛКУ ЗНАЙШОВ

– Ну що, синку, пішов я на печі кості гріти! Як кажуть: “У п'ятдесят – уже си сядь!” – зауспіхався дід, привівши юнака до зимівника. – Добре газдуй і не ганьби опришківського імені!

– А вам, вуйку, – нехай щастить у любовних виправах! – підморгнув Пинтя.

– Колька би тебе вхопила! – зареготав Муха.

Вони ще раз міцно обнялися, і дідок, підтягнувши штани, чкурнув, аж за ним закурилося.

Видно, справді занудьгував за жіночими чарами.

Пинтя розглядав хижку, яка стояла серед густого, майже непрохідного лісу. Була вона по стріху вкопана в землю. Тож помітити її можна було хіба з кількох кроків. Збоку тулився навіть невеличкий хлівець, де, очевидно, тримали худобу, бо ще й тепер там пахло сіном. Недалеко дзюркотів лісовий струмочок, з якого опришки брали воду.

При біді по ньому можна і до села дійти, – згадав Пинтя слова старого. – Але йти треба лише по воді. Інакше знайдуть тебе по слідах на снігу”.

– Еге-гей! – закричав хлопчина на повні груди. З іншої гори йому відповіла луна. Люципер зацікавлено підняв голову.

– Ну що ж, песику, – потріпав він його, – залишилися ми з тобою та Манею втрьох на всі великі гори!

Парубійко витяг пицалку та й заграб сумної ноти. А далі тихенько затягнув: “Ой, опришок молоденький дуже сильний хлопець, в одній руці пістоль держить, а в другій – топорець”.

Для Пинті починалося нове життя, в якому він уже сам мусив давати собі раду.

І хлопець задумано побрів до ведмежої печери, до якої було зо дві години ходу.

За тиждень-два життя парубійка впорядкувалося. Зранку він перевіряв сільця, що їх залишив старий опришок, заодно, про всяк випадок, глипаючи на ялицю-яснолицю та грушку-мудрушку. Коли нічого не ловилося в сіті, ходив на полювання. За порадою Мухи, набої і порох беріг, а тому стріляв з лука. Перші рази виходило доволі незграбно. Але з часом Пинтя навчився спритно володіти цією найдавнішою і найтихішою зброєю і майже завжди повертався з ловів з дичиною.

Після обіду годину-дві спочивав. Надвечір косив траву великим ножем і сушив сіно – на зиму для кози. Маня давала багато молока, тож на холоди запасався і сиром.

Пинтя повністю перебрався в козячий одяг старого і тепер виглядав так само дивакувато, як Андрій Муха. Хутро ще й дотепер пахло люлькою дідуся.

Проте парубійкові ніяк не вдавалося перейняти опришкову звичку курити ввечері біля ватри.

У печері він знайшов ще одну люльку – диміти вона димілася, але листя було таке їдуче, що парубійко після двох затяжок ще довго відкашлювався.

Не знати, скільки часу тривало би таке безтурботне життя, якби одного разу Пинтя серед ночі не прокинувся. Біля вогню сиділо двоє чоловіків.

– Ади, встав! – показав на нього люлькою один, з повністю голою головою.

– Тьху! Козопас, а не опришок! Скоро, мабуть, вже і мекати стане! – відповів інший, блиснувши єдиним зубом.

Пинтя від страху заплющив очі і потягнувся рукою до пістоля: “Боже! Як я міг проспати! Теж мені – розбійник! Так вуйка Андрія зганьбити!”

Але двоє незнайомих далі сиділи незворушно.

– То що, пане-брате Даниле, будемо з ним чинити? – запитав однозубий. Голомозий повернувся у бік Пинті. У нього не було лівого вуха, і через усю щокую тягнувся величезний шрам.

– Дамо йому, брате Зубе, три дні!

«Хто ж се такі, що так далеко забралися? Зубе? Деся я таке ім'я вже чув, – гарячково згадував хлопчина. – Василь Зуб! Се ж опришок, який помер у сій печері. Він останній жив з Мухой». Григір з відкритим ротом став розглядати незнайомих. Ті мовчки пахкали люльками.

«А се, мабуть, славний отаман Данило Череп, – здогадався Пинтя. – Але ж його живого четвертували, а голову на палі на торговиці виставили! Аби нікому не кортіло в опришки йти. То се, виходить, їхні...» – від переляку Пинтя перехрестився.

– Так, лайдаку, се наші духи, – грізно подивився Череп на парубійка. – Не за те ми свою кривцю проливали, аби такі, як ти, нашим добром користали. Як не годен бути розбійником, то забирайся геть і не ганьби нашого звичаю!

– Маєш три дні! – додав Василь Зуб.

По сих словах вони наче розчинилися. Ватра враз згасла, і лише дим стелився по землі.

Уранці Пинтя встав з важкою головою. Він довго міркував над нічним видінням і вирішив, що йому, певно, бракує товариства, тому в нього й почалися марення. Але побачивши, що у ватрі згоріли полінця, які він учора припас собі на ранкове варіння юшки, став як укопаний.

«Значить, се мені не примарилося, – почував він потилицю. – І хтось таки палив мою ватру!» Він присів на колоду і задумався.

– Ну що ж! Раз мене посвятили в розбійники, то відступати вже нікуди! – промовив угорос і натягнув козячу шапку до вух.

Пинтя запер Маню в печері, кинувши їй великий оберемок трави, свиснув пса і рушив у долину. А оскільки він не знав, куди йти, то вирішив спуститися у Три Пеньки.

Дізнається, що сталося з Янком Причмеленим, як здоров'я пана економа і, нарепггі, – як ся має нанашка Зубаня. А заодно, може, який-небудь подвиг здійснить.

Спускатися вниз було значно легше. Та й провівши кілька місяців на полонині, Пинтя тепер рухався швидко і нечутно. Під вечір він був над селом і здалеку зауважив овечу отару.

– Таки викрутився! – зрадів від душі Пинтя, наперед тішачись зустрічі з вівчарем. – Ото Янко здивується, побачивши мене опришком!

Люципер аж скавулів, пізнаючи рідні місця.

Григір про всяк випадок вирішив діяти обережно. Нічна пригода навчила його тримати вуха нашорошеними. Тому він наказав псові сидіти тихо, і той з розумінням захекав, висолопивши язика.

Тим часом споночіло. Вівці вже були у кошарі. Біля колиби горіла ватра. Вівчар, очевидно, був усередині. Пинтя підкрався до колиби і лише хотів встромити голову всередину, аби налякати Причмеленого, як ззаду щось гепнуло його по потилиці.

– Ого! Зломився! – пролунав незнайомий голос.

Хитнувшись, парубійко обернувся і побачив навпроти себе незнайомця, який тримав у руках товстезного зламаного дрючка.

“Ой-мой! Не дадуть і подвиг здійснити!” – подумав Пинтя і завалився на траву. Люципер, як не дивно, навіть не гавкнув, спокійно спостерігаючи за цією розправою.

Врятувала парубійка козяча шапка вуйка Мухи. Інакше голову від такого удару забило би йому в плечі. Пинтя отямився у колибі. Незнайомець поїв його молоком.

– Ти хто? – ледве ворухив губами Григір.

– Іван Качулка! – весело вигукнув високий білочубий хлопчина.

– Воно й видно, – в голові Григора боляче тенькнуло.

– А що ти тут робиш, Качулко?

– Пасу вівці його милості пана Бебекала!

– А де Янко Причмелений?

– Його забрали до темниці за те, що побив панського економа.

– А Шикарош як ся має? – розпитував крізь біль Пинтя.

– Відтоді як його відлупцювали, став на одне око кривий! Дав би Бог здоров'я Причмеленому!

Пинтя задумався.

– Паночку, а ви справжній розбійник? – несміливо запитав Качулка.

– Хіба не бачиш? – скривився Григ'їр.

– То ви тойво... Не гнівайтеся на мене. Я думав, що ви – злодій. А ви, виявляється, розбійник. А я розбійників дуже поважаю! – покосився Іван на пістолі за чересом Пинті.

– Воно й видно, – потер чоло Григ'їр.

– Паночку, а ви візьмете мене у розбійники?

– Тебе?! – мало не захлинувся молоком Пинтя.

– Так! Я все життя хотів бути розбійником. Я дуже сильний.

– Еге ж! – зітхнув Пинтя.

– Я і вівчарити пішов, бо пан економ розкричалися, що, видно, знову опришківська банда у горах завелася. Інакше би його нізащо не подужали.

– Дурний твій економ, як і його вівиці! Я його сам побив, – похвалився Пинтя і відразу пошкодував.

– Ади! – захоплено вигукнув Качулка. – То як вас, паночку, величати, аби я міг усьому селу розказати?

– Пинтя, – нахмурився Григ'їр, згадавши нанашку.

– Пин-тя, – зачудовано промовив вівчар, наче пробував це слово на смак. – Я вже десь чув се ім'я. Певно, ви вже, паночку, багато подвигів здійснили, що слава про вас дійшла і до наших Трьох Пеньків.

“От Качулка так качулка! – подумав Григ'їр. – Дав Бог здоров'я, та не дав голови: таж тут півсела Пинтями записано”.

– То як, паночку, візьмете мене в розбійники? – пристав до легеня вівчар, як воїн до кожуха. – Я всю роботу знаю. Буду вам першим помічником.

“Уже мене Бог побив з одним помічником – Люципером! – подумав Пинтя. – Коли мене б'ють, то він завжди в холодку відлежується. Добре, що хоч лупцювати не допомагає!”

– То що, паночку, берете? – весело підхопився Качулка.

– А що я з тебе буду мати? – запитав, поволі підіймаючись, Григ'їр.

– Як що?! Можете всю отару забрати!

– Отару? А й справді! – замислився Пинтя, згадуючи, що старий Муха розповідав, що на зиму опришки приганяли собі вівиці до зимівника. Аби потім півроку дурня валяти.

“О, та се ж буде мій перший подвиг! – раптом прийшла йому в голову щаслива думка. – Покарати пана Бебекала та його економа, кровопивцю Шикароша, – хіба се не славне розбійниче діло?”

– Гарзд, Качулко, – зробив Пинтя серйозне обличчя, – візьму я тебе у розбійники. Але спершу будеш випробування проходити. А там побачимо.

– Ура! – закричав на всі свої кінські груди Качулка. – Слава отаманові Пинті!

Від такої похвали Григ'їр зашарівся, як дівчина. Однак йому було дуже приємно.

А вранці вони утр'їх з Люципером погнали череду пана Бебекала на Чорну полонину. Перед сим, правда, отаман ножем вирізав на пеньку напис: “Тут був Пинтя”. Навіщо – він і сам не знав.

РОЗДІЛ 9

Ой гайдуки пана дуки, не в'яжіть ми руки:

Самі будете рубати смереки та буки.

ЯК ПИНТЯ СТАВ ВІДОМИМ

Його милість пан Бебекало мешкав у Трьох Пеньках, хоч до його маєтності належало ще дев'ять сіл в окрузі. Він уважав себе людиною дуже культурною, начитаною і передовою. Навіть грав у шахи і писав листи до столиці, хоча й з помилками. Тому щиро гадав, що всім його підданам вельми пощастило з таким господарем.

Його кам'яний будинок стояв на узгірку і був не тільки найбільшою спорудою у Трьох Пеньках, а й однією з найвишніх у тутешніх околицях. Кращій маєток мав хіба що пан Нагаєвський, але в того було ще й на чотири села більше. Ця думка дуже непокоїла пана Бебекала і часто не давала йому спати.

– Чому? Чому?! Чому?! – бив він чолом у хвилини безсоння перед образом Миколи Чудотворця. – Чому у Нагаєвського, цього дурного і пихатого індика, аж на чотири села більше?! Зроби, святий Миколо, чудо! Прощу тебе!

Та Миколай Угодник глибокодумно мовчав. Через кілька хвилин Бебекало позіхав, шкрябав черево і, важко зітхнувши, човгав м'якими капцями до свого ліжка, де, як завжди, хропіла висока, мов вежа, пані Бебекаліха. Вона принесла своєму чоловікові у посагу половину маєтності, але Бебекало вважав, що його п'ять сіл були значно кращими за п'ять жінчиних. А тому не проминав нагоди їй відімістити. Але тишком-нишком, бо боявся суворого голосу і твердої руки своєї тещі.

Тому зараз він закрив носа дружині двома товстими пальцями, і та через хвилину голосно зойкнула і, глибоко хапнувши повітря, очманіло сіла на ліжку.

– Що сталося, серденько? – запитав дружину з лукавиною Бебекало.

– Ой! – не могла відійти та, тримаючись за серце. – Мені снилося, ніби я тону у нашому ставку.

– Се, мабуть, на щастя, – підбив подушку Бебекало і підтягнув нічний ковпак на голові. – Дурний спить – дурнеся снить! – промурмотів він собі, задоволено закрив повіки і підтягнув ковдру до самої шиї.

Бебекаліха ще хвилину сиділа на ліжку, лупаючи очима в темряву, а потім так само несподівано впала на подушки, як і піднялася. А вже за мить спальню панства Бебекалів наповнювали два гармонійні похрюпування: високі ноти належали її милості, а низькі – його.

Уранці Бебекало вставав зазвичай з мігренню. Він обв'язував мокрим рушником голову і невдоволеним поглядом дивився зі свого великого вікна на світ.

– О лайдак, запізнився! Не пощастило Петрові Біленькому! Ой не пощастило! – поплескував він себе по колінах пухкенькими долонями. – Гей, хлопаки! – гукав він двом гайдукам, які завжди сторожували біля будинку. – Ану, всипте Петрові Біленькому десять батогів, аби знав, як на роботу до пана запізнюватися!

І гайдуки вже вели попід руки старого, сивого чоловіка, босого, у широких селянських штанях та простій сорочині. Той щось намагався пояснювати, кричав у вікно панові, але Бебекало заткнув вуха пальцями, аби нічого це чути. А то, не дай Боже, його добре серце не витримає і змилюється.

А це дуже зле не тільки для його господарства, але й для хлопа. Бо хлопів, як і скотину, треба тримати в дисципліні. Інакше з них будуть харцизяки, розбійники, зарізяки, а не піддані його милості.

– Р-раз! – вголос рахував Бебекало крики нещасного, які доносилися зі стайні. – Д-два! Т-три!

На цифрі вісім зойки зупинилися. “Що таке? – стривожився пан і навіть перестав пилючкою підрівнювати нігті. – Може, гайдуки мене погано почули? От глухмани!”

Але ні! Сторожа вже тягнула через подвір'я неприємного селянина, чия сорочка на спині швидко закривавлювалася. “От який уже старенький став Петро Біленький! Навіть десяти ударів батогом не витримує!” – розмірковував Бебекало. – “Ну і як з таким хирлявим чоловіцтвом конкурувати з паном Нагаєвським! А той, до речі, своїм хлопам менше двадцяти п'яти батогів і не виписує! Так, треба ставати жорстокішим! Треба бути могутнім і незворушним, як... як меч!”

При цьому Бебекало уперся поглядом у стіну, на якій висіли навхрест дві шаблі його предків. “Так, – підняв він статечно голову, – треба відродити дух лицарства славного роду Бебекалів!” І глянув на родинний герб, який висів над шаблями. На ньому були зображені три барани.

– Паночку, ваша ранкова кава! – служниця занесла до покою срібну тацю з порцеляновим кавником та чашкою.

– Так, так, Ганусько! – Бебекало кинув на неї довгий погляд і, коли та вже відходила, гучно ляснув у долоні.

– Ой! – зойкнула від несподіванки вродлива чорнявка.

Бебекало задоволено реготнув. Потім дістав із креденса свою люльку з довжезним цибухом, сів у крісло-гойдалку, обережно двома пальцями взяв чашку з кавою і, заплющивши очі, затагнувся.

“Та-ак, на чому я зупинився?.. – продовжував він свої ранкові розмірковування. – Ага, барани... Вівця – це наша священна тварина, як для індусів корова. Вівця – це символ...” Він пролупив очі, щоб знову глянути на герб.

Але що це? До панського двору непомітно забіг кучерявий підліток. І тут же змішався в юрбі дворових слуг.

– От лайдак! – від обурення Бебекалові навіть сперло дихання. – Гайдуки! – гаркнув він не своїм голосом. – Ану, хапайте кухарчука Івася!

Сторожові кинулися по подвір'ю і вхопили підлітка, який щойно прибіг. Той пручався, репетував і плакав.

– Ти диви, що ці хлопці витворяють! – не тямив себе від люті Бебекало. – Вже скоро вечір, а воно тільки на роботу тягнеться! Ану, всипте йому...

Тут погляд Бебекала впав на чашку, з якої парувала запашина чорна кава.

– Гм... – посміхнувся він, – А дайте йому напитися чорної кави! Але... хлопської!

Він підкликав до себе старшого гайдука і щось йому зашепотів на вухо, посміхаючись на весь рот.

Той здивовано знизав плечима і вибіг виконувати наказ. Хлопчина, не очікуючи нічого доброго від пана, розмазував сльози по обличчю, розповідаючи, що мати занедужала, а він мусить годувати молодших братів і сестричку.

Нарешті гайдуки витягли посеред подвір'я бочку, по вінця наповнену гноївкою.

– А тепер напоїть сього лайдака “чорного кавою”! – наказав Бебекало, зручніше вмоцнюючись у кріслі, аби не пропустити жодної деталі.

Івася схопили за ноги і під несамовитий крик занурили у гноївку. Він витикав голову, аби дихати, але його знову і знову впихали в бочку, поки він таки не накоптився темної смердючої рідини. З усіх свідків цієї сцени весело реготав лише Бебекало. Решта дворових сумно споглядали на знущення над кухарчуком.

– Думаю, з нього вистачить! – плеснув у долоні його милість. Івасеві було так зле, що він не міг стояти на ногах, і його попід руки відвели з подвір'я.

– За роботу, мої кохані! – голосно крикнув Бебекало, і всі відразу заметушилися. – Ви бачите, який у вас справедливий пан! Карає тільки винних!

Через мить подвір'я спорожніло, і його милість знову міг зануритися в роздуми про баранів. Але щойно він смачно затагнувся зі своєї довгої люльки, тримаючи її мало не при коліні, яку дверях щось загупало і до покою ввірвався задиханий економ.

– Що стряслося, Шикароше?! – здивовано глипнув Бебекало на управителя. – Що за дурні манери?

— Ваша милосте, вибачте за вторгнення. Але справа того вимагає! — очі Шикароша після Пинтьових ударів дивилися в різні боки. І Бебекало ніяк не міг второпати, з котрим із них він має спілкуватися.

— Ну, що там? — він скривив невдоволену міну і сьорбнув кави.

— Зникла отара овець, яку пас Іван Качулка, — схилив голову економ.

— Так всипте йому двадцять п'ять, хай зізнається, куди ц дів! — Бебекало встав і заходив по кімнаті, склавши руки за спину: — Невже я маю вчити вас, Шикароше, таких дрібниць! Це ж очевидне!

— Та річ у тім, що й Іван Качулка зник! — важко ковтнув слину економ.

— Як це — зник? — зупинився Бебекало.

— Жодних слідів не виявили. Окрім одного.

— І що це? — Бебекало знову сів.

— Напис на пеньку.

— Який, до дідька, напис? Не тягніть, Шикароше! Бо я й так лютий як бик!

— На пеньку біля вівчарської колиби ножем вирізано: "Тут був Пинтя".

— І що? — ніяк не міг второпати його милість. — А якби там було написано: "Тут був Бебекало"?

Що се має означати?

— А се значить, ваша милосте, що у нас знову завелися розбійники.

— Що?! — Бебекало підскочив так, що мало не перевернув на себе тацю з кавою. — Які, в біса, розбійники?! Я їм дам розбійників! Бидло смердюче! — махав він кулаком невідомо кому.

Далі призадумався і тихо проказав:

— То виходить, у мене вкрали сорок три вівці?

— Так, ваша милосте, — якомога нижче схилив голову Шикарош.

— Ох! — важко зітхнувши, Бебекало впав у крісло. — Єво! — крикнув він. — Умираю! Без ножа ріжуть! Негайно неси мої ліки!

На цей крик із задніх дверей висунулася голова в чепчику довгов'язої господині, яка принесла чоловікові не лише половину статку, а й пляшечку густої чорної рідини.

— Адаме, серденько моє! Не напружуй себе роботою! Ти ж знаєш, що тобі не можна. Пинтя — круглий сирота. Але годувався у нанашики.

— Чудово! Киньте її до темниці. Я думаю, вона нам багато чого цікавого розповість.

— Слухаюсь, ваша милосте.

— І подвойте охорону всіх маєтностей. Залучіть до сього і хлопів, хай їм грець! Хто буде протестувати, нещадно карати різками!

Шикарош, подзвонюючи шпорами, вибіг виконувати наказ. А Бебекало взяв сухе тістечко, але, задумавшись, так і не доніс його до рота, розтрощивши в своєму кулачищі.

РОЗДІЛ 10

Ой у гори, хлопці білі, у гори, у гори,

Та будемо розбивати багацькі комори.

ЯК ПИНТЯ ШПІНЬКУ ЗНАЙШОВ

Сорок три вівці для ватаги із двох опришків було явно забагато. Влітку отара майже не потребувала уваги, мирно пасучись на полонині. А взимку її треба було чимось годувати. До того ж, вона в'язала розбійників, як каменяка ноги утопленика. Замість опришків, із двох легенів знову поставали вівчарі. Тож Пинтя сушив собі голову, як вийти з цієї халепи. Звичайно, можна було пустити всіх овець під ніж. Але Григір не хотів задармо проливати стільки крові. Хай і овечої.

Якось, під час ранкового обходу, коли думки Пинті звично роїлися в голові, його погляд вперся в грушку-мудрушку. На ній пишно розцвіла одна гілочка.

— Овва! — зупинився Пинтя. — У нас гості! — повільно роздивлявся він дерево. — Значить, старий Муха не брехав.

Усе, що можна, було негайно дбайливо приховано від чужого ока. Вхід до ведмежої печери замаскували гіллям, а отару загнали до лісу. Озброївшись до зубів, Пинтя та Качулка пішли зустрічати непроханих гостей.

Вони пролежали доволі довго у зручному сховку біля старої як світ стежки, коли на ній появився маленький чорнявий чоловічок у капелюсі з пір'ячком. Він жваво йшов, спираючись на палицю і мугикаючи пісеньку. Зброї при ньому не було.

— Стій! — крикнув йому в спину Пинтя, коли невідомий проминув їхній пост. Чоловічок обернувся, задоволено вишкірюючись.

— Нарешті! А я вже думав, що мені доведеться розшукувати вас по всій полонині, — без тіні страху промовив він і видобув з кишені люльку.

— Що се значить? — здивувався Пинтя. Качулка тим часом обшукав незнайомця: чи нема де прихованої зброї.

— Чистий! — кивнув він отаманові.

— Хто такий і чого тут шукаєш? — якомога грізніше запитав Пинтя, вживаючись у нову роль отамана розбійників.

— Звати мене Василь Шпінька. А ви, мабуть, побратими Андрія Мухи? — безтурботно пахкав люлькою чоловічок.

— А що тобі до нього? — не опускав свого пістоля Григір.

— Та се мій давній приятель. До речі, як він ся має? Він тут з вами? Геї, Мухо, дідько би тебе вхопив, ану покажи свою сиву бороду! — голосно крикнув він у куці.

— Чого тобі треба у сих хащах? — вже миролюбніше заговорив Пинтя.

— Вас шукав, — люлька погано курилася, і Шпінька кілька разів постукав нею об повалене дерево, а тоді голосно продув.

— А на що ми тобі здалися? — Пинтю непокоїв бистрий погляд незнайомця, яким він нишпорив довкола.

— А ти, видно, і є той Пинтя, що Пика-рошу писок натовк, — Шпінька поводив себе так, наче він тут господар, а не гість.

— Чоловіче добрий, — почав заводитися опришок, — ми з тобою не казки казуємо! Хочеш щось сказати — кажи. А ні — то в нас до тебе крутіша розмова буде.

— Гарзд, хлопці, — люлька розкурилася, і Шпінька з насолодою зробив глибоку затяжку. — Я такий самий хащовик, як і ви. Ходив ще з ватагою небіжчика Данила Черепи, царство йому небесне. А три роки тому як розійшлися хлопці на зиму, то так вже й не походилися. Славні були часи! — зітхнув він, примруживши око. — І опришки славні були!

— І де поділися? — запитав і собі Іван Качулка. У Чортовому Зубі він відшукав старезну лицарську шаблю, якій, може, й двісті років було, і тепер з нею не розлучався.

— Хто куди... — задумався Шпінька. — Хто до ката на плаху, а хто — до баби на піч.

— А ти що вибрав? — Пинтя пильно подивився в очі чоловічкові.

— А я вибрав вас, — засміявся той. — Занудьгував я вже за розбійництвом. Коли з ватаги пішов, купив собі хату і невеликий млинок у селі. Став поважним газдою. Але все одно серце тягне до лісу. Ото прочув, що на Чорній полонині знов хлопці збираються, то й відразу пішов розвідати, чи не мої часом?

Шпінька розгорнув бесаги і дістав паляницю житнього хліба.

— О-о, яка запашна! — понюхав він буханець. — З мого борошна печена! — похвалився він.

При вигляді хліба в Пинті з Качулкою очі загорілися, як у вовків.

— Беріть! Я знаю, за чим у лісах опришки сумують! — він розламав паляницю і простягнув побратимам.

— А чим докажеш, що ти — не панський вивідувач? — запитав Григір, повільно жуючи окраєць.

— А хоча б сим, — заголив сорочку Шпінька, показуючи спину, вкриту рубцями. — Се мені навічна згадка від його милості пана Нагаєвського, щоб він здох як собака. Ох, як мене тоді батожили його гайдуки! Думав, що вже ноги простягну. Та, бачте, вижив!

Пинті нічого не залишалось, як йому повірити. Зрештою, було видно, що на полонині Шпінька як удома.

Однак ні на секунду рот йому не закривався, і це, очевидно, було головною його вадюю. Так, теревенячи, він сам їх привів до ведмежої нори.

— Боже, як давно я вже тут не був! — проходжувався він галявиною, яка правила розбійникам за табір. — Маня! — голосно крикнув він, уледівши козу. — Солodka моя! Ось хто береже славний опришківський дух!

Коза, побачивши новоприбулого, радісно мекнула і як навіжена побігла до нього.

Се був найвірніший доказ, що Шпінька в опришківському таборі був своїм.

— Що нам робити з отарою? — запитав Пинтя, коли вони смачно пообідали і полягали на траві.

— П'ятнадцять овець залипнімо на зиму, а решту продамо! — Шпінька мовив про це так, наче йшлося про продаж носовичка. Схоже, він на все мав готове рішення.

— Вівці — се так, забавка. А я вам, хлопці, справжнє діло пропоную! — він про всяк випадок озирнувся і, присунувшись ближче, щось гаряче зашепотів.

Тим часом чулки про розбійників на Чорній полонині долинули вже й до самого Хуста. Пан Бебекало розгорнув справжню кампанію, наче йшлося про хрестовий похід проти нечестивих. Проти трьох опришків збиралася ціла армія. Бебекалові страшенно подобалася роль проводиря шляхти, він надував щоки і тільки те й робив, що ходив по хаті й покрикував:

— Се вам не дурниці якісь! Се виступ ясновельможного панства за свої права! Се народний рух за свободу! Се кажу вам я, Бебекало! — гупав він кулаком у груди.

В його уяві розбійники малювалися чорними велетнями, які мало не поїдають своїх жертв живцем. Ось вони біле тіло нещасного розривають на кавалки і запихають їх у свої закривавлені писки. Бр-р-р, який жах!

І він ще голосніше гукав у вікно:

— Злодії! Убивці! Антихристи! Я вас усіх на шибеницю дам! Я власноруч вас живими на вогні пекти буду! Я з вас ремені буду різати!

Під такі крики дворові швидко розбігалися хто куди — подалі від панських очей, наче йшлося не про розбійників, а про них. Хоча хтозна, що в пана в голові. Тим паче — в такій мудрій.

Вичерпавши тему розбійників, Бебекало переключався на підготовку шляхетського виступу.

— Скільки ж гайдуків дає пан Нагаєвський? — гукав він сам до себе. — А що дає барон Чмирик? А комендант Хустського замку? Чи візьме його гарнізон участь у цьому вирішальному бою за справедливість?

Накричавшись вволю, Бебекало стомлювався, обідав гарно випеченою курячою лапкою з підливою і лягав на годинку-другу відпочити. Аби потім знову готуватися до походу. Тому про те, що проти розбійників готується виступ, знали навіть малі діти, які голими бавилися в поросі. Всі тільки й чекали, коли вже сей клятий похід відбудеться, аби нарешті мати спокій. А найбільше його чекали, звичайно, самі "чорні хлопці", які давно до нього готувалися.

РОЗДІЛ 11

Ой, коби ся розвивали в полонині бучки
Піду панів розбивати, бо сверблять ня ручки.

ЯК ПИНТЯ БЕБЕКАЛА ПРОВЧИВ

Пан Бебекало давав святкову вечерю. Завтра, з самого раненька, славне шляхетське воїнство виступить проти цього зарізяки і кровопивці Пинті, який замахнувся на святая святих – отару овець над селом та ліве око Шикароша.

А нині панство вечеряло і обдумувало завтрашній похід. На рожні смажився цілий віл, адже треба було нагодувати й чимало вояків. Пан Нагаєвський прийшов із двадцятьма своїми гайдуками, барон Чмирик привів дванадцятьох, але головним героєм вечора був капітан гарнізону Хустського замку Штефан Смоляк із тридцятьма драгунами.

– Отож разом із моїми гайдуками маємо сімдесят два вояки, – задоволено потирав руки Адам Бебекало. – А до сього ще слід додати чотирьох таких славетних лицарів, як ми. Та се ж справжня армада! Віват! – голосно гукнув він, піднявши келих з червоним вином.

– Я особисто прив'язу сього Пинтю до коня і буду його волочити за собою, як барана. Аби більше нікому із хлопів не забаглося втікати до лісу! – Пан Нагаєвський так злобно махнув кулаком у повітрі, що мало не зачепив носа барона Чмирика.

– Но-но! – ледве встиг відхилитися той і сконфужено поправив окуляри. Се був маленький сухенький чоловічок, який радше нагадував канцеляриста, ніж родовитого пана.

– Ясновельможне панство! – знову піднявся Бебекало. – Я пропоную підняти келих за славного капітана Смоляка, який поведе нас завтра на штурм Чорної полонини!

– Віват! – несамовито заревіли чотири горлянки, серед яких чітко вирізнявся тоненький голосок отця Онуфрія, який, попри духовний сан, не відставав у споживанні винця з бочок пана Бебекала.

Капітан Смоляк встав і поклонився усім на знак вдячності.

– Панове! Завтра у нашій окрузі важливий день, – тряхнув він своїм довгим і чорним, як смоль, волоссям. – І кожен день, в який ми ловитимемо убивць та розбійників, буде важливим. Як вам відомо, через тиждень у Хусті буде повішено першого ІЗ цієї банди – такого собі Янка Причмеленого, який видає себе за божевільного. Навіть під тортурами сей негідник співав Божі псалми. Яке блюзнірство! Яка наруга над святою християнською вірою! Даю вам слово честі, що невдовзі на мотузці висітиме і сам Пинтя!

– Віват! – знову гримнуло з будинку Бебекала.

– Маю до капітана одне заперечення, – піднявся з місця пан Нагаєвський. – Пинтю ми не вішатимемо.

Усі насторожено замовкли.

– Ми його живого четвертуємо на колесі! – продовжив він.

– Віват! – посхоплювалися всі з місця.

Гостина тривала до півночі. Було вирішено, що на полонину підуть трьома групами. Основну групу складатимуть драгуни Смоляка, за кілька кілометрів праворуч рухатимуться гайдуки Нагаєвського, а ліворуч – вояки Бебекала та Чмирика. Таким широким поясом панство хотіло прочесати полонину і захопити ненависних розбійників. Та подаремно кухарчук Івась сидів у темряві під відчиненим вікном свого пана.

Вже через годину він розповідав Пинті з товаришами усе, що почув. Про день операції опришки знали вже давно. А тому дбайливо до штурму підготувалися.

Усіх овець, які тепер для розбійників стали тягарем, Шпінька виміняв у знайомого корчмаря на трьох баских коней. І тепер опришки могли швидко рухатися в будь-якому напрямку. Ведмежу нору позакидали гіллям так, що побачити її можна було лише з кількох кроків. Козу Маню замкнули у зимівнику, доручивши сторожування Люциперу. А самі під вечір подалися в лісок поблизу Трьох Пеньків. Вони вже мали план і тепер тільки хотіли уточнити деталі. Розповідь Івася була дуже доречною.

– Дякую, малий! – плеснув Пинтя Івася по плечу. – Тут тобі за службу! – кинув він хлопчині дзвінку монету.

– Не треба, дядку! У мене з паном Бебекалом свої порахунки, – шморгнув носом той.

Розбійники засміялися і, скочивши на коней, невдовзі розчинилися в ночі.

Уранці з Трьох Пеньків виступала ціла валка війська.

У Бебекала після вчорашніх пригощань голова аж розколювалася, і він уже наперед стогнав, передчуваючи, як важко буде йому дертися на полонину. Але слово шляхтича для нього було святим. Тож він налаштував себе на героїство тим, що про сей його подвиг переказуватимуть із покоління в покоління, і він навіки прославить славне ім'я Бебекалів. Нарешті загін було розділено на три частини, і вояки повільно почали підніматися вгору лісом, тримаючи наготові рушницю та шаблі.

– Гарно йдуть! – промовив Пинтя, спостерігаючи за цим видовищем з ліщинового гаю неподалік.

— Як на параді! — всміхнувся Шпінька. — А що ще робити драгунам у замку, як не марширувати та молодий зачіпати! Нероби!

Почекавши ще трохи, поки військо цілком заглибитися в ліс, і переконавшись, що жоден з вояків не залишився на сторожі, розбійники хуленько попрямували до сховку, де вже давно все стояло напоготові.

Через годину до двору пана Бебекала під'їхала карета. У ній сиділо двоє духовних осіб.

— Хто такі? — крикнув один із гайдуків, які вартували при брамі.

— Отці-бернардинці, — спохопився візничий, шанобливо знімаючи капелюха. — Хочуть бачити його милість пана Бебекала, аби запропонувати йому дари зі Святої Землі.

— Пана нема вдома, — ліниво позіхнув другий гайдук, який сперся плечем у ворота. — Ви хіба на чули про сьогоднішню облаву?

— Ми з далекого краю, — мало не стелився до землі візничий, мнучи в руках крисато. — Діла світські нас мало хвилюють. Ми займаємося здебільша Царством Божим.

— А чого пані превелебні мовчать? — запитав старший гайдук.

— Я в них служу не тільки кучером, а й помічником. Монсеньйор Крістофер натомилися з дороги, до того ж не вельми уміють по-нашому балакати.

На доказ цього із карети висунулася рука і приязно помахала охоронцям білим гаптованим носовичком.

— Хіба пані зможе вам чимось зарадити... — знизав плечима гайдук.

— Так, так, може бути й пані! Пані навіть краще, — затаракхотів візничий. — Жіноче серце таке м'яке до Святої Церкви.

— Гарзд, заїжджай! — невдоволено гукнув вартувий.

Карета зупинилася біля самого ганку, і з неї вийшло двоє ченців у коричневих сутанах з капюшонами, підперезаних білим шнурком. Як на монахів, вони мали занадто широкі плечі й могутні кулаки. Але хтозна, як ведеться паломникам? Чи не доводиться їм спати на землі і часом захищати не лише святу віру, але й власне життя?

Бебекаліха здивовано дивилася на цю релігійну процесію, яка несподівано з'явилася перед її очима.

— Прошу, прошу, отці духовні! Будьте нашими гістьми! — вона привела гостей до вітальні. — Може, пообідаєте з дороги?

— Ні, ні, пані, ми квапимося, бо ще маємо об'їхати чимало тутешніх маєтків, — галантно схилив голову невеличкий чорновусий кучер. — Дозвольте відрекомендуватися: Базиліо Шпінь, помічник отця Крістофера.

При цих словах панотець, який виявився на диво молодою людиною, можна сказати юнаком, схвально кивнув головою.

— А як звати другого ченця? — запитала Бебекаліха.

— Отець Джованні, — правив далі Базиліо Шпінь. — Обидва монахи італійці й прибули до нашого краю з почесною місією.

— Сі! — закивали головами отці духовні.

— Вони збирають пожертви на будівництво Божого храму у Святій Землі — Палестині. Натомість усім жертводавцям дарують моці великомученика Патріка, котрі лікують від усіх болячок. Ми багато чули про жертвність вашого чоловіка і неймовірну ревність вашої милості до виконання християнського обов'язку.

Від такої похвали Бебекаліха густо почервоніла. До косяголу вона ходила вкрай рідко, бо її нудило від запаху кадила.

— Адже, як сказано у Святому Писанні, кожен добрий вчинок буде винагороджений сторицею, — ні на мить не зупинявся кучер-помічник.

— Сі! — знову закивали головами монахи.

— То випийте хоча б у нас кави? — метушилася господиня, бажаючи почастувати таких знаменитих гостей.

— Ми багато чували про вашу знамениту чорну каву, але, ласкава пані, іншим разом, — тут Базиліо взяв Єву Бебекало за лікоть, і вона вся затремтіла. — Я вам обіцяю! — заглянув він своїми чорними очима їй мало не в душу.

— І скільки ж коштують моці святого Патріка? — схвильовано запитала вона.

— Дрібницю, — незворушно продовжував провідник отців духовних. — Якихось нещасних тридцять дукатів.

— Що? Тридцять дукатів?! — вголос вигукнула Бебекаліха. — Я не можу, не порадившись із чоловіком, зробити такої великої покупки.

— Ви хотіли сказати — пожертви...

— Так, так.

— На жаль, ласкава пані, отці духовні вже завтра ввечері від'їжджають до Рима. Тож не зможуть відвідати вас повторно, — при цих словах Базиліо ченці здійняли очі до неба і сумно закивали головами. — І тоді вам доведеться просити моці святого Патріка у ваших сусідів, які вже їх придбали. Наприклад, у пані Нагаєвської...

Звістка про те, що в її лютої суперниці буде щось таке, чого вона не має, подіяла на господиню краще, ніж слова про жертвність для Святої Церкви.

Отець Крістофер дістав із кишені чорну дерев'яну коробочку.

— Але спочатку дукати, - м'яко, та наполегливо промовив Базиліо.

— А воно справді допомагає від усіх болячок? — запитала Єва Бебекало, відходячи у дальню кімнату, де в стіні у тайнику були заховані гроші.

— Ви сумніваєтеся у Святій Церкві? Се великий гріх, ласкава пані, - долинув з вітальні медоточивий голос Базиліо Шпіня.

Про всяк випадок господиня озирнулася і, не побачивши нікого, відсунула картину й відімкнула сховок ключем. Не встигла вона відрахувати тридцять дукатів, як відчула на своїх плечах чийсь руку. Різко повернувшись, вона уткнулася носом у дуло пістоля, що його тримав Базиліо Шпінь.

— Решту, солодка пані, я порахую сам, — посміхаючись, промовив він.

Від несподіванки і страху господині стало зле, і вона знепритомніла.

— На все воля Божа, — підняв очі догори Шпінька (бо це був саме він). — Ану, святі отці, допоможіть упакувати душу її милості! — крикнув він до вітальні. Плутаючись у рсясах, до спальні забігли отець Крістофер (відомий у народі як славний розбійник Пинтя) і отець Джованні (він же — Іван Качулка).

Поки Шпінька перекладав грошенята у мішок, хлопці зв'язали Бебекалиху і заткнули їй рота хустинкою. Далі завернули її у найдорожчий килим, який зняли зі стіни. Потім, перехрестившись, вийшли надвір, про всяк випадок тримаючись під рсясами за пістолі. На щастя, на подвір'ї нікого не було, окрім Івася, який на випадок непередбачених обставин, стояв на чатах. Решта дворових, знаючи, що пан бере штурмом Чорну полонину, байдикували собі в холодочку.

Кухарчук підморгнув розбійникам, що все, мовляв, спокійно, і вони запакували килим з господинею до карети. Слава Богу, Бебекалиха не була така вгодована, як її чоловік.

Війкнувши на коней, Шпінька крикнув гайдукам, аби відчинили ворота.

— Щось ви швидко, — підійшов старший. — Невже пані вас не почастивала?

Сонце стояло в зеніті, і вартовий був аж мокрий від спеки.

Другий гайдук далі сидів собі в тіні під горіхом.

— Отці-бернардинці не люблять зайвих балачок. Се люди діла. Бо сказано ж у Святому Писанні: "Віра без діл мертва", - кучер намалював у повітрі двома пальцями великого хреста.

— Еге ж. А се що? — показав він рукою на край килима, що випинався з карети.

— А се дарунок її милості ордену бернардинців.

— А-а, — багатозначно прогудів гайдук, — ну що ж, така добра справа зарахується панству на небі.

Тут Єва Бебекало прийшла до тями і почала видавати з килима здавлені звуки.

— Вйо, мої любі! — крикнув на коней Шпінька і шмагонував їх батогом. Карета рвонула з місця.

— Се тобі на склянку вина! — вилетіла з віконця монета і впала до ніг гайдука. — Випий за наше здоров'я!

— Авжеж! — радісно гукнув вартовий, виходячи з хмари куряви. — Хай вас Бог береже! — махав він услід прочанам капелюхом. — Приїжджайте до нас ще раз!

Що творилося в цей час у кареті — важко переказати. Принаймні крики радості тут були не менші, ніж "Віват!", який напередодні не давав спати усій панській садибі.

— Які веселі ченці-бернардинці! — гайдук підкинув у руці монету і пішов зачиняти ворота. — Не те що наш пан превелебний, який лише про свою горлянку дбає!

РОЗДІЛ ДВАНADЦЯТИЙ

У кожного два пістолі, у кожного бартка

То нич би їм не зробила така мала варта.

ЯК ПРО ПИНТЮ У ХУСТІ ДІЗНАЛИСЯ

Сумне і стомлене верталосся шляхетське воїнство з облави. Два дні набродившись кручами та ярами, провівши ніч у горах на сирій землі, війська прагнуло тільки одного — добре попоїсти та й завалитися спати у теплих ліжках. Усіх гризла одна думка — повний провал операції. На Чорній полонині не було виявлено не тільки самих розбійників, але й їхніх криївок. Не знайшли навіть отари овець, яка наче крізь землю провалилася.

— От бісові діти! — лаявся вголос Бебекало, сидячи на коні.

— У сьому провалі — тільки наша вина, — не погоджувався капітан Смоляк, який їхав побіч Бебекала. — Ми недооцінили противника. Думали, якщо се вівчарі, то й мислять, як вівці.

— А може, краще помиритися з ними? — несміливо подав ззаду голос барон Чмирик. — А то такі страшні незручності доводиться терпіти...

Схоже, військова операція, яку він відбув перший раз у житті, справила на нього не найкраще враження.

— Та ви що?! — настобурчив свої чорні дротяні вуса пан Нагаєвський. — Та я сього Пинтю оцією рукою задушу, — він різко змахнув кулаком у повітрі й знову мало не заліпив ляпаса баронові Чмирику.

— Но-но-но! — зарепетував барон. — Пане Нагаєвський, ви забуваєтеся! Я вам не Пинтя!

— Вибачте, коханий! — добродушно засміявся Нагаєвський і поклав свою важку руку на плече барона. Той аж зігнувся.

— Краще я поїду за вами, — невдоволено промимрив Чмирик і притримав коня.

– Панове, оскільки це була моя затія, я запрошую вас на склянку червоного винця і смаженого баранчика, – повеселів Бебекало, коли вдалині вже замріли Три Пеньки. – А заодно обміркуємо наші подальші дії.

Панство мовчки погодилося.

Звістка, що військовий загін спіймав облизня, а не Пинтю, швидко ширилася селом, і люди крім шибки задоволено оглядали втомлене воїнство, яке ледве волочило ноги запліженою дорогою.

Бебекало здивувало, що його з гостями не зустрічає на ганку дружина.

У серці тенькнуло недобре передчуття.

– Усе гаразд? – запитав він вартових при брамі.

– Начебто так, ваша милосте, – браво відповіли ті.

– А де пані?

Гайдуки здивовано презирнулися:

– Мабуть, у своїх покоях. Ми вже її давненько не бачили!

Бебекало миттю скочив з коня і забіг до будинку:

– Єво! Кохана рибко! Ти чого гостей не вітаєш?! – ходив він із кімнати до кімнати.

Але дружини ніде не було. У спальні він здивовано зупинився. Зі стіни зник килим, який висів над їхнім спільним ложем.

– Що се має значити? – нічого не розумів він. Тим часом у вітальні вже задоволено витягнули ноги на кріслах пан Нагаєвський, барон Чмирик та капітан Смоляк.

– До нас хтось приходив? – нервово крикнув з порога вартовим Бебекало.

– Нікого, окрімотців-бернардинців, – відповів, насторожуючись, старший гайдук.

– Які ще, до дідька, берна... бернар... бернардинці? – нарешті крізь хвилювання вимовив пан Адам. – Тьху, язика зломив!

– Вони принесли дари зі Святої Землі. Натомість пані подарувала їм килим, – доповідав вартовий.

– Нічого не розумію! – очманілий, ходив по будинку Бебекало. – Сей перський килим – дарунок теці на наше весілля. Єва навіть мені забороняла до нього пальцем диткнутися!

– Тут без бочки вина не розберешся, запропонував очевидний вихід пан Нагаєвський. – По собі знаю!

– Зараз, зараз... – стрілою метнувся Бебекало до спальні. Здогадка здавила йому серце. Він прожогом зняв зі стіни портрет діда і побачив...

– Боже мій! – крикнув він перший раз, коли дверці тайника виявилися незамкненими.

– Боже мій! Боже мій!! – крикнув Бебекало вдруге, коли не виявив там грошей.

– Боже мій! Боже мій!! Боже мій!!! – крикнув він втретє, коли побачив у тайнику записку.

Такі волювання до Господа не могли залишитися не почутими. До спальні відразу ввалилися гості. Причому капітан Смоляк уже встиг вихопити пістоля.

– Вас обікрали, друже! – здогадався Нагаєвський, дивлячись на відкриті дверці тайника. Ся думка була йому навіть приємною.

Бебекало незворушно мовчав, блідий як покійник.

– Що се? – запитав капітан, беручи записку з його обвислої, мов мотузок, руки і почав читати вголос. – “Паню чекає те саме, що й Янка Причмеленого. Пинтя.”

На мить запанувала тиша.

– Овва! – присвиснув пан Нагаєвський.

– То виходить... – присів від несподіваної думки барон Чмирик.

– Виходить, поки ми дерлися за Пинтею на Чорну полонину, – підсумував уголос капітан Смоляк, – сей негідник пограбував пана Бебекала і викрав його дружину.

– Але як?! – разом вигукнули Нагаєвський і Чмирик.

– Стривайте! – заглянув капітан до тайника. – Там ще щось є!

І справді, він видобув звідти чорну дерев'яну шкатулку з вирізьбленим хрестом.

– Що се? – запитав він Бебекала.

Той незворушно мовчав.

Капітан відкрив коробочку. Вона була наповнена сірою меленою речовиною.

– Так се ж, мабуть, моці святих, які принесли бернардинці! – лягнув себе по чолу Чмирик.

Пан Нагаєвський принохався до вмісту шкатулки і навіть, узявши на палець трохи сірого порошу, лизнув.

– Тьху! – сплюнув, скривившись, він. – Натуральні кізьяки!

– От вам і отці-бернардинці, – скрушно похитав головою капітан Смоляк. – Принаймні тепер ми хоча би знаємо, як був здійснений сей нечуваний злочин.

При цих словах Бебекало гепнувся на підлогу як підкошений. Його відразу перенесли до ліжка, роздягнули і змочили чоло холодною водою. Коли він прийшов до тями, то побачив біля себе всі три знайомі запрошені пики.

– Дорогі мої! Рідні! – заплакав він, пригортаючись до широких грудей капітана Смоляка. – Як же я тепер буду без Євки? Хто мені на старості води подасть?

– Не журіться, Адаме! – заспокоював його капітан, гладячи по голові. – Я поясню комендантові замку ситуацію, і ми випустимо цього лайдака Причмеленого. Се навіть краще! Бо, влаштувавши за ним стеження, ми вийдемо нарешті на Пинтю, дідько би його взяв!

Він задумався.

— Аби пов'язати сю банду, мало однієї рішучості. Потрібна ще й лисяча хитрість! Таких зухвальців на тлі гори ще не бачили. Але я маю план! — очі капітана аж зблиснули.

— А моя дружина? — крізь ридання ледве спромігся видавити з себе Бебекало.

— Будемо сподіватися, що розбійники — люди честі, — почав був капітан Смоляк та спохопився. — Себто я хотів сказати, що певне слово повинно бути і в них. І взамін за випущеного їхнього товариша вони відпустять пані Єву.

— А що ж у вас за план, капітане? — присвітив свічником пан Нагаєвський.

— Стеження! Тотальне стеження і винохування! — Смоляк навіть зробив носом так, як нюшать собаки. — І тільки коли вже все буде відомо, лише тоді ми завдамо вирішального удару.

— А як же ви будете їх... винохувати? — барон Чмирик теж скопіював поведінку свого гончого пса, коли той брав слід.

— Гроші! Ось де криється корінь будь-якої зради. Ми наймемо людей, які проникнуть у банду Пинті і самі нам його приведуть. Лише не треба скнарити, панове! Спокій держави дорожчий за золото!

На сьому ї порішили.

Вже наступного дня з темниці було відпущено не лише Янка Причмеленого, але й нанашку Зубато і встановлено за ними постійний таємний нагляд найкращих агентів. Третього дня над селом Три Пеньки вівчарі виявили зв'язану в килимі пані Бебекало.

Від пережитого страху вона місяць не могла говорити. Страшно захворів і сам Бебекало, на деякий час ставши неймовірно добрим до своїх людей. Гайдуки вже забули, коли востаннє на стайні карали селян батогами.

В усіх церквах було оголошено, що за розбійника Пинтю чи відомості про місце його перебування комендант Хустського замку готовий заплатити велетенську суму — 150 золотих дукатів.

Так ясновельможне панство само поширило славу про Пинтю. Про нього говорилося в корчмах і іа торговицях, у селянських халупах і в тнських палацах, у Хусті і у найвіддаленіших гірських присілках. Одні його хвалили, інші ганили. Але 150 золотих дукатів хотіла мати всі.

До Пинті почали звідусіль іти люди. Йшли невдоволені з Польщі, Угорщини та Валахії. Йшли ті, кому пістоль та бартка були миліші за ниву та родину. Йшли ті, хто вже ні на кого не сподівався, навіть на Господа Бога. Йшли, ясна річ, і люди капітана Смоляка Пинтя про се відав, а тому майже нікого не брав до себе у товариство, остерігаючись зради. Один за одним верталися легітники з Чорної полонини, так і не зустрівши розбійників. Пинтя готувався до першої зимівлі в горах і довгої, виснажливої боротьби.

РОЗДІЛ 13

Штири ножі і револьвер за чересом ношу,

Дають мені пани гроші, коли в них попрошу.

ЯК ПИНТЯ ПАНА НАГАЄВСЬКОГО КОЛИСАВ

Довгих три роки минуло, відтоді як Пинтя провчив Бебекала. Після того як на опришка влаштували справжнє полювання, він з побратимами перебрався на румунську сторону і здійснив там чимало подвигів. А як уже й там почали його вистежувати, перейшов у польські гори. Залив сала за шкуру не одному панчуківі в Косові, Коломії та Надвірній. Вже й польська шляхта розлючена рискає його слідом, як хорти.

— Ой-мой, хлопці, час нам додому вертатися — на сторону Угорську. Заскучив я вже за Чорною полониною, — каже якось Пинтя побратимам біля нічної ватри. — Тут вже нам спокою не буде. Ледве від погоні відриваємося.

— Я би теж своїх провідав, — зітхнув Іван Качулка.

— А я би на свій млинок поглядів, — закутався димом з люльки Шпінька. — Та й на свою бабу заодно. Чи вірна мені стара? Бо як ні — натовчу як бубен!

Розбійники засміялися.

А про мене — що назад, що вперед, аби лиш не на місці! — і собі витягнув куриво старий Доманич. У нього забрали єдиного сина до війська шість років тому. Жінка з горя захворіла та й невдовзі померла, а старий з розпачу подався у розбійники. Вже два роки ходить він з Пинтею. Дивну прозивну дістав від побратимів, бо часто зітхав, кажучи: "А дома — нич". "Ну то будеш Доманичем!" — вирішили опришки.

Майже кожен з них ходив не під своїм іменем, боячись нашкодити родичам, які залишалися у долинах.

— А я чув, що угорки на личко гарненькі, а на кохання — ласі, — заусміхався вродливий і статечний хлопець з благородними рисами. — То чом би се на ділі не перевірити?

Він мав прозивну "Графинчик", бо й справді був графським сином. Коли розбійники захопили їхній палац на Поділлі, граф з дружиною при обороні загинули. Дитину опришки забрали до лісу і просили за неї від родичів викупу. Але ті поскупилися. Розбійникам жаль стало хлопця страчувати, і він зажив з ними у ватазі. А за десять років так звикся, що й сам опришком став. Лише шляхетні манери та тонкі риси видавали в ньому благородне походження. Погуляв він з багатьма отаманами, а вже півтора року — у ватазі славного Пинті.

— А мені все одно, — мовив своє слово молодий Гатала. — Як товариство вирішить, так най і буде.

Він прибився до розбійників недавно. Пас волів на полонині. Раз якось не догледів, і ведмідь одного вола задер. Як прочув про це батько, то хотів хлопця застрелити. Ледве той утік. Краще вже хаща, ніж такі родичі!

Люцигер і собі гавкнув на знак згоди.

— Ну то ї славно! Завтра зраненька, братчики, ї вирушимо! — проказав Пинтя, залишивши на варті Качулку.

Решта полягали біля ватри, закуталися в овечі гуні та ї послули.

А вже за два дні вони обживали Чорну полонину та ведмежу нору. Надвечір вирішили спуститися на розвідину у третє село — Песю Лабу. З собою Пинтя взяв лише тутешніх — Шпіньку та Качулку.

У корчмі “Маруся” було людно ї накурено, коли до неї зайшло трое чужосільських. Из усього було видно, що се — лісоруби. Посідали в найтемніший куток біля невеликого вікна. Крисані, які були низько натягнені на очі, не знімали, а топіріці повтикали до дубового столу обіч себе. їхній кудлатий пес слухняно приліг на порозі.

Сих трьох відразу оцінив своїм досвідченим оком господар корчми Мотя Лейбус і до них поспішив.

— Я сам обслужу! — кинув він доньці.

— Дай Боже здоров’я, чесні газди! — низько вклонився Мотя.

— Дай Боже ї тобі, коли не жартуєш! — відповів найплечистіший з них, з твердим, ж бук, поглядом.

— Що будете замовляти? — все ще тримав нахиленою голову корчмар.

— Принеси нам мамалиги зі шкварками, — додав маленький меткий чорнявець з вусиками. — Але так, як тільки у нас уміють робити.

Мотя Лейбус із розумінням хитнув головою, і через кілька хвилин перед гостями парувала гаряча кукурудзяна каша.

— А се вам від мене! — єврей поставив перед невідомими на стіл кварту горілки.

— А сей Божий дар за які добрі діла? — заушміхався кремезний, який був, видно, за старшого.

— Мотя Лейбус прожив довге життя. Не вчора на світ народився, — почав здалеку корчмар. —

Мотя Лейбус бачить, що перед ним незвичайні гості.

— А по чому се видно? — запитав білявий, який увесь час мовчав.

— По тому, як газди себе тримають, — усміхнувся у чорну бороду корчмар. — По вас видно, що нікому не будете терпіти ані хвилини. Видко, що ви — твердої породи.

Розбійники (а се були вони) заушміхалися.

— Мусиш перший випити, якщо нас пригощаєш, — налив Пинтя у склянку паленки. — Такий у нас звичай.

— А раптом ти нас хочеш потруїти? — примружив око ІТТпінька.

— А-а, розумію, розумію! — Мотя взяв чарку, довго її пив, видно було, що з незвички, а потім скривився як середина на п’ятницю.

— Така гидота — не одірвеш від рота! — засміялися опришки.

— Солоденькі мої, у мене є діло до вас, — не відходив від столу корчмар. Від хвилювання він почав погляджувати свої довгї пейси.

— Чого тобі ще?

— Таким файним хлопцям, як ви, завжди потрібна поміч на селі.

— Ти про що, жидику? — торкнувся рукою бартки Пинтя, роззираючись довкола.

За сусіднім столом товариство грало в карти.

Подалі два п’яні кумове обмивали продану корівчину і вже пробували співати, але нічого не виходило.

Жодного панського слуги у корчмі не було.

— Я лиш кажу про те, що ви завжди можете на мене покластися, — низько нахилився до них корчмар. — Мотя Лейбус розуміє, з ким має справу, і хоче теж брати участь уділі.

— Ти, мабуть, хотів сказати “у долі”? — підказав Шпінька, і опришки зареготали.

— Гаразд, Мотю Лейбусе, — вдарив корчмаря по згорбленій спині Пинтя. — Ми подумаємо над твоєю пропозицією. Але спершу мусимо тебе перевірити. І то не раз.

Утішений корчмар подався за шинквас. Раптом один із картярів, тасуючи колоду, голосно зітхнув:

— Ех, запропастився кудись славний розбійник Пинтя! Нема кому панові Нагаєвському роги обламати!

— Хоч не кажи! — зітхнув другий. — Завтра знову по моїй спині потанцюють гайдуцькі нагайки, бодай би вже їм руки покрутило!

Опришки замовкли і стали дослухатися.

— То завтра твоя черга колисати сього кровопивцю? — запитав третій.

— Ої, коби вже його смерть поколикала! — кинув четвертий і озирнувся на незнайомиць.

— А що то у вас, хлопці, за колисанки такі у селі? — запитав Пинтя.

— А то, вуйку, наш пан Нагаєвський придумав собі забавку: аби його по обіді колисати у саду, щоби ліпше спав на свіжому повітрі. То село тепер по черзі відбуває-сю панщину. Ще не було так, аби хтось йому догодив, — почав розповідати Петро, білявий хлопчина з ніжними, майже дівочими рисами обличчя. — Завжди така колисанка закінчується побоями.

— От, песій син! — крізь зуби вилаявся Шпінька.

— А якщо, хлопче, я завтра замість тебе піду пана колисати? — запропонував хитро Пинтя.

— А чого ж? — засміявся білявий. — Ви дядько кремезний, гайдуцькі нагайки витримаєте. Пан каже, що вони для здоров’я дуже корисні.

Тут зареготали вже ї опришки. На тому ї вдарили по руках.

По обіді колишній кавалерист цісарської гвардії пан Юзеф Нагаєвський любив добре поспати.

Але влітку в хаті душно. Надворі прохолодно, зате мухи докучають. Тож придумав він собі забавку: аби його колисали надворі — і спати приємніше, і мухи не сідають. Дав зробити спеціальне ліжко-коли-санку, яке вішалось між двома яблунями у саду. Якщо пан прокинеться серед сну — значить, погано колишуть. А пан Нагаєвський ще з армії звик до дисципліни, тому все виховання вимірював різками. Тож додому колисальники йшли з розмальованими спинами.

— Хто сьогодні мене колише? — голосно крикнув Нагаєвський посеред двора.

— Я, ваша милосте! — виступив наперед Пинтя у бідняцьких штанях та подертій сорочці.

— Хто такий? Чому я тебе раніше не бачив, лайдаку? — сердито крикнув пан.

— Та я з третього села. Заступаю свого родака Петра, бо він щось похворівся.

Нагаєвський зміряв очима незнайомця в подертому вбранні, прошипів: "Ну й жеброта! І до пана не вміють одягнутися!" — розвернувся і попрямував до саду. Пинтя мовчки подався за ним.

Пан зняв мундир, який любив носити ще й дотепер, і з задоволенням простягнув ноги на полотняному лежку.

— Колиши повільно! — проказав він із заплющеними очима. — Якщо не засну, то начувайся! Якщо прокинуся швидко — теж тобі горе! А як сяде на мене муха, то краще би ти і на світ не родився, лайдаку!

Се останнє він промовив, уже голосно позіхаючи. Пинтя почав його розгойдувати, пильно вивчаючи все довкола. Через кілька хвилин Нагаєвський хропів. Григір ще трохи почекав, а далі двічі свиснув. Відразу через паркан до саду перескочили Іван Качулка, старий Доманич та Графинчик. Через мить вони вже стояли біля отамана.

Пинтя схопився за колисанку та як гоїдне нею аж до неба, так що Нагаєвський кулею вилетів з лежка і гепнувся на траву, як мішок з кістками.

— Ой! — тільки й вимовив, нічого не розуміючи. Далі прийшов до тями, роззирнувся, що лежить на землі, і тільки хотів подумати про кару за таке небачене зухвальство, як його раптом схопило вісім дужих рук. До рота забили кляп, руки скрутили за спиною, та й ну лупцювати як глуху зозулю.

Пан тільки очі витріщав та звивався мов гадина.

— Оце, Нагаєвський, аби тобі колисанки більше і в жахливому сні не привиділися! — стусав Пинтя своїм кулачищем того поміж ребра.

— Аби більше не карав слуг на стайні батогами, — та й — гуп! — пана по шиї.

— Аби шанував людей, створених на образ Божий, а не ставився до них як до худоби, — і тут пролунав гучний копняк у випещений зад.

Добре намолотивши руками і ногами, збивши пана Нагаєвського в порошок, опришки почали видивлятися, що на подвір'ї робиться. Два гайдуки чергували біля будинку, ще два — сиділи на воротах.

Через відчинене вікно розбійники влізли до панських покоїв. Побачивши срібний дзвіночок, покалатали до нього, а самі поховалися.

Забігла служниця.

— Як тебе звати, квіточко? — лагідно звернувся до неї Графинчик, галантно сівши на дивані. Він був у панському вбранні, яке завжди любив більше за селянське.

— Оленка, — зашарілася та, побачивши незнайомого вродливого шляхтича.

— Оленко, пан Нагаєвський просив, доки він спочиває, аби я провів бесіду з гайдуками. Тож хай по одному заходять. Але не всі зразу.

— Добре, пане, — поклонилася Оленка і вийшла надвір.

Через п'ять хвилин усі гайдуки були пов'язані і лежали у спальні на підлозі біля свого пана. Нагаєвський тільки зло крутив очима в сторону Івана Качулки, який їх пильнував і час від часу штрикав своєю старовинною шаблею.

— Ану лицем додолю, катюги! — гримав він на них, коли ті занадто оживали.

Пинтя з Графинчиком вийшов у двір, а старий Доманич побіг за ворота. Невдовзі під'їхала карета, якою керував Шпінька. Малий Гатала про всяк випадок наглядав за дорогою на коні за кілька кілометрів від садиби.

— Чесна громадо! — крикнув Пинтя з ганку до дворових. На його голос почали збиратися люди.

— Усе, що є в сьому маєтку, зроблено і зароблено вашими руками. А тому пан Нагаєвський з нагоди Зелених свят дарує кожному те, що йому до вподоби. Але тільки раз і тільки сьогодні.

Селяни зачудовано слухали таку мову.

— А чому його милість самі се не виголосять? — запитав сивий як голуб босий дідусь.

— Йому щось нездужається. Тому він попросив мене вам се переповісти, — Пинтя вже встиг перебратися в одяг пана Нагаєвського, якого до блуду висіло у шафах.

— А де ділися гайдуки? — знову запитав недовірливий дідусь, озируючись.

— Тимчасово розважають пана. Ви ж знаєте, як його милість любить гратися у військо!

Усі засміялися.

— Се його небіж, — представив Пинтя Графинчика. — Він вам підтвердить мої слова.

— Кохані мої! — усміхнувся той своєю збагливою усмішкою, від якої в багатьох молодих дівчат тенькнуло серце. — Мій дядько, провівши бурхливе життя і наробивши чимало гріхів, наважився нарешті наставитися на шлях істинний.

Селяни слухали таку новину з відкритими ротами.

Порадившись з владикою, дядько Юзеф після довгих роздумів вирішив податися в монастир. А тому за вашу щедрю багаторічну працю хай кожен візьме, що йому подобається, на згадку про пана Нагаєвського. Бо решту їй так забере церква. Амінь! — закінчив Графинчик і перехрестив натовп.

Що тут почалося! Всі відразу забігали, заметушилися, загелготіли. Одні подалися до стаїні, другі — до хліва, треті — до майстерень, четверті — до комор та пивниць. Кожен тягне що може. Той несе порося, яке верещить на півсела, той — гуску, той — колесо від воза, той — діжку з борошном, той подушки, а той — просто викотив бочку з пивниці та припав до неї, як спраглий в пустелях Аравії.

На селі як прочули про невимовну щедрість Нагаєвського, то побігли у маєток, як на пожежу. Ще їй діточок тягнуть, аби було кому нести.

А Пинтя на се позирає з ганку та їй веселиться від душі з Графинчиком.

Зате Нагаєвський, чуючи знадвору неймовірний гвалт, дується, як воша на морозі. Аж зубами скрипить, розуміючи, що його грабують серед білої днини.

— Ой, заплатиш ти мені за це, Пинтю! Гірко заплатиш! — стікають сльози по його настобурчених вусах.

Через годину подвір'я повністю спорожніло, і лише залишки ганчір'я, пір'я, розсипане зерно та велика калюжа вина говорили, що тут коївся неймовірний рух і хаос. Пинтя задоволено потер руки і подався до спальні.

— Якщо ти, Нагаєвський, — звернувся він до зв'язаного господаря, — хоч одного селянина покараєш за те, що він узяв собі за роки важкої, кривавої праці на тебе, то я змушений буду тебе навідати вдруге. Але на сей раз уже ні маєтка, ані тебе — народного кровопивцю — не пожалію! Ти мене зрозумів?

Нагаєвський кивнув головою.

— От і славно. Я вже змушений їхати. Ще треба твоїх знайомих провідати, — плеснув він по спині колишнього кавалериста і залишив його, зв'язаного, разом з гайдуками.

Тоді замкнув спальню на ключ і запхав його до кишені.

— Оленко, дядько Юзеф просив його не турбувати, — усміхнувся Графинчик служниці. — Він перевтомився, а тому сам вийде, коли відпочине.

— Добре, пане, — опустила очі дівчина. — А ви ще до нас навідаєтеся? — наважилася вона на запитання. Видно було, що така сміливість далася їй нелегко.

— Аякже! Якщо не до пана, то до тебе! — відповів красунчик.

Служниця радісно засміялася.

— Вуйку, а хто ви такий? — запитав Пинтю білявий Петро, який єдиний нічого не тягнув з панської садиби, мовчки спостерігаючи за дивними подіями.

— Я — той, за ким ви вчора у корчмі журилися.

— Пинтя... — ошелешено проказав парубок і побіг до села продавати новину. Лиш дим та їй нитка за ним.

Тим часом розбійники посідали в карету. Качулка скочив біля Шпінки на козла, а Пинтя з Графинчиком — до салону. Забрали із собою також цінні речі з маєтку, як-то: срібний посуд, прикраси та трохи харчів і одягу.

— Треба ж Мотю Лейбуса перевірити на ділі, — засміявся Пинтя, і карета нарешті рушила. Доманич, який вартував на воротах, підскочив на неї ззаду.

РОЗДІЛ 14

Пили хлопці та гуляли при дубовім столі,
Топірчики бренькотіли, блищали пістолі.

ЯК ПИНТЯ ТОВАРИСТВО ЗНАХОДИВ

Звістка про те, що Пинтя повернувся, мала у краї ефект бомби. Всюди тільки їй говорили про пригоду в маєтку пана Нагаєвського.

Посильні з Хуста поскакали аж до Відня, а панство почало озброюватися та обростати гайдуками та вояками.

Тим часом розбійники третій день відпочивали після успішної вилазки у Песій Лабі. Шпінка спав, старий Доманич куховарив, а Качулка, Графинчик та Гатала вправлялися у киданні ножа: хто краще поцілить у дуба. Пинтя ж вирішив пройтися давніми місцями.

Біля ялиці-яснолиці він зупинився.

Шкіряного кисета Андрія Мухи на ній не було.

Він обійшов дерево довкола, роздивився уважно під ним, але тютюнова торбинка наче крізь землю провалилася.

“Дивно! — почував Пинтя потилицю. — Мабуть, вітер відніс або звірина вхопила”!

— Кар-кар! — раптом пролунало над його головою, і велика чорна ворона злетіла із сусіднього бука. “Ади, Андрій Муха не збрехав, і його душа вже глядить на мене з небес”, — Пинтя зняв свою козячу шапку і глянув угору.

— Як вам там, вуєчку? — крикнув Пинтя у височінь. У відповідь замжичив легкий дощ, який стих так само раптово, як і почався.

— Невже се ваші сльози із некла? — побрів задуманий отаман до грушки-мудрушки.

Тут він став як укопаний, і його замріяний настрій ураз розвіявся. На дереві цвіла гілочка.

— До нас гості! — гукнув він, забігаючи на поляну біля ведмежої печери. Опришки посхоплювалися і почали ладити зброю та збирати речі. Найперше загасили ватру, аби не було видно диму. А далі стали обережно спускатися хацею в долину, стараючись першими виявити непрошених гостей.

Але що се? По лісу хтось ішов і на всю силу горланів:

— Розбійники! Де ви?

Через хвильку крик повторився:

— Пинтю, виходь! Я вже прийшов!

“Переслідувачі крадуться тихо, як рись, аби захопити зненацька, — міркував отаман. — А се щось нове у військовій тактиці”.

— Туди! — махнув він рукою в напрямку криків. Опришки вмить розсіялися і почали брати гостей у півколо.

Незабаром побратими дихнули легше: по хаці брів усього один чоловік, бідно і дивно вбраний, час від часу гоїкаючи на всі груди:

— Розбійники! Виходьте! Я вас дуже прошу!

Нарешті він заморився і сів на пеньок. І вже зовсім охрипим голосом вимовив:

— Ну де ж ви, кляті розбійники?

— Та тут ми, тут! — пролунало позад нього.

Незнайомець швидко озирнувся і побачив шість рушниць, націлених йому просто в груди.

— Що за один і чого верещиш на всі гори? — запитав Пинтя.

— Слава тобі, Господи! — перехрестився той і впав навколішки. — То ви є славний розбійник Пинтя? — поповз він на колінах до отамана.

— Я тебе, чоловічку, здається, про щось запитав, — промовив тихо Григір.

— Я — циган Мішко, — збиваючись, почав розповідь бородань.

— Воно ї видно: верещиш як недорізаний! — кинув гостре слівце Шпінька. — Се ж тобі не табір, а гори!

Усі засміялися. В тому числі й циган.

— І чого тобі треба?

— Пане отамане, прошу вас, як Бога: прийміть мене до свого гурту. Маю семеро дрібних дітей, а годувати нічим. Жінка вже мене з хижі жене. А ви, я чув, добре заробляєте. То, може би, я з вами якийсь рочок побуду, га?

— Ти гадаєш, що в розбійники як на заробітки ходять? — усміхнувся Пинтя.

— А чом би ї ні? Зароблю трохи грошень та ї піду від вас! — циган усе ще стояв на колінах.

— А на шибеніцю через рік не хочеш?

— А за що? — щиро здивувався Мішко.

Опришки зареготали.

— За те, що розбивати чужі маєтки будеш, дурна твоя голова! — не втримався Графинчик.

— Панцю срібний-золотий! — почав циган хапати Пинтю за штани. — Та будьте такі добрі, візьміть мене до себе! Свого поля не маю. Не дайте пропасти сімом крихітним діточкам!

— От вчепився, як чорт за стару вербу! — плюнув Гатала.

— А що ти вмієш? — запитав старий Доманич.

— Знаю ковальське ремесло. Працював у кузні чотири роки, — з надією промовив циган.

— Знаємо ми ваше ремесло: потягнути, що погано лежить, — слова Графинчика потонули у загальному реготі.

Пинтя відкликав Шпіньку вбік на пораду.

— То що будемо чинити, брате Василю?

— Колись і я до тебе так прийшов. І всі хлопці, що тепер з нами, — пригладив той чорні вуса, вже де-не-де посріблені сивиною. — Якщо вміє кувати, се нашим коням пригодиться. Та й циганська хитрість може нас не раз виручити. Адже ніхто не подумає на цигана, що він — опришок.

— Встань, чоловіче! — наказав Пинтя. Той піднявся з колін, чекаючи на присуд.

— Гаразд, станеш розбійником, якщо пройдеш випробування за нашим звичаєм, — проголосив отаман.

— Ура! Хай живе славний Пинтя! — аж заскакав на radoщах циган і підкинув догори свою діряву шапку.

— Не кажи “гоп”, доки не перескочиш! — посміхнувся Графинчик.

— А що треба робити? — перестав підстрибувати Мішко.

— Ми тобі все розкажемо, — поплескав його по плечу Шпінька.

Перше випробування було традиційне — показати кмітливість.

— Ади, зараз стежиною буде йти з волом Мотя Лейбус! — кивнув на дорогу під лісом Пинтя. — Він нам їсти носить. Укради в нього вола так, аби він гвалту не зняв.

— Та се не складно! — почухав свою кудлату бороду циган. — Але дайте мені... - його погляд обнишпорив опришків з ніг до голови, — дайте мені оце, — показав він на срібний дзвіночок, який носив на поясі Графинчик.

— А може, краще дати тобі оте? — показав опришок свій кулак. — Теж мені, злодій знайшовся!

Але срібний дзвіночок циганові побратими таки дали, а самі залягли у яр, чекаючи, що буде далі. Мішко заліз на дерево, яке росло над дорогою, повісив дзвіночок на гілку і прив'язав до нього нитку, а сам сховався в куцах.

І справді, через якусь хвилю йде по дорозі Мотя Лейбус з бесагами, повними їжі. Як і було домовлено, раз на три дні він виносив опришкам харчі. А щоби в селі не запідозрили неладне, брав із собою вола начебто на випас.

Йде Мотя, озирається, чи не видно вже "чорних хлопців". Аж тут чує над головою: дзень! дзень!

"Що за мара?" – сполошився Лейбус. Задер голову – аж на гілочці срібний дзвіночок зачепився.

– Вай! Та се, мабуть, дорога річ! – заусміхався корчмар. – Недаремно я так далеко худобину гнав! Ще й гешефт буду мати! Але як його, шпундики-мундики, зняти?

Придивився до ясена: можна залізти й такому немічному, як він. Лишив вола, а сам потиху, крякчучи, подерся деревом. Як уже посяг рукою по дзвіночок, глипнув униз, а за волом і слід запов.

– От дурна моя голова! Шкода, що вже сива! – та й спускається донизу тремтячими ногами. – Де ти, мій чорний волику, подівся?

Заглядає Мотя за одне дерево, за друге – нема скотини.

А розбійники регочуть, аж за животи тримаються. Пожалів Пинтя старого та й вийшов на дорогу.

– Вай-вай, славний отамане! – простягнув Лейбус до Григора худі руки. – У мене нечистий волика вкрав.

– Сей нечистий тепер у моїй ватазі, – посміхнувся Пинтя. – Мішком звати.

– Слава тобі, Аврааме! – здійняв до неба долоні корчмар та упав на коліна в молитву, доки розбійники вигнали з хаці вола.

– Але се ще не все, Мішку, – проказав до цигана отаман, коли щасливий Лейбус погнав худобу додому. – Головне попереду.

Під вечір, коли ватра добре розгорілася і опришки посідали довкола, Пинтя наказав стати циганові під смереку. Графинчик зібрав його довге, роками не чесане волосся до купи та й прибив кілочком до дерева.

– Що се ви чините? – перелякано вигукнув бородань, коли розбійник узяв до рук бартку.

– А зараз ми дізнаємося, чи ти не панський вивідувач? – посміхнувся Шпінька, затягнувшись люлькою.

– Який вивідувач?! Присягаюся всіма сімома діточками! – репетував Мішко, коли Графинчик водив сокирою довкола його бороди.

– Ми знаємо про тебе все, – вогонь кидав химерні тіні на обличчя Шпіньки. – Тому краще зізнайся!

– О Боже мій! – звивався біля дерева циган. – Я думав, що розбійники – славні люди, чесні, порядні, добрі, шляхетні! А ви мене хочете у хаці зарізати!

– Кінчай, Графинчику! – неголосно промовив Пинтя, сидячи по-татарськи.

– Отій, гаде, як вкопаний! – крикнув той циганові і щосили метнув до нього бартку.

Нещасний зойкнув і заплющив очі, але з місця не зрушив. Сокира вп'ялася в дерево, усього на палець від голови відітнувши волосся, зібране у хвіст і прибите кілочком. Циган трусився і мало не плакав.

– Йди сюди, Мішку! – покликав його Пинтя. – На, випий! – простягнув він йому пляшку горілки, яку приніс Лейбус. Той зробив кілька ковтків, а що паленка була міцна, то аж вирячив очі.

– Се ти, братку, пройшов друге випробування, – усміхнувся до нього отаман. – Залишається третє – найважче.

– А може, тобі ліше додому піти? Нащо тобі те розбійництво? – докинув своє слово Іван Качулка. – Якби я мав стількох дітей, то би з ними бавився, а не по хаці нипав.

– О, ти ще не знаєш, як плачуть голодні діти, – схопився за голову Мішко. – Йой, панцю, моя біда без дощу росте. Каменя не вгризеш. Ні! Хочу бути з вами! Мушу додому діжку золота притягнути.

– Ну раз мусиш, то бери, – проказав Пинтя.

– Що брати? – не зрозумів циган.

– Грань з вогню.

– Що?! – Мішкові очі полізли на лоба.

– Маєш протримати в руках жарину з бука, доки вона не захолоне.

– Нащо? – мало не плакав Мішко.

– Аби ми знали, що ти нас під муками не продаси.

Шпінька відкинув палицею кілька більших жарин з багаття, і бідолашний циган, блідий як сирове полотно, вхопив одну з них у долоню. Пританцювуюючи, він йойкав, вив, молився, але руку не розтис. Через кілька хвилин показав товариству загаслу сіру вуглину на пропеченій долоні.

– Випий ще, Мішку, аби краще спав! – простягнув йому горілку отаман. – Тепер ти один із нас.

Того ж вечора циган прийняв опришківську клятву на пістолі та бартці.

РОЗДІЛ 15

Ой, вівчарю молоденький, вернися додому,
Бо повісять тебе пани на буці сухому.

ЯК ПИНТЯ У ХУСТІ ТОРГУВАВ

Столиця стривожилася вістками з гір, в яких знову стало чути про розбійництво. Ясновельможний цісар Леопольд видав наказ, за яким порушника громадського спокою та миру розбійника Пинтя належало схопити і судити цісарським судом. За голову цього злочинця призначено неймовірну плату в тисячу

дукатів. З Відня до Хуста приїхав найкращий слідчий, барон Юрген фон Гутентаг, який відразу приступив до роботи.

– Мені потрібен полонений панді та. Путь- який! Фітразу! – тихо промовив віденський слідчий, розглядаючи холодними сірими очима свої пеццєні руки. Говорив він з відчутним столичним акцентом.

– Звідки ж я його вам візьму?! – сполошився комендант Хустського замку Дюла Кокош.

– Хіпа фаши темниці фже цілком порожні? – далі розглядав нігті фон Гутентаг.

– Капітана Смоляка до мене! – гаркнув комендант у коридор. – Негайно!

Через хвилину до комендантської забіг переляканий Штефан Смоляк.

– Капітане, у фашому замку є який- непудь полонений пандіта? – запитав віденський слідчий, оцінюючи постать новоприбулого.

– Півроку тому ми схопили Дмитра Сливовицю. Якраз слідство і допити закінчили. Можемо вішати! – витягнувся як струна Смоляк.

– Гут! Зер гут! – задоволено промовив фон Гутентаг і знову переключив свою увагу на манікюр. – Зафтра ми почнемо операцію. Мені потрібно дфадцять фаших найліпших людей.

– Усе, що завгодно, – комендант витер спітнілу лисину білою мережаною хустинкою. – Нам цей Пинтя уже три роки кісткою в горлі сидить!

Барон скорчив гримасу і неквапливо вийшов з кімнати, навіть не попрощавшись.

Комендант із капітаном багатозначно презирнулися.

Тим часом Мотя Лейбус повідомив Пинті, що в п'ятницю в Хусті страчуватимуть опришка Дмитра Сливовицю.

– Ти чув про такого? – запитав отаман Шпіньку.

– Не чув. Але ж нас тут довгенько не було...

– То що будемо робити?

– Підемо прогуляємося, – хитро посміхнувся той. – Може, щось собі на базарі купимо. Я страх як люблю обновки!

У п'ятницю зранку маса людей сходилася до Хуста на торговицю. Розбійники розділилися на кілька груп. Пинтя пробирався до міста разом зі Шпінькою. Вони їхали на конях, ладно вдягнені у парадні шати статечних газдів.

– Ади, яка шкала! – показав Пинтя на сухорєбру кобилу, яка, спотикаючись, ледве тягнула віз, навантажений дровами. Підвода якраз заїхала в калюжу, і заднє колесо мертво осіло в болоті.

– Вїо, Красавко! Вїо! – даремно періщив батогом коняку такий же худий, як і вона, селянин з обвислими вусами.

– Чого, чоловічку, скотину мучиш? – зупинилися біля нього опришки. – Ачей, вона за себе слово не скаже?

Той мало не плакав:

– Чесні газди, мушу продати сі дрова у Хусті на торговиці, бо вдома нема що до рта кинути. А як тут застрягну, то що дітям жона зварить?

Пинтя скочив з коня, вхопився за вісь двома руками, припідняв воза, аж колесо завертілося в повітрі.

– Ой-мой! Ти що, хіба так не годен? – усміхнувся отаман.

Селянин аж рта відкрив.

– Дякую, паночку! – пробурмотів він.

– А скільки хочеш за дрова? – примружив око Пинтя.

– Та якби заробити який дукат...

– А за воза?

– Е, кому таку старовину треба] – усміхнувся у вуса селянин.

Пинтя витягнув з череса п'ятку та й йому простягає:

– Тут маєш за дрова і воза. А конями й одягом поміняємося.

– Що, що, паночку? – нічого не розумів той.

– Але живо! – прикрикнув Пинтя і став стягати із себе дорогий, вишитий по краях уйош.

Наступної миті селянин сидів на чорному вгодованому коні в газдівських шатах, які на ньому, ясна річ, висіли, як на тичці.

– А що я вдома скажу? – спантеличено примовляв він.

– Скажеш, що дрова продав цісареві Лео- польду! – засміявся Пинтя, одягаючи сорочину, яка відразу тріснула на його широкій спині. – Вїо, Красавко! – крикнув він кобилі, і та, насилу перебираючи ногами, потягнула завантажений віз.

– Так ми, отамане, і до полудня не доїдемо! – невдоволено почувався батогом Шпінька, їдучи кроком поруч.

Пинтя дотягнув до найближчої хижі – такої старої, що и кілками підпирали, аби не розпалася. Зупинив воза і пішов до господи. Але двері були низькі-низькі, так що треба було сильно нагинатися. Пинтя уперся руками в одвірок, підняв геренду та й так зайшов. На постелі лежала жінка, біля якої бавилася купка діточок.

– Дай Боже здоров'я! – зняв Пинтя потертого селянського капелюха.

– Дай Боже і вам, – тихо промовила жінка.

– Чи потребуєш дрова, газдине? – роззирався Григір на довколишню бідноту, яка прозирала з усіх щілин.

– Та як не потребую? Чоловіка забило в лісі деревом, а я сама лишилася з п'ятьма діточками. Та й не можу з тої біди вийти, – сплакнула вона. – А тут ще й похворілася...

Пинтя вивантажив дрова у дворі, ще й грошей дав удові на хліб. Та, вражена й розчулена, вийшла проваджати несподіваних благодійників аж за обійстя.

– Душки мої файні та чесні, аби вам Бог дав панування! – гукала вона вслід опришкам, а дітки махали руками.

Порожній віз затарахкотів значно швидше, і невдовзі розбійники були вже у Хусті.

– Ади, яке красне місто! – дивувалися побратими, їдучи вузькими мощеними вуличками, оглядаючи церкви та кам'яниці.

На базарі вже все вирувало, кричало, сперечалося, обіймалося, било по руках і випивало.

Народу зібралось – тьма. Всі тільки й говорять, що про Пинтю та його побратима, якого нині будуть вішати.

Опришки стали зі своїм возом у ряд, де продавали худобу.

– Я тут посиджу, послухаю, – проказав Пинтя Шпіньці, натягаючи дідів капелюх на самі очі. – А ти метнись по торговиці, може, щось цікаве видивишся.

Сидить Григір на возі, начебто куняє, а сам уважно дослухається, що сусіди теревенять.

– Так от сей, кумоньку, Митро Сливовиця, – каже верховинець, який сірих волів продавав, – се в Пинті права рука, головний радчий.

– Так, так! – згідливо махає головою кум Микола у високій баранячій шапці.

– А самого Пинтю сі бісові діти ніяким падом не можуть зловити. Бо в нього є така чарівна галузка, якою він від куль, як від мух, відмахується.

– Так, так, – киває головою кум Микола.

– Та що ти, чоловіче, таке верзеи? – не втрималася і таки встряла до розмови кума Поланя. – Нема в нього ніякої галузки! Се бабині казки! Видно, тобі кума Олена збрехала. Недарма до неї бігаєш раз у раз!

Кум Петро сконфузився.

– А се, бач, було так, – діловито поправила хустку на голові Поланя. – Йде Пинтя по лісі, бачить – бук височезний. А на самій маківці висить сорочка, шабля і рушниця. От думає Пинтя: як би його дістати? Залізити – дуже високо. Уперся руками об дерево та й зломив його. А на сорочці написано: хто мене одягне – того жодна куля не візьме. А на шаблі витиснеш: сею шаблею пів-світа зарубаєш. А на рушниці пише, що нею півсвіта застрелиш. От ніхто і не може Пинтю зловити, дав би йому Бог здоров'я.

А Григір слухає та й у вус підсміюється.

– Так, так, – киває головою кум Микола. – Але, все ж таки, мої любі кумоньки, то було зовсім не так.

– А як? – аж за боки взялися ті.

– А ось як! У Пинті, – озирнувся він і нахилився до кумів, – у долоні трава дев'яти- сил зашита. І через се зело у руці його не мож убити.

“Де сей чортів Шпінька запропастився?” – набридло вже Григору слухати побрехеньки про себе.

– Чесні газди, – звернувся він до кумів, зайнятих балачками про його безсмертя, – чи не попильнуєте за моїм товаром? – кивнув він на воза зі шакапою. – Доки я товариша відшукаю.

– А чого ж! – згодився кум Петро і тут же повернувся до кума Миколи. – Так-от, у Пинті не одне серце, а два. Коли одне працює, друге спить...

Отаман знайшов Шпіньку в корчмі, де той розповідав трьом заїжджим євреям, як визначити, котрі гроші праведні, а котрі грішні.

– Грішні гроші притягують біду, – щебетав Шпінька. – їх відразу треба позбуватися. А праведні притягують щастя і багатство.

– І як се можна визначити? – поправив свій чорний капелюх Мойше Вайс.

– Се можу зробити тільки я. Маю такий Божий дар з малих літ. Відколи з коня гепнувся.

Євреї схвально закивали головами, щось гелготячи по-своєму.

– Ану визнач! – висипав Вайс із гаманця паперові банкноти.

– І мої! – виклав другу купку Абрагам Ровт.

– А мої чим гірші? – і собі складає купку Лейба Цінкус.

Шпінька заплющив очі і почав щось бурмотіти. А сам тим часом під столом помастив долоню медом, що його завбачливо купив. Тоді став водити нею по грошах. І – о диво! Чимало купюр попримало до його руки. Причому здебільшого найкрупніші.

– Вай-вай-вай! – хитали головами єврейські купці.

– Магістре Шпінько! – перебив побратима Пинтя. – Його милість князь Кобилянський дуже хоче, аби ви перевірили на грішність його статки з маєтку Великі Дрова. Бо вже місяць, як не годен спати!

– Іду сю ж хвилину! Прошу мене вибачити! Князь не сміє чекати! – відкланювався той спантеличеним євреям, запихаючи їхні “грішні” гроші до кишені і пропихаючись до виходу.

Аж тут почав бити бубен, і всі з корчми повалили надвір. До шибениці, яка височіла посеред площі, під'їхали підводи з вояками та катом. На поміст звели чоловіка з дерев'яною таблицею на грудях. На ній щось

писало, але здалеку не можна було прочитати. Руки арештанта були зв'язані ззаду. Шию нещасного оповила мотузка, кінець якої тримав у руках кат.

Міський оповісник ще раз забив у бубен, і коли на торговиці стихнув галас, оголосив:

— Указом його імператорської величності, сьогодні тут, у Хусті, буде страчено небезпечного злочинця Дмитра Сливовицю, якого суд визнав винним у розбоях та злодійстві.

Юрба захвилювалася.

Але знову забив бубен, і всі замовкли.

— Та з нагоди Зелених свят його імператорська величність оголошує таку милість: якщо знайдеться той, хто заплатить за цього злодія 50 дукатів, засуджений буде випущений на волю.

Натовп зашумів, як море, голосно перемовляючись.

— А чому так багато? — вигукнув булочник з червоною, як помідор, мармизою (певно, мав проблеми з тиском).

— Саме у стільки оцінено заподіяну ним шкоду, — незворушно відповів глашатай.

— Що чинимо? — запитав Пинтя тихенько Шпіньку.

— Не подобаться мені се все, — крутив той свого короткого вусика. — Аби не було тут якоїсь пастки.

— Пропаде ж чоловік даремно, — не згоджувався Пинтя. — Може, хтось і нас колись так викупить від шибениці.

— Нас ні за які гроші не продадуть! — сумно посміхнувся Шпінька.

— То чи є охочі заплатити за цього злодійчука викуп? — голосно крикнув в юрбу бубняр. — Ну?!

— Нам самим сього ні в якому разі робити не можна! — категорично заперечив Шпінька.

Пинтя згідно кивнув і почав гарячково роззиратися довкола. Неповдалік він побачив цигана Мішка з Качулкою та Доманичем і став швидко до них пробиратися крізь натовп.

Міський оповісник ще трохи вичекав, а тоді оголосив:

— Починаємо страту!

Усі захвилювалися. Вояки, що оточили шибеницю, припідняли рушниці до грудей, аби в разі штовханини стримувати народ. Якесь жіночка заголосила на всю площу. Кат підійшов до Сливовиці, щоб зав'язати йому очі. Але той невдоволено тріпнув головою і голосно мовив:

— Хочу гори бачити! Най до кінця бачу рідні верхи!

Кат одягнув йому на шию зашморг, і тепер зайойкали жінки у різних кінцях площі.

— Стійте! Стійте! — раптом почулося біля шибениці. — Я плачу за нього!

Уся площа голосно зітхнула, і задні почали давити передніх, аби їй самим побачити такого добряка.

Люди стали тлумитися й штовхатися.

— Пропустіть його! — наказав барон фон Гутентаг, який пильно за всім спостерігав, сидячи на стільці біля шибениці.

На ешафот піднявся обдертий циган, і юрба голосно засміялася.

— Ось! — дістав Мішко із пазухи гроші. Від хвилювання у нього сіпалася права нога.

Бубняр почав їх повільно перераховувати. Закінчивши, ствердно кивнув головою і оголосив:

— Рівно п'ятдесят дукатів.

Натовп радісно загомонів.

Якийсь сміхованець голосно крикнув:

— Слава хустським циганам!

Усі зареготали.

— А звідки в тебе, цигане, такі гроші? У кого ти їх украв? — напосівся на Мішка міський оповісник.

Той, бачачи, що опинився в кільці вояків, та ще й на шибениці, і так мало від страху не зомлівав, а тепер аж зігнувся.

— Ваша милість, гроші не мої. Се дав мені один добродій, який не хоче слави, а лише бажає врятувати ще одну християнську душу. Так мені і сказав. Ще й заплатив за те, аби я се зробив, — аж трясся Мішко.

Юрба здивовано загуділа, чуючи таку мову. Схоже, циган тут справді був ні до чого.

— Ану, чесна громадо, гляньте, чи ні в кого гаманець не пропав? — про всяк випадок запитав бубняр.

— Ага! Зараз кожен другий скаже, що в нього гроші зникли. Ой, а де мої п'ятдесят дукатів? — знову розвеселив усіх сміхованець, вочевидь, тесля, бо в його кучерях було повно стружки.

— Та хто з собою такі гроші носить — ми їх і в очі ніколи не бачили! — крикнула тітка з кошиком зеленини в руках. Оповісник застиг, не знаючи, що має робити.

— Гроші внесено! Відпускайте Сливовицю! — почав обурюватися натовп. — Так нечесно! Гей, верніть табору гроші!

Хтось кинув надкушеним яблуком у глашатая, і тепер уже захвилювалися не тільки люди, але й вояки. Фон Гутентаг кивнув бубняреві, і той сам заходився розв'язувати руки Сливовиці, бажаючи чим швидше зникнути з обурених людських очей. Натовп радісно загукав.

Мішко тим часом спробував у цьому хаосі непомітно злізти з шибениці. Він пам'ятав, про що домовився з Пинтею, і тепер намагався точно все виконати. Звідки ж йому, бідолашному, було знати, що за ним слідом уже пущені найкращі нишпорки віденського слідчого?

РОЗДІЛ 16

Ой цімборо, цімборику, берім собі бучки,

Не дамося, цімборику, жандармам у ручки.

ЯК ПИНТЯ ЦИГАНА ВРЯТУВАВ

Мішко швидко йшов вузенькими вуличками Хуста. За ним, уже навіть не криючись, простувало двоє шпиків. Аж ось і домовлена з Пинтею циркульня, майже на виході з міста. Циган розгублено став біля дверей, бачачи, як його переслідувачі наближаються, теж ніяковіючи від такого несподіваного перебігу подій.

Вони зупинилися неподалік, переминаючись з ноги на ногу, коли із сусідньої вулиці вихопився віз, яким керував Пинтя. Він навіть не зупинив його біля Мішка, а просто вхопив того на ходу за комір і кинув на підводу.

— Вію, Красавка! — уперіцив він бідолашну кобилу, і та побігла як могла. Шпики у селянських штанях пустилися бігти за ними. Але відстань до заповітного воза неухильно збільшувалася. Розбійники вже відчували радість перемоги, адже до заміського цвинтаря, де серед густої зелені їх чекали побратими, вже було рукою подати.

Та тут, на біду, із сусідньої вулиці на дорогу виїхав гусарський патруль, що його віднедавна запровадив у місті комендант замку.

— За ними! — голосно крикнув до гусарів один зі шпиків. — Се розбійники! — показав він на підводу, яка таракотіла мало чи не на пів-Хуста.

Ясна річ, що змагатися у швидкості із вгодованими гусарськими конями сухоребра Красавка не могла.

— Стріляй, Мішку! — Пинтя вихопив з череса пістоля.

— Як? — мало не плакав той. — Коли ви позавчора самі мені руку засмажили!

Циган, мабуть, уперше в житті бачив зброю, бо вцілив не в гусарів, а у вікно крамниці, ледь не вбивши її власника. Втім, це мало ефект: побачивши, що втікачі відстрілюються, гусари притримали коней, аби впритул до них не наближатися.

Цієї одної хвилини вистачило, аби віз в'їхав просто на цвинтар, поміж зелених горбків і хрестів. На шаленій швидкості він напоровся на куці самшити і перевернувся. Побачивши таку халепу, гусари відразу рвонули в атаку, вихопивши з піхов шаблі і пустивши коней учвал.

Але тільки вони винеслися на кладовище на своїх могутніх рисаках, як звідти гримнули чотири постріли. Один з кавалеристів перелетів через голову, другий схопився за плече. Попри те на цвинтарі, серед високої трави, нікого не було видно, тоді як гусари на конях правили за прекрасну мішень.

Пролунали ще два постріли, один з яких збив кашкета у третього вершника. Бачачи, що вони потрапили в засідку, кавалеристи розвернули коней і, підтримуючи пораненого, погнали назад. Очевидно, по підмогу.

Розбійники не стали гаяти часу. Шпінька недарма ходив по торговиці, тож побратими скочили на готових до тривалої їзди коней.

— Брате Доманичу, ану глянь, що з тим гусаром! — крикнув Пинтя, вдивляючись у бік міста. Старий обережно під'їхав до хреста, за яким лежав поранений, але раптом зойкнув і повалився з коня. Було чути, що там зав'язалася боротьба.

— До дідька! Ще цього бракувало! — кинулися побратими на допомогу товаришеві.

Картина, яку вони побачили, була вкрай дивною. У старого Доманича була розпорота щока — зверху донизу. Видно, гусар розсік и шаблею.

Але замість боротися, вони... обіймалися.

— Лайдаку, ти на кого руку здіймаєш? — мідно пригортав Доманич кавалериста.

— Тату, та я ж не знав... — виправдовувався той, притискаючи батька.

— Що?! — не могли повірити розбійники у такий неймовірний поворот. Але часу на здивування не було.

— По конях! — скомандував Пинтя. — Обійматися будете або вдома, або на шибеніці!

— Ти з нами чи як? ~ благально подивився Доманич на сина.

— Та куди я вас тепер, тату, самих відпущу? — засміявся гусар, витягаючи хустинку і витираючи з батькового обличчя кров. — Послужив цісареві шість років. Доста! Хай тепер інші послужать.

Не встигли опришки від'їхати й кілька кілометрів, як з боку Хуста вже було видно куряву. Великий загін драгунів на чолі з капітаном Смоляком почав переслідування.

Опришки пустилися навпростець до найближчого лісу. Там вони розділилися на дві частини.

Циган погнав коней окремо, вводячи в оману переслідувачів. Решта ж пішки стали підійматися в гори.

І така тактика себе виправдала. В лісі драгуни не вельми орієнтувалися, тож відразу пустилися за кінським слідом.

А що розбійницькі коні скакали порожняком, то завжди на долю секунди випереджали кавалерійські і щоразу ховалися за куцями та деревами.

Майже у сутінках драгуни оточили циганський табір, куди нарешті привели їх сліди. Однак жодного розбійника там не виявили. Навпаки, цигани запевняли, що всі дев'ятеро вкрай зморених коней, в тому числі й гусарський, — їхня власність і нікуди з табору сьогодні навіть не виїжджали.

— Чесне слово, паночку! — запевняли капітана Смоляка галасливі смагляві жіночки у барвистих хустках та сукнях, обвішані жовтими бляшаними прикрасами. — . То наші коні! Можемо й перехреститися! — хрестилися по десять разів вони.

— А бодай би вам погано було, брехачки чортів! — лаявся знервований капітан. — От зараз накажу відшмагати вас батогами, то ви відразу інакшої заспіваєте.

— Добре, паночку, не сердься! Та кобила, — показала найстарша і найогрядніша з циганок на гусарського коня, — справді не наша. Сьогодні сама прийшла. А решта — наші коні, циганські! Ми на них уже десять років їздимо.

Бачачи, що тут нічого не доб'ється, капітан Смоляк дав драгунам наказ повертатися до Хуста. Погоня закінчилася повним провалом. Дорогою додому капітан міркував, як презирливо дивитиметься на нього барон фон Гутентаг своїм холодним і слизким, як у жаби, поглядом.

А Мішко тим часом був майже поруч — лежав у крайньому циганському шатрі під спідницею вагітної Моріки, закиданий на додачу ще й шматтям та мотлохом. Після стількох переживань йому нарешті було тепло і затишно. Тож він спав цієї ночі, як заколисане немовля. А щойно зазоріло, подався у Чорну полонину шукати побратимів.

Тим часом стрілянина в Хусті та невдале переслідування опришків стали темою номер один у цілому краї.

— Тут уже скоро й життя не буде! Розбійники ходять по місту, як по своїй хаці! — обурювалося шляхетне панство. — Викупувають злодіїв просто з шибениці!

— Невже не знайдеться серед них такого, хто би продав сього Пинтю за тисячу дукатів? Се ж цілий маєток!

— Кажуть, цісар направляє до Хуста гусарський полк!

— Давно пора!

— Але ж утримування вояків упаде на наші плечі!

— Мені моє життя дорожче за всі скарби світу!

— То, може, краще просто відкупитися від Пинті?

Такі розмови чулися в багатьох хустських кам'яницях.

А Митро Сливовиця, який в думках уже попросився був із цим світом, несподівано знову в ньому опинився. А точніше — на вулиці. Бо, неборак, не знав, куди й подітися. Земельки йому Бог не дав, жони і дітей також.

Той, хто його викупив від шибениці, до нього навіть не зголосився. Митро простояв годину на площі, потім побродив вперед-назад по Хусту. Бачить, нікому до нього діла нема, окрім двох, які за ним назирці ходять. Це або з поліції, або від того милосердного пана, якого тут усі Пинтею кличуть. Або від одних і від других. А може, вони заодно?

Насправді Митро ніяким розбійником не був. Дрібним злодієм — так. На це він згоден. Може при бажанні будь-який замок відімкнути. Та й спіймали його тоді, коли обкрадав бабку, в якій ночував. Але щоб опришком стати, у лісі жити між дикими звірями — таке йому навіть у жахливому сні би не привиділося!

Аж тут раптом беруть Митра з темниці, розковують та й везуть... вішати! Коли йому всього півроку сидіти залишилося! Звідки було знати бідоласі, що капітанові Смоляку вкрай потрібен був розбійник! От і впав вибір на Митра Сливовицю. Бо інші на опришків навіть не виглядали — всі якись хирляві та сопливі після довгого сидіння у холодній замковій в'язниці. А тут і прізвисько опришківське, і пика — в сам раз.

А як везли Митра вішати, то він від страху пообіцяв, що коли його Бог врятує, то покається і стане на путь істинний. Згадав Сливовиця тепер свою обіцянку, важко зітхнув та й подався до монахів, які жили за Хустом.

Двоє шпигів і собі попленталися за ним у монастир.

— Чого тобі, сину? — запитав його старенький монах з довгою, мало не до колін, білою бородою, сидючи в темній як ніч келії.

— Так і так, святий отче, — каже йому Митро, — хочу стати на шлях праведний.

— А як тебе, сину, звати? — питається чернець, тримаючись руками за посох.

— Сливовиця, отче.

— Ой, я вже давно не п'ю, сину, — не зрозумів монах. — Хіба що крапельку на великі свята. Налий на денці!

Видно, від довгого сидіння у темряві він погано бачив.

— Та я не про се, отче! Сливовицею звати мене.

— А-а! — поморщився чернець, ніби справді хильнув чарку паленчини. — Нефайне ім'я. Назвемо тебе

Грішним.

— Най буде! — байдуже погодився Сливовиця.

— То що ти, Грішний, лихого наробив?

Розповів йому Митро про своє дотеперішнє життя — про крадіжки та в'язницю.

— Бачиш, дарма я тебе так назвав! — задоволено проказав чернець. — Погано, що ти се робив. Але добре, що Бог тебе напоумив сюди прийти. Скількох бабок, сину мій, ти обікрав?

— Чотирьох, — подумав Митро. — Та ще й одного дідика.

— Даю тобі таку покуту, Грішний. Найдеш п'ять каменюк, просвердлиш у них дірки і будеш носити на мотузку на шії.

— І доки? — перелякався Митро.

— Доки самі не впадуть. Як впадуть, то значить, Бог тобі гріхи відпустив.

“Е, се легке! Треба буде мотузок підрізати”, - подумав Сливовиця, чи то пак уже Грішний, цілуючи старцеві руку.

– Хтось там ще є за дверима? – запитав монах.

– Ще двоє, - згадав Митро про свій “хвіст”. – Сі такі грішники, що я проти них – янгол.

– Най заходять, – незворушно мовив чернець.

– Вас просили зайти! – крикнув Митро двом шпигам, які відразу почали від нього ховатися, тільки-но він вийшов з келії.

Інакше будете смажитися на вогненній сковорідці!

Ті здивовано повиходили з-за колон.

– Не гнівайте старця, бо нашла на вас якусь холеру! – підштовхнув він їх у спину. – Се дуже лютий дідок!

Тільки за ними зачинилися двері, як Митро чкурнув з монастиря, лиш йому п’яти блиснули.

РОЗДІЛ 17

Візьми з собов, побратиме, рушницю, набой

Та підемо на вечерю у панські покої.

ЯК ПИНТЯ З БАРОНОМ ОБІДАВ

Ба, що це за чудо? Що за дивовижа? Де таке видано? Де таке чувано? Ідуть розбійники посеред білого дня битим шляхом. Попереду Пинтя на конику вороненькому. Позаду нього на гнідих рисаках Графинчик зі Ппіньюкою. Замикають сю дивну процесію Качулка з Гаталою. Всі вбрані у найкращий одяг. Пинтя у святковому уйоші. На крисані – золоті огольони та павине пір’ячко колишеться. За широким чересом – два пістолі, а в руках – топірець, сріблом поцяцькований, яким коня підганяє.

Шпінька незмінну люльку в зубах потягає. Качулка замість бартки свою старовинну шаблю на поясі притримує. Графинчик на ходу у люстерко глядить і вуса хвацько закручує. Ідуть собі “чорні хлопці”, як на параді. Бо всюди мають “очі і вуха”, тож нічого не бояться. Знають навіть те, що в Хусті діється.

Ба, куди так гордо іде це товариство, що за ним повсюди стільки війська женеться? Чи часом не до маєтку барона Чмирика? – А ї справді, до нього.

Ба, що це у світі коїться? Сам барон на воротах стоїть і низько опришкам кланяється, а гайдуки мало честь їм не віддають. Проводить гостей його милість до своїх покоїв. Качулка з Гаталою про всяк випадок залишаються пильнувати на ганку.

– Чи отримав пан барон моє послання? – питає Пинтя, сідаючи за стіл, застелений білим обрусом.

– Так, славний отамане. Учора кинули мені до світлиці каменюку, загорнену у твого листа, – показав на розбиту шибку господар.

– І що на се скажеш? – підняв брову Пинтя.

– Я підготував обід, як ти і просив.

Розбійники заусміхалися.

– Ну, якщо підготував, то хай подають, – погладжує свого невеликого вуса отаман.

Барон плескає у долоні, і служниці починають носити всілякі найдки та напої. Що тільки душа забажає: і печені перепелиці, і підлива з півнячих гребінців, і смажені в соусі форелі, і фарширований заєць, і мариновані грибочки. Ачей, і самому цісарю кращої гостини не зробити!

Слуги наливають гостям у келихи білого вина із самого Токаю. Та опришки нічого не їдять. Чекають, поки господар сам усе покуштує.

– За здоров’я шановного панства! – піднімає тост барон, а в самого від хвилювання аж рука трясеться.

Як господар випив, розбійники і собі горло промочили. За такими найдками ї бесіда потекла.

– Скажи, газдо: чому один панує, а сто довкола нього бідує? – питає Пинтя в барона.

– Багатство, кажуть, від праці та від Бога, – мало кісточкою не вдавився господар. – За нього поважати треба.

– Але чому тих, що розкошують, – одиниці, а тих, що працюють, – тисячі? Се хіба по-божому?

– Славний отамане, ти ж знаєш, що я своїх людей надмірно не обтяжую. Лише те беру, що по закону.

– І Бог не бере там, де нема що брати. Ех, народне життя, скільки в тобі горя! – гримнув Пинтя кулаком по столу, що аж чарки затанцювали.

Маленький господар і досі їв як не своїм ротом. А при сих словах, здається, ще зменшився. Із Чмирика, либонь, став уже Чмиричком або ї Чмиричатком.

– Знаю, бароне, що серед усіх кровопивць ти ставишися до слуг у наших горах чи не найліпше. Тому ї прийшов на обід до тебе, – вже спокійніше додав розбійник.

Господар з полегшенням зітхнув.

– Славний отамане, нащо тобі на камені спати, з торби хліб їсти, зі скелі воду пити? – насмілився він на запитання. – Прийди з повинного. Ади, цісар тебе помилує.

– Тоді прийду з повинного, як мені ліс на долоні виросте, – засміявся розбійник. – На те ї шука в річці, аби карась не дрімав. Поки Пинтя на Чорній полонині, доти ї ви тямите, що за кожну кривду доведеться заплатити ще ї на сьому світі.

Коли опришки славно поїли ї попили, каже Пинтя барону:

– Тобі гроші потрібні на розкоші, а нам – на життя. Чи готовий ти поділитися на народні потреби?

– Скільки? – затряслися губи в Чмирика.

– А скільки не шкода, стільки й неси!

Приніс барон дерев'яну шкатулку з грошима. Дає, а в самого аж сльози в очах стоять.

– Видно, ти дуже добрий чоловік, – сміється Пинтя. – Лише не трусись від щедрості! Се таке, якби ти на церкву дав! – узяв собі жменю, а решту залишив.

Спакував барон ще й бесаги з харчами для побратимів, які пильнували на ганку та на дорозі у лісі.

– Живи по правді, бароне, то й спати будеш міцно! – плеснув його по плечу Пинтя.

– Заходьте ще! Заходьте ще! – промири в Чмирик, довго махаючи розбійникам услід шовковою хусткою.

А все село з такого дива аж очі витріщає. Чи це барон уже розбійником став? Чи навпаки – може, Пинтю в барони записали?

Ще в ліс опришки не заїхали, як побачили хлопчину, що плакав, як доц.

– Гей, хлопчику, ти, ачей, хочеш нас у морі втопити? – сміються.

– Та як мені не ревіти, як мене вже нині двічі бито! – розтирає сльози малий Микольця.

– Ну то хвалися! – зупинив коня Пинтя.

– Я служу у пана превелебного, – затинаючись, почав той, – а дуже люблю малювати. А се зранку отець Онуфрій звелів його портрета малювати.

– Ну? – заусміхалися опришки.

– А я йому відказую: “Ви, отче, бачте, не святий, аби з вас ікону робити!” За се мене ігомось уперше побили.

– А вдруге за що? – регочуть побратими.

– Бо я таки зробив портрета, але панові превелебному не полюбилось. Каже, що за-товстий виїшов.

А я відказую: “Яким вас, отче, Бог створив, таким і я”.

Довго сміялися розбійники з такої пригоди. Далі Пинтя підкликав Микольцю та й дав йому срібну монету на втіху. А побратими подалися до ведмежої нори, де вже їх зачekali Доманич із сином.

А тим часом барон фон Гутентаг вирішив вдатися до нової тактики. Наказав схопити всіх причетних до Пинті. Тож у в'язниці знову опинилися три сестриці – Зубаня, Глуханя та Сліпаня, а також Янко Причмелений. Віденський слідчий допитував їх особисто, бризкаючи довкола слиною від лоті.

Але з вівчарем кати перестаралися, бо його добре серце виявилось надмір чутливим і не витримало третього припечення металевими шинами. І підвішений на дибі Янко раптово віддав Богові душу, так нічого, окрім молитви, і не проказавши.

Стрепенувся на Чорній полонині кудлатий опришківський пес та й завив від жалю.

– Що тобі, Люципере? – тривожно глянув на нього Пинтя. – Кого оплакуєш, друже?

Пес був у такому горі, що ліг на лапи і не відзивався. За весь вечір навіть не торкнувся смачнючих гостинців від барона Чмирика.

– Щось лихе трапилось, – ї собі зажурився отаман і вирішив завтра послати на розвідини Качулку з Графинчиком. Може, їм Мотя Лейбус щось цікаве розповість?

Після смерті на тортурах Янка Причмеленого трьох бабць рішили не катувати, бо вони були потрібні баронові зовсім для іншого. Тож у понеділок знову ходив Хустом бубняр, оголошуючи, що як Пинтя не здасться в руки правосуддя, в п'ятницю на торговиці спалить трьох його знайомих босоркань.

А по селу Гнила Дичка пішов поголос, що отець Онуфрій знайшов розбійничий скарб. Мовляв, уже другу ніч священик десь пропадає з лопатою та киркою. А зранку приходив увесь у глині. Навіть утренью занедбав. Казали, що отець превелебний натрапив у лісі на великий камінь, на якому писало: “Хто мене переверне, той не буде шкодувати”.

На третю ніч узяв із собою отець Онуфрій свого служку Микольцю, аби посвітив йому, як буде камінь підважувати. Нікого більше не хотів кликати, бо був дуже скупий і не бажав ні з ким розбійничим скарбом ділитися.

– Ану світи, Микольцю, ліпше! – тремтливим голосом проказав піп, коли камінь нарешті звернули з того місця, де він був міцно осів.

Гребе руками глину Онуфрій, як пес, але щось йому нічого до рук не потрапляє.

– Отче, тут якісь знаки! – скрикує хлопчина зі смолоскипом, зауваживши напис на другому боці каменю.

А страшно їм у темному лісі, аж дрижаки беруть.

– Га? Де?! – виліз із ями замащений піп, вихопив вогонь з рук Микольці, посвітив та й читає вголос:

– “Дякую, що мене перевернули. Бо тяжко все життя на одному боці лежати”.

Се не дикий звір у пущах кричить, се отець Онуфрій лається на все горло:

– Аби вам чорна година настала, сміхованці чортові! Аби вас пропасниця біла! Аби вам рот покривило, а руки-ноги відмовили!

Аж тут щось на горісі пугукнуло, а на дубі – гейби засміялося. Та так моторошно, аж волосся на голові заворушилося.

– Свят, свят, свят! – перехрестився Онуфрій і так дременує, що забув і про лопату, і про кирку, і про служку Микольцю. Дорогою разів зо п'ять об корчі перечепився і гепнувся зі страшною силою. Так що

додому добіг увесь подертий і в синцях. Тиждень відлежувався під периною і на очі людям не з'являвся. А при слові "гроші" його аж тіпало.

– Ліс його ліпите від нас відлупцював, – сміялися опришки, почувши про оцю пригоду.

РОЗДІЛ 18

Щоб почула моя киця!

ЯК ПИНТЯ ПИНТЕЮ НЕ БУВ

Біля корчми "Маруся" зранку стояла бричка Шикароша.

– А чи не продає нас тишком-нишком Мотя Лейбус? – кивнув Графинчик Іванові Качулці.

– Не знаю, – низав той своїми широчезними плечима. – Зрадників – на палю!

Пинтя заборонив йому брати у село шаблю, і він від такої прикрості був набурмосений, як ведмідь. Із превеликим задоволенням задушив би когось зараз голими руками.

Розбійники підкралися до відчиненого вікна. Графинчик спритно вискочив на плечі Качулці й обережно заглянув усередину. Корчмар, трясучись, рахував гроші, а Шикарош задоволено стояв над його душею.

– Кожен раз будеш мені давати по десять дукатів, а ні – то я на тебе Бебекала натравлю! – задоволено крутив очима в різні боки економ. – І не приведи Господи, комусь про це розп'якаєш!

– Ну, що там? – прошепотів Качулка.

– Біблейська сцена "Побиття немовлят царем Іродом". В образі немовляти – бородатий Мотя Лейбус, – Графинчик скочив на землю. – Слухай, а може би ми Шикароша провчили? Аби знав, що негоже ображати наших компанйонів!

– Хай буде! – байдуже погодився Качулка.

Вони почекали, поки задоволений економ вийшов із корчми. В руках він тримав чорну лікарську валізку.

Шикарош щось собі насвистував, коли то здоровенний кулак Качулки зненацька тріснув його у вухо.

– Ой! – зойкнув він, і на мить навіть його косе око стало на своє місце. Розбійники спритно зв'язали економа і заткнули йому рота кляпом. Потім понесли до найближчого звору, де протікав маленький струмочок.

– О! – зрадів Графинчик, побачивши поруч великий мурашник. – Тут наша економна милість заодно й підлікується. Сі милі тваринки очищують кров, – стряхнув він із себе велику руду мурашу. – Я вже не кажу про неабияку втіху, яку вони завдають, лоскочучи крихітними ніжками.

Отож аби економ якомога глибше насолодився своїм становищем, вони ще й зняли з нього штани і, зв'язаного, поклали голим задом на мурашник. Той затріпався і благально подивився на опришків.

– Ні, ні, дороженький! – категорично заперечив Графинчик. – Се тобі не хлопів батожити! Се набагато гостріші відчуття!

Мотя Лейбус мало не плакав, коли до нього зайшли опришки.

– Вай-вай-вай! Мене пограбували! – кинувся він до них. – Забрали майже все, що я так тяжко збирав, – вирішив прибрехати він, хоча йшлося всього про десять дукатів. – О моя бідна Сара! Тепер Мотя Лейбус – жибрак! Як він допомагатиме своєму найкращому другу Пинті?!

– Ти про се? – показав Графинчик чорну валізку.

Вираз корчмаревого обличчя відразу змінився.

– Так тут, брехлива пико, усього десять дукатів! – глузливо глянув опришок на Лей-буса.

Моті відразу стало зле і він налив собі молока.

– Усього десять дукатів? – щиро здивувався він. – А де Шикарош? – вирішив євреї змінити тему, після того як залпом вихилив кухлик.

– Лежить, відпочиває. Ги-ги! – показав Качулка здорові зуби, які він ніколи не чистив.

Аби згладити конфуз, корчмар розповів опришкам про дідица із сусіднього села Кривий Клинець.

– Сей Бринда страшно мучить людей, – чорні очі Лейбуса збільшилися до велетенських розмірів. – Зробив серед поля браму і кожному, хто їде не через неї, дає 25 нагаїв.

– А чи водяться грошенята у сього Бринди? – загорілися очі у Графинчика.

– Се дуже великий панисько. Має красні фільварки і добра повні комори. А грошей стільки, що коли їх провітрює, то граблями перевертає.

– Цікаве поводження з реманентом, – піднявся задуманий Графинчик. – Дай нам, Лейбусе, у щось перебратися, і ми на короткий час покинемо твоє миле товариство. Стій! – перехопив він руку корчмаря. – Валізка нам знадобиться!

Невдовзі Шикарошова бричка вже летіла в напрямку Кривого Клинця.

– А Пинтя нам нічого не скаже? – запитав Качулка, голосно хляскаючи двійко коней.

– Де відвага, там і щастя. За таке діло отаман нас тільки похвалить! – продумував деталі Графинчик.

І справді, невдовзі посеред голого поля вони побачили дерев'яну браму. Біля неї сторожувало кілька гайдуків на конях. Побачивши, що бричка не звертає до воріт, а їде по дорозі, вершники кинулися навперейми.

Графинчик заліпив собі ляпаса, розкуйовдив волосся і надірвав комір жакета. Коли вершники вже були поблизу і могли чути, він закричав: "Рятуйте! Розбійники! За нами женеться сам Пинтя! З ним двадцять зарізак!"

Гайдуки на мить спантеличилися, пороз-зиралися довкола, а далі рвонули за бричкою.

– Де ваш пан? – крикнув їм Графинчик, коли вони зрівнялися.

– У маєтку! – відповів старший.

– Супроводжуйте мене до нього!

– Слухаю, ваша милосте!

Пан Бринда у смугастому халаті сидів у кріслі-гойдалці і все гарненько розглядав у підзорну трубу.

Він давно закріпив брочку, яка проїхала повз його браму, котру він називав аркою слави на честь героїв тринадцятої австро-турецької війни.

Про сю війну всі вже давно забули, бо тоді баталії з бусурманами відбувалися частіше, ніж ярмарки у Хусті.

Та Бринда заповзвся виховувати пошану до історії, бо саме у сій війні його предок втратив півмізинця на лівій нозі.

А тому вдячний нащадок спорудив “арку слави” і всіх примусово гнав через неї.

– До дідька! – лаявся тепер він. – Чому сі недотепи не змусили брочку проїхати під аркою?! Се якраз був би тисячний шанувальник тринадцятої австро-турецької війни! – порпався він у своїх паперах.

Тим часом брочка в’їхала на подвір’я, здійнявши хмару куряви. За нею влетіло і четверо гайдуків.

– Ваша милосте, за нами женуться! – збіг на ганок Графинчик. – Сам бузувір Пинтя! Ми ледве вирвалися!

– Пинтя? – здивовано промовив Бринда. Се міняло справу. Зрештою, сей молодий панок зможе проїхати через “арку слави”, вертаючись додому. – Замикайте ворота, бовдури! – крикнув він гайдукам. – Хіба не чуєте – Пинтя іде!!!

Бог наділив Бринду великим здоров’ям і настільки ж малим розумом. Про розбійника Пинтю він знав, але надіявся на своїх двадцятьох міцних гайдуків, яких відбирав по своїй подобі – здорових, рудих і недалеких. Тому всі вони були наче його позашлюбні діти. А може, ними й були.

Пан відразу повів Графинчика до своєї спальні, де над ліжком висіла стара рушниця – свідок тринадцятої війни. Бринда зняв рушницю зі стіни.

Коли вони присіли у вітальні, він поклав її собі на коліна.

– Се рушниця мого діда, – тицьнув він дулом у Графинчика. Той обережно відвів кріса вбік. – Тепер мені жоден Пинтя не страшний!

– Пане... е-е... Як вас величати? – галантно вклонився опришок.

– Бринда, – скочив господар і по-військо- вому кивнув головою. – Кальман Бринда.

– Так-от, пане Кальмаре. Себто Кальма- не, – рушниця трохи плутала карти Графинчикові, і він гарячково шукав вихід із ситуації. – Сей страшидо Пинтя звідкись дізнався, що я везу весь свій спадок, – гість для наочності підняв чорну валізку. – І – уявляєте? – вчинив на мене напад!

– Та ви що?! – переводив погляд пан Бринда з чорної валізки на Графинчика. – І скільки там?

– Усе, що ми мали, – запнувся опришок і схлипнув. – П’ятсот дукатів.

– П’ятсот дукатів у такій маленькій валізці? – не повірив Бринда.

– Золотом! – прошепотів йому на вухо Графинчик.

– О-о! – із розумінням кивнув господар. – І на Бога ви такі гроші при собі возите?

– Я був не сам, а з економом пана Бебекала. Бідного Шикароша схопили ці нелюди! – Графинчик голосно висякався. – Може, поїдьмо його визволяти? У вас он яка рушниця!

– Ні, ні, ні! – уперто замахав головою Бринда, перелякано глипаючи у вікно.

– А якщо Пинтя зараз приїде сюди? Ви не знаєте, милий Кальмане, які це дикуні! Своїх бранців живими ідять! Навіть без солі!

– Без солі? О Ісусе!

– Шикароша почали жувати відразу при нас! – Графинчик навіть показав, як розбійники це робили.

Бринда зняв зі стіни ще й пістоля і всунув у руку Графинчикові:

– Так буде надійніше, – задоволено промовив він.

– А що робити із сим? – підняв опришок чорну валізку.

– Такі гроші не можна залишати напризволяще, – погладив Бринда свого рудого бакенбарда. – Знаєте що? Ми вашу валізку покладемо до мого схрону.

– А він там не загубиться?

– Та ви що?! У мене надійна система! Про неї ніхто не знає! Але й ви, шановна жертво підлого нападу, тримайте язика за зубами! Гаразд? – Бринда відхилив килима, що на турецький манер висів на стіні.

“Мабуть, трофей із тринадцятої війни”, – відзначив подумки Графинчик. За килимом були приховані двері. Господар дістав великого ключа, який був прив’язаний до пояса, і відімкнув таємну кімнату. Там було стільки грошей, що вони, рівно складені в купочки, встеляли всю підлогу.

– О-о! – тільки й спромігся захоплено вимовити Графинчик. – Тут просто ідеальний порядок! Зразу видно господарську руку.

– Я тут люблю відпочивати, – вишкірив свої конячі зуби задоволений господар. – Вашу валізку ми покладемо у самий куточок. Там, де стоять граблі.

“Невже він справді гроші сушить?” – дивувався Графинчик. – От одоробло!”

Бринда роззувся і навшпиньки, аби не ставати на пачки, почав пробиратися з валізкою до середини. Розбійник вирішив скористатися тим, що той відклав рушницю.

– Пане Кальмане, – тихенько покликав опришок і наставив пістоля на господаря.

– А він не стріляє, – байдуже кинув той. – Ще з тринадцятої війни.
– А-а, – кивнув головою Графинчик, витягаючи із жилета два своїх пістолі. – Сі перевірені. Роблять дірки завбільшки з монету.
– Ну, тоді надійні. Але ви їх краще націльте кудись убік, – ніяк не розумів, про що йдеться, Брінда.
– Пане Кальмане, мушу вас розчарувати, хоча ви мені страшенно симпатичні... – почав був Графинчик.
– А-а, то у вас у валізці немає п'ятиста дукатів! – засміявся Брінда. – Я так і думав! Більше ніж на чотириста п'ятдесят вона ніяк не тягне.
– Ні, мій шановний, милий, золотий і безцінний Кальмане! Річ зовсім в іншому. Просто Пинтя – се я, а тому зараз вас швиденько пограбую, – приязно усміхнувся Графинчик.
– Що?! – закліпав Брінда.
– Поверніться до мене спиною. Ось так! – командував розбійник. – А тепер трохи нагніться, мій друже! Ще більше! О, чудово! Боже, який вигляд!
Він дістав з кишені яблуко і поклав на спину Брінді.
– Що ви мені там покладали? – запитав – Се, мій дорогий Кальмане, останнє диво техніки. Називається “бомбочка”. Повторіть!
– Бом-боч-ка! – пролопотів Брінда, не повертаючи голови.
– Боже, які таланти пропадають у наших горах! З вас, любий приятелю, був би чудовий філолог. Ось так з ходу запам'ятати таке складне слово! – примовляв “Пинтя”, пакуючи грошенята до валізки. – Але повернімося до останнього винаходу військових інженерів під лагідною назвою “бомбочка”. Так-от, мій голубчику, один необережний ваш рух – і вся ця чудова кімнатка разом з вами злетить у повітря. Оце буде грошовий дощик!
Натрамбувавши грошей так, що валізка стала твердою як камінь, Графинчик вирішив попроцятися.
– Любий Кальмане! Ваш внесок на благо народу неоціненний. Пам'ятайте про це! Ви гідні ваших достойних предків. Я вами пишаюся! І не забувайте про бомбочку! – він замкнув двері і опустив килим. Збігши сходами з ганку, Графинчик попросив гайдуків провести його до “арки слави”, бо, розчулившись розповідями господаря, він хоче неодмінно через неї проїхати.
А пана Брінду знайшли аж під ранок, коли його шукав уже весь двір. Хтось звернув увагу на стогони за стіною спальні. Коли зняли килим, виявили потаємні двері. І коли їх виламали, перед дворовими відкрилася дивна картина. Посеред Кімнати, устеленої грошима, стояв скрючений у три погібелі його милість, а на спині в нього лежало зелене яблуко.
– Зніміть з мене бомбочку! – ледве вимовив він. – Тільки обережно, бо вибухне!
Коли ж йому подали яблуко, він мало не зомлів. Від довгого стояння в одній позі Брінда заробив радикуліт і тепер переважно лежав, втративши усякий інтерес не тільки до “арки слави”, але й до тринадцятої та усіх подальших воєн.

РОЗДІЛ 19

Напиймося, пане-брате, води студеної
Та й підемо добувати пані золотої.

ЯК ПИНТЯ НА БАЛУ ГУЛЯВ

Розповідь про пригоду Графинчика вельми розвеселила розбійників, хоча Пинтя й насварив побратима за те, що той діяв, не порадившись із товариством. А от звістка про те, що в катівні загинув Янко Причмелений, глибоко всіх вразила. Отаман сів під смерекою і тихо загравав на пищальці сумної мелодії, згадуючи, як вони разом з Янком вівчарили.

– Треба визволяти нанашку! – сказав він рішуче після роздумів. – Досить із нас уже Янкової смерті.

– Хіба ти не розумієш, що сей гачок для нас приготували? – потягнув люльку Шпінька. – Вони тільки й чекають, що ми на нього клюнемо!

– Розумію, братчику! Але не хочу, аби за мене помирали інші.

– То будемо брати замок чи хустську торговицю? – з надією запитав Качулка. Йому було все одно, аби лиш шаблею помахати.

Усі засміялися.

– От сього вони й справді чекають. Ми діятимемо хитріше. Завтра у Хусті – великий бал, – почав викладати свій план Пинтя. – Доньці князя Дундуковича виповнюється вісімнадцять років. От ми й приїдемо її привітати. А заодно й половимо велику рибку. А потім обмінємо її на трьох нанашок, не снились би!

– Навіть якщо ми когось і зловимо, то дуже складно буде вивезти бранця з Хуста, який нині переповнений вояками! – усе ще сумнівався Шпінька.

– А мені подобається! Я вже давно на балу не гуляв! – заусміхався Графинчик. – Нарешті якійсь малярці голову закручу!

Вирішили, що до князевих покоїв піднімуться лише Пинтя з Графинчиком. Решта ватаги забезпечуватиме відхід і пильнуватиме дорогу. Розбійники старанно замаскувалися. Навіть приліпили собі маленькі борідки й одягнули перуки, що відразу змінило їхній образ.

На сходах палацу стояв дворецький у білій перуці, який особисто вітав гостей. Побачивши Пинтю з Графинчиком, він здивовано прошепотів помічникові:

— А се що за дивні птахи?

— Ми гості з Далмації, - впевнено проказав Графинчик, бачачи спантелічення дворецького. — Як здоров'я князя? Щось давненько вже до нас не заїжджав.

— А-а, Далмація... — щось пригадував дворецький. Князь і справді там був років десять тому. Ого, навіть звідти запросили гостей! — Як вас представити? — розшаркався він.

— Старих друзів не треба представляти, — усміхнувся Графинчик. — Хай се буде для князя приємним сюрпризом.

Дворецький поклонився, і розбійники пішли сходами нагору.

У розкішному салоні було повно людей. Пані й панночки з пишними зачісками та в чепурних сукнях перешіптувалися, час від часу стріляючи очима в бік шляхетного панства, яке курило по кутках, обмінюючись найсвіжішими новинами.

Але їй одні, їй другі мимохитть зачіпали тему розбійників.

— А який сей Пинтя на вигляд? — запитала огрядна матрона, яка привела на бал двох своїх товстеньких, як пивні бочечки, відданиць.

— Кажуть, що красний... — улесливо посміхнулася худа і прищава баронеса Драк.

— Ой, хоч би на нього одним очком глянути! — не втрималася гарненька білявка у синьому капелюшку і густо почервоніла.

Тим часом панство обговорювало, як усе-таки сього клятого Пинтю можна знешкодити.

— У нього є три срібні волосини в голові, - розпинався, жваво жестикулюючи ціпком, панок у зеленому жабо. — Ось їх і треба вирвати. Потім набрати воску і зсувати на тому волоссі свічку. Далі з пшениці зробити кулю і при свічці відправити над нею дванадцять Божих Служб. І лише тоді тою кулею можна застрілити сього нелюда, який служить самому дияволу!

Шляхетне панство слухало ці небиліці, глибокодумно киваючи головами.

Але тут заграла музика, і бал розпочався. Опришкам треба було когось виманити з палацу, та ще їй так, аби він добровільно сів до їхньої карети. Та на початку свята про се годі було їй думати. Тож розбійники терпеливо чекали завершення вечірки, коли в темряві змогли б когось перехопити. Пинтя попивав винце, а Графинчик крутив дівок у танці, які мов заворожені дивилися на гречного красеня з Далмації.

Раптом музика стихла, і на середину зали вийшов господар — князь Дундукович з келихом шампанського.

— Милі пані й поважні панове! З нагоди вісімнадцятиріччя моєї донечки Ізабелли оголошується розіграш! — князь страшенно любив усілякі сюрпризи і частенько ними дивував гостей. — Хто скаже, чого зі мною бути не може, той отримає приз.

— А що за приз? — гукнув хтось.

— Виконання будь-якої примхи! — заусміхався Дундукович.

Усі відразу зашухукалися і почали підходити до середини залу.

— Тож я слухаю ваші варіанти! — підбадьорював князь. — Невже ніхто не хоче виграти такий приз?

— Ваша світлість не може літати! — крикнув панок на ймення Головка.

— А чого ж? — посміхнувся князь. — Якби падав з великої висоти, то, мабуть, би тих кілька секунд політав!

Панство засміялося.

— Ваша світлість не вип'є відро води! — долинув голос графа Попецуна.

— Ет, на похмілля я й відро розсолу вип'ю! — задоволено розпушив вуса князь.

— Ваша світлість не програє в карти маєток! — підняв руку завзятий картяр капітан Смоляк.

— А ви знаєте, капітане, що в молодості я не раз ставив на кін усе, що мав. І, як бачите, не програв, — задоволений собою, посміхався князь. — Невже не знайдеться того, який розкаже мені, чого бути не може? Ну, сміливіше!

Добряче хильнувши вина, Пинтя не втримався і голосно крикнув:

— А чи може ваша світлість на сьому балу пригощати розбійника Пинтю?

— Що?! — сплотив князь. — Сього, ясна річ, бути не може!

Він страшенно розлютився, але, зрозумівши, що програв гру, скорчив кислу посмішку.

Панство мало би заплескати переможцеві, але жарт про Пинтю був такий гострий, що всі стали підозріло озиратися.

— Прошу вас підійти! — махнув Пинті князь. Той зрозумів, що втрапив у халепу, але що йому тепер залишалось?

— Чого ви бажаєте, невідомий пане, за перемогу?

— Проїхатися з вашою донькою у кареті! — не менше і не більше попросив розбійник. Він уже прикинув, що кращої полонянки для них не знайти. Все складалося доволі вдало.

Від такої несподіваної пропозиції всі охнули, а потім заплескали.

— Браво! — вигукнула баронеса Драк. — Як сміливо і дотепно!

Донька князя, чарівна Ізабелла, вийшла, усміхаючись, і граціозно вклонилася.

Дундукович не знав, що робити. Йому вкрай не сподобався цей незнайомий нахаба, але слово честі, дане при всіх на торжестві, порушити не міг.

— Тільки на півгодинки! — рішуче сказав він, коли Пинтя взяв під руку його доньку.

Князь відразу підкликав дворецького.

— Хто такий? Чому я його не знаю? — кивнув він у спину Пинті, який через натовп вів свою обраницю до сходів.

Усі дивилися на опришка із заздрістю та здивуванням.

— Се ваші знайомі з Далмації... - розгубившись, промимрив той.

— Яка ще, до біса, Далмація! Я там нікого не маю! Негайно вясніть, що се за тип!

На біду, від хвилювання і задухи у розбійника відклеїлася іспанська борідка.

— Се Пинтя! — раптом пролунав громовий голос пана Бебекала, який нарешті відірвався від курячого стегна, аби побачити зухвальця, який виграв на півгодини князеву доньку. — Се точно він! Дивіться, у нього відклеїлася борода!

Що тут зчинилося, важко переказати. Гусари, які стояли по кутках кімнат, відразу рвонули до опришка.

Пинтя вихопив пістоль, але що з ним можна було вдіяти проти стількох вояків? Здійнялася колотнеча, гримнув постріл. Одного з нападників поранило. Пинтя розметав гусарів по залу, але вони кинулися до нього знову. З кожною хвилиною їх ставало дедалі більше. Нарешті їх набилося стільки, що вони просто погребли отамана під собою.

Перелякане панство стовпилося по кутках, спостерігаючи за цією веремією.

Бачачи, що побратима вже не виручити, Графинчик, скориставшись метушнею, покинув палац і разом з товаришами накивав п'ятами.

— Тут мають бути його спільники! — закричав капітан Смоляк, коли Пинтю нарешті пов'язали. — Нікого з палацу не випускати!

— Так, так, — перелякано тряс головою дворецький. — З ним був ще один. Такий гарненький. Вони твердили, що з Далмації...

Але було вже пізно, бо за каретою розбійників уже й слід пропав.

Оговтавшись, князь Дундукович надував щоки від задоволення. Ще б пак! Саме на його балу спіймано такого небезпечного злочинця.

Він навіть хотів продовжити танці, але всі були зайняті розмовами про Пинтю, і кожен розводився про те, як саме він, особисто, затримував опришка. Особливо вихвалявся, ясна річ, Бебекало.

Капітан Смоляк був на сьомому небі. Тепер він утер носа сьому нікчемному німцеві з Відня! Ауф відерзейн, бароне Гутентаг! Ми зловили Пинтю самі!

— Ведіть його! — наказав він гусарам. Смоляк тепер відчував навіть якусь повагу до розбійника, адже завдяки йому відразу став знаменитим. Тому беріг полоненого як святу реліквію.

Але Пинтя і не думав рухатися.

— Мені й тут добре! — глузливо промовив він. — Вам треба — ви й несіть! Князю, — крикнув він Дундуковичу, — а як ваша обіцянка про прогулянку із донькою? Де ж ваше слово честі?

— Капітане, забирайте його швидше з моїх очей! — невдоволено рявкнув князь.

Варті нічого не залишалось, як узяти Пинтю на плечі й понести.

По дорозі опришок співав, час від часу вигукуючи: "Ізабелло! Серце моє! Коли ми проїдемося на кониках?"

Донька князя була приголомшена тим, що сталося.

Але, чесно кажучи, цей нахаба їй трошки подобався. І від такої думки Ізабеллі ставало тривожно і солодко.

РОЗДІЛ 20

Закувала зозулиця далеко в провалі,

Не є дома легініка — сидить в криміналі.

ЯК ПИНТЮ ВСІ ЗГАДУВАЛИ

Заишуміли ліси, загули гори, закричали птахи і звірі:

— Пинтю зловили!

Тільки й розмов усюди, що про нього.

— Кумцю золотенька, кажуть, що для Пинті спеціальну залізну клітку роблять, аби везти на шибеніцю.

— Та яку шибеніцю, кумонько солодка! Я чула, що його на гаку за ребро будуть вішати!

— Ой-мой! То буде мучитися, неборачок!

— Ой так-так...

— А хто, кумцю, ті цісарські дукати за Пинтю дістане?

— Казали вчора на торговлиці, що наш Бебекало нібички побився за сі гроші з якимось капітаном. То тепер лежить вдома сильно хворий. Сей вояк чи то щелепу йому вивихнув, чи то зуби вибив...

— Ади, кумонько солодка, який світ пішов! Геть чисто здуріли!

— Святу правду кажете, сусідонько люба!

Такі розмови було чути на всіх розпутьях, де лише люди збиралися.

Мотя Лейбус ночами не спав, боячись, що Пинтя його зрадить. Навіть сам до Шикароша вибрався, несучи лікувальну мазь покійної бабці для бідної задниці пана економа. Після мурахолікування той дотепер не міг сидіти. А в старенької Рухлі Лейбус, видно, була така сама біда.

— Високошановний пане управителю! — низько схилив голову Мотя, замітаючи чорною бородою підлогу. — Сі чудодійні ліки зцілять усі ваші болячки, — простягнув він темну баночку економові. — Принаймні моїй бабці-небіжчиці допомогло.

Шикарош лежав на животі, бо інакше не міг, і від злості аж очі вирячував. Здавалося, зараз ними вистрілить.

– Чого приперся?! – заверещав він. – Се все через тебе, жидику! Ти з ними у змові!

У Моті аж коліна затрусилися.

– О Аврааме! – вигукнув умить зопрілий Лейбус, простягаючи руки до неба. – Не дай коїтися такій несправедливості! Всі Три Пеньки знають, що сі злодії мене пограбували відразу після вас!

– Що – відразу після мене? – не зрозумів Шикарош, крутячи своїм оком, мов риба.

– Після того, як пограбували ви... Себто після того, як пограбували вас.

– А ти про се звідки знаєш? – згадав Шикарош свою чорну валізку.

– Як звідки? – знову за мить змокрів Лейбус. – Вони прийшли і сказали: “Ми щойно пограбували Шикароша, а тепер будемо грабувати тебе, підлий жидику!” І витягли такого ножища, як коса!

– Так і сказали?

– Клянуся здоров'ям своєї небіжки-бабці!

– Гарзд, іди! Бо в мене від твоїх розмов болить уже не тільки дула, а й голова.

Мотя, низько схилившись, задом попрямував до дверей, але не втрапив і боляче вдарився об одвірок.

– Ой! – згадав він, навіщо прийшов. – А Пинтю коли буде страчено?

– Чекають спеціальну комісію зі столиці, яка буде провадити суд та слідство. А тобі що до того?

– А не краще би його відразу повісити? – у Лейбуса затрусилися губи. – А то чого доброго ще втече!

– Ади, який захисник закону! – вишкірив свої зуби Шикарош. – Не переживай, не вкрадуть твого Пинтю! Як підсмажать його на вогні, усе розповість! Усіх до одного спільників перевішаємо!

Мотя не зміг вимовити навіть слова, вийшов надвір, де від горя мало не розревівся.

– Вай-вай, дурна моя голова! – йшов він додому, б'ючи себе по чолі кулаком і мацаючи долонями шию, начебто уже примірявся до зашморгу.

А тим часом товариство біля ведмежої нори зібралось на раду.

– Що будемо робити, хлопці-молодці? – запитав, сідаючи до ватри, Шпінька, який тепер був за старшого.

– Як “що робити”?! – здивувався Качулка. – Отамана рятувати!

– Чи всі на се згодні? – окинув уважним поглядом побратимів Шпінька.

– Усі, - видихнули як один опришки.

– Дякую, братове, за одностайність, бо се діло неймовірно трудне, – Шпінька пустив з люльки хмару диму. – Ще досі ніхто живим не вибирався з катівні Хустського замку. Ніхто, крім одного...

– І хто се? – підняв голову Графинчик.

– Юстин Вітер. Розбійник, який просидів у замковій темниці цілих дванадцять років. А потім невідомо як звідти вийшов. Одні казали, що таки зрадив своїх товаришів і за се його випустили. Інші брехали, що зв'язався з нечистою силою і вона його вивела.

– І де ми знайдемо сього Юстина? – запитав старий Доманич. Він не розлучався тепер зі своїм сином – гусаром Юрою, бо ніяк не міг натішитися ним після довгої розлуки. Зараз вони теж сиділи разом.

– Вийшовши з темниці, Юстин Вітер став пустельником. Кажуть, що спотворив собі обличчя, аби його не впізнавали. Живе в Цапівій печері на горі Кобила. Спить у труні і молиться Богу. А ще кажуть, що він усе відає, яко святий.

– Принаймні про Хустську темницю все знає, - хитро підморгнув циган Мішко.

Усі розсміялися.

– Треба їхати! – піднявся, обтріпуючись, Графинчик. – Ади, щось нам цікаве розповість.

На тому й порішили. А зранку вже пустилися в дорогу.

Печера, в якій мешкав Юстин Вітер, мала одну хитрість. Вхід до неї закривав камінь, який обертався. До печери можна було зайти, лише коли він повертався боком. А як його зрушити з місця, побратими не знали. Простоявши півгодини перед Цапиною печерою, марно погукавши та натерши мозолі на долонях, розчаровані Графинчик зі Штивкою вже хотіли вирушати додому, коли на стежці внизу побачили хлопчика з кошиком. Вони швидко сховалися в куцах.

Малий, не помітивши їх, щось на камені натиснув, і той почав розвертатися. Як тільки легінчук зник у норі, за ним відразу кинулися й побратими.

Недалеко від входу печера розширювалася, утворюючи підземну залу. Коли очі звикли до темряви, розбійники роздивилися, що посередині стоїть труна, в якій лежить чоловік у сутані, з накинутим на голову каптуром. Малий викладав на землю біля нього глечик молока, грудку сиру та вівсяні ошипки.

– Дякую, Юрчику! – раптом пролунав моторошний, наче з могили, голос, від якого по спинах опришків забігали мурахи. – А сих двох ти привів?

Пустельник навіть не повертав голови, лежачи непорушно. Мабуть, він справді все відав. Малий озирнувся і побачив позаду себе дві тіні.

– Ні, вуєчку! Я їх не знаю!

– Добре, Юрчику! Йди додому, до мамки!

Хлопчик сторожко пройшов повз опришків і незабаром вийшов з печери.

– То вас, непрошені гості, цікавить Хустський замок, чи не так? – мовив після короткої паузи пустельник.

Здається, він трошки повернув голову, і побратими розгледіли його майже доценту спечену щоку.

— Сей Пинтя, видно, славний розбійник, якщо за його голову цісар таку високу ціну призначив, — розмірковував вголос Юстин Вітер.

— Отож-бо, — зітхнув Шпінька. — Чи не порадиш, шановний газдо, як можна із замкової темниці вибратися?

— Темниця... — наче згадував пустельник. — Замок має потаємний хід, про який уже всі забули. І він починається якраз із темниці.

— Як його знайти? — Графинчик аж витягнувся від уваги.

— Його ніхто не може знайти. Відомо лише, що се кам'яна плита, на якій вибито чортове копито.

— Матір Божа! — перехрестилися опришки.

Одного разу біля Митра зупинився маленький чорнявий чоловічок з бистрими очима.

— Ну що, лайдаку? — промовив хитро він, переконавшись, що поблизу нікого нема. — Час борги віддавати.

— Які ще борги? — сумно промимрив Митро, мовби цілий тиждень не їв. — Йди собі, чоловічку, своєю дорогою і не заважай спілкуватися з Богом.

— Видно, пам'ять у тебе куца, — вів далі вусань, дістаючи люльку.

Тепер уже роззирнувся довкола Сливовиця і, побачивши, що на них ніхто не дивиться, схопив невідомого за груди:

— Слухай, бовдуре, ану тікай звідси, аби за тобою закурилося! Бо зараз сими каменюками, — затряс він своїм чудернацьким намистом, — я тобі всі ребра поражую!

Та виконати свою погрозу він не встиг, бо з незнайомцевої куртки на нього дивилося... дуло пістоля.

— Помалу, хлопче, — промовив Шпінька (а це був він). — Якби не ми, то твоя мудра голова вже давно би гоїдалася на шибениці.

Сливовиця не один день сидів у в'язниці, тож відразу зрозумів, що має справу із людьми поважними.

— І чого вам від мене треба?!

— Одну дрібничку. Кажуть, ти — непере-вершений майстер відчиняти замки...

— Я вже змінив фах. Тепер я каміння збираю, а не розкидаю, — згадав Митро біблейську мудрість.

— І все ж доведеться попрацювати в останній раз. Верховина тебе не забуде! і- плеснув його по плечу

Шпінька.

— Але ї не згадає! — сумно зітхнув Сливовиця. — Господи, як важко стати на шлях істинний! Ти ж бачиш, Боже, — звернувся він до неба, — що я праведник! Хай шостий камінь тепер уже сей добродій носить! — хотів він показати перстом на Шпіньку, але за тим уже й слід прохолов.

РОЗДІЛ 20

Ой темнице-кам'янице, товсті твої мури,

Сидять в тобі побратими одної натури.

ЯК ПИНТЯ У ТЕМНИЦІ СИДІВ

Підвечір дві коняки Кривого Пелеха тягнули воза з трьома смоляними бочками до Хустського замку. А що фортеця стояла на високій горі, то бідним коникам довелося добряче попотіти, щоб витягти живицю до перших воріт. Поруч із фірою біг чорний кудлатий пес. Разом з візником на сей раз їхали й два гусари, які за наказом коменданта супроводжували тепер усі замкові вантажі. Щоправда, в одного вершника була якась чудернацька шабля, мовби двоохотлітньої давності. Та й мундир був явно затісний у плечах. Але вже смеркалося, тож хто на такі дрібниці зверне увагу?

— Се ти, Пелеху? — вийшов до візника сам начальник нічної сторожі. — Ану, відкрий бочки!

Побачивши живицю, він хотів для певності проткнути її шаблею. Але, глянувши на спокійне обличчя візника, в останній момент пожалів свою дорогу зброю.

Поки він розмовляв з візником, на краю воза сторожові розгледіли пляшку, заткану корком і притрушену сіном. Судячи з усього, це була горілка. Вони мовчки перезирнулися і, вловивши момент, коли Кривий Пелех відвернувся, спритно и поцупили.

— Гарзд, проїжджай! — кивнув начальник вартовим, аби припідняли ґрати на брамі. — А пес тобі нащо здався? — кинув він навздогін.

— А хто мене стерегти буде, коли гусари залишаться в замку?

— Та якому дідькові ти потрібен? — засміялася варта.

Віз у супроводі гусарів затаракотів подвір'ям замку до господарських споруд. Тут живицю треба було вивантажити. Вояки разом з комірником допомогли Пелехові занести смоляні бочки до льоху.

У цей час у замку панував спокій, оскільки кожен уже думав про нічний відпочинок, доробляючи останні вечірні справи. Панство вечеряло у верхніх покоях, звідки було чути музику і сміх. Слуги годували худобу у стайнях і хлівах. Гарнізон уже готувався до сну. Внутрішня варта ліниво грала в кості, очікуючи кінця зміни. Невдовзі зовсім стемніло, і лише відблиск смолоскипів освітлював подвір'я по кутках та при вході у найважливіші споруди.

Пес побіг по подвір'ю і почав щось винюхувати. Біля порохової вежі він підняв голову і двічі неголосно гавкнув.

— Ану, геть звідси! — погнали його двоє вартових, котрі стояли при брамі, яка вела до темниці під вежею.

Тим часом у льосі коїлося щось незвичайне. Бочки відкривалися, живиця вилівалася, а з подвійного дна вилізли люди. Це були невисокі зростом Шпінька, Графинчик та Митро Сливовиця.

– Під пороховою вежею, – тихо мовив до них один із гусарів, почувши гавкіт пса. Це був Іван Качулка, який спостерігав за тим, що коїться у дворі. Другий гусар – Юра Доманич – разом з Кривим Пелехом допомагав вибиратися з діжок побратимам.

Пов'язаний по руках і ногах комірник із затканим ротом тільки крутив головою, бачачи таку змову. Для більшої безпеки його ще й опустили в одну з бочок і закрили згори.

Коли все було готове, двоє гусарів пішли до порохової вежі. Решта товариства подалися за ними, скрадаючись попід стіни.

– А ви чого, хлопаки, не спите? – запитали їх здивовані вартові.

– Та от Кривий Пелех розщедрився на пляшку, то хотіли з вами горло промочити, – показав Качулка вино.

– О, іншим разом! – зітхнув вартовий із рушницею. – Капітан Смоляк тепер дуже нервовий і особисто перед сном перевіряє сторожу.

– І за що він так трясеться? – засміявся Юра.

– Як за що? Боїться, що Пинтя втече, – засміявся другий вартовий.

– Що ж, воля ваша, хлопці, – позіхнув Качулка і несподівано вдарив пляшкою сторожа по голові.

Другий від здивування не встиг і рота розкрити, як його вже здавив за горло Юра. Все відбулося швидко і майже нечутно. Відразу з-за стіни виринули чотири тіш, які взяли непритомні тіла вартових і понесли їх подалі від світла. Там їх зв'язали і заткнули роти кляпами. Ключів від темниці у варті не виявилось. Видно, їх носив при собі капітан або й сам комендант.

– Ну що, Митре, тепер твоя черга, – плеснув Шпінька по плечу Сливовицю. Той схилився над замком, витягаючи різне злодійське причандалля. Аби їх не помітили, побратими загасили два смолоскипи, які висіли над брамою порохової вежі.

А тим часом у панських покоях тривала святкова вечеря з нагоди приїзду до Хуста комісії його цісарської величності. Завтра вона мала вчинити допит Пинті і нарешті винести рішення, якою смертю карати цього небезпечного злочинця.

– Яка ти не пула дофга кофпаса, а фсе одно кінець мусить мати! – задоволено виголосив тост барон фон Гутентаг.

Усі засміялися. Та капітанові Смоляку чогось було тривожно на душі. Він підійшов до вікна і про всяк випадок глипнув на порохову вежу, яку звідси було добре видно. Матір Божа! Що за безлад! Чому не горить жоден зі смолоскипів при брамі?

У капітана від підозри здавило у грудях.

– Я про всяк випадок перевірю охорону! – сказав він комендантові. Той згідно кивнув.

Капітан рішуче йшов через усе подвір'я до порохової вежі, на ходу витягаючи пістоль.

– От лайдаки! – лаявся він. – Ну, за це вони тяжко пошкоднують!

Він уже бачив, що біля брами нікого нема. Певно, варта вирішила собі трохи відпочити. Для певності він поторгав ковані двері. Вони були зачинені.

Та не встиг капітан розвернутися, як на його голову опустився кулак Качулки. Більше він нічого не тямив.

Смоляка чомусь довгенько не було, і це стривожило коменданта. Він і собі підійшов з келихом вина до вікна. Біля порохової вежі було темно.

– Що за дідько! – Дюла Кокош витер хустинкою враз спітнілу лисину. Він прикинув, що капітан негайно би звернув увагу на таке неподобство, і швидко дійшов висновку, що в замку коїться щось неладне.

– Начальника варті до мене! Негайно! – вигукнув комендант, виходячи з бенкетної зали.

А тим часом побратими ніяк не могли відімкнути браму. Весь план та їхні надлюдські старання йшли коту під хвіст.

– Давай, Митрику! Давай, солоденький! – Шпінька мало не на колінах благав Сливовицю, який схилився над замком.

– Здається, нам амін! – проказав Графинчик, спостерігаючи, як від палацу до порохової вежі йде комендант у супроводі начальника варті та вісьмох стражників.

– Якщо вони піднімуть тривогу, через хвилину тут буде увесь гарнізон, – спокійно, мовби йшлося про дрібничку, промовив гусар Юра, витягаючи пістолі.

– Є! – раптом вигукнув Сливовиця, замок клацнув, і кована брама відчинилася.

– Слава тобі, Господи! – перехрестився Графинчик.

– Занесіть і капітана Смоляка! – наказав Шпінька. – Се наш останній аргумент у переговорах.

Коли комендант з охороною підійшов до вежі, там уже було все тихо і мирно. Варта засвітила смолоскипи. Брама була зачинена.

– Що за мара? – дивувався комендант. – Ану роздивіться все довкола!

Через кілька хвилин вони натрапили на зв'язаних вартових. У замку негайно забили тривогу. Все довкола забігало і заметушилося, як на пожежі.

“Розбійники! Розбійники!” – чулося звідусіль. Вояки на ходу одягалися і озброювалися.

Тим часом побратими спускалися вузенькими сходами до темниці, освітлюючи собі дорогу двома смолоскипами.

Першим біг Люципер. За крутим поворотом він радісно загавкав і зашкрябав лапами об двері. На щастя, вони були дерев'яними.

Тож товариство, добряче навалившись плечима, вибило їх із завіс. Пес із гавкотом кинувся досередини.

В округлій залі навстоячки був прикутий ланцюгами за руки Пинтя. Він втомлено підняв голову, але побачивши у відблисках смолоскипів Люципера, заусміхався.

— Що то за мудрачок дзвонить мухам кайданами? — голосно крикнув Шпінька.

— Ой-мой, дідько би вас вхопив! Скільки можна чекати? — Пинтя усміхався на всі тридцять два, а побратими його по черзі обіймали. Тим часом нагорі уже почали вивалювати браму. Ще мить, і охорона буде тут, у підземеллі.

Качулка схопив молот, який побратими передбачливо взяли з собою, і почав розбивати ланцюги отамана. Гусар Юра, позбиравши від усіх пістолі, зайняв оборону на сходах, ховаючись за крутим поворотом.

— Десь тут має бути потаємний хід, — носився Шпінька по підземеллю, шукаючи плиту з чортовим копитом. Але нічого не було видно через товстий шар столітньої пилюки.

— Люципере, ану шукай! — скомандував Пинтя.

Тим часом згори донеслися радісні вигуки. Очевидно, браму вояки вже виламали. Та перші ж постріли Юри Доманича трохи втихомирили їхній запал.

— Набоїв нам надовго не вистачить, — потирав у зап'ястях звільнені руки отаман. — Треба шукати вихід!

— А якщо потаємний хід із замку не у сій темниці? — раптом запитав уголос Графинчик. — Пустельник нам же не сказав, що катівень у замку декілька.

Усі від несподіванки остовпіли.

Тим часом Юра влучними пострілами стримував переслідувачів. Згори чулися крики поранених.

Раптом Люципер гавкнув і почав швидко гребти лапами. Всі кинулися йому допомагати. Невдовзі вони розкопали велику кам'яну плиту.

— У мене два останні пістолі! — крикнув побратимам Юра.

Тим часом у замку зчинився справжній переполох. Постріли у підземеллі порохової вежі уже всіх розбудили. Всюди тільки й кричали про розбійників.

— Ропіть ще щось, Пога рати! — шповався слиною барон фон Гутентаг. — Стріляйте по них із гармати!

— Ви при своєму розумі, бароне? — схопився за голову комендант. — У сій вежі зберігається увесь наш кількарічний пороховий запас! Ми ж підірвемо замок! Вони й так у кам'яній пастці, куди самі себе загнали. А коли у них скінчаться набої, ми візьмемо їх голими руками. І замість одного Пинті матимемо усю його банду.

На тому й порішили, час від часу стріляючи у п'ять підземелля з рушниць.

Тим часом побратими досліджували розкопану плиту, яка була частиною підлоги.

— Ну і як виглядає се чортове копито? — вдивлявся у камінь Графинчик.

— Ось, дивіться! — показав у самому кутку невідомий знак Кривий Пелех, якому вже не залишалося ніякого шляху, як у розбійничу ватагу або на шибеницю. Справді, там був відбиток підкови, під якою була відтиснена в камені собача лапа.

— Ось які, виявляється, у чортів копита! — засміявся зрадливий Шпінька.

Але як сей таємний хід відчинити?

Побратими спробували усім товариством насісти на плиту, але вона навіть не зрушилася.

Тим часом зв'язаний капітан Смоляк почав приходити до тями, і Качулка був змушений його знову відправити у царство солодких сновидінь.

— А чи не перехитрили ми самі себе? — почував потилицю Шпінька. — З такої пастки хіба дідько виїде!

— Ану шукай, Люці! Шукай! — погладив пса Пинтя.

Тої почав принохуватися, а далі поклав свою лапу на відбиток у плиті. Його лапа точно збіглася із кам'яним слідом невідомого собаки.

— Що за чортівня! — вигукнув Графинчик, аж тут щось голосно заскрипіло, і плита повернулася трохи боком. Якраз настільки, що можна було пролізти всередину. Розбійники посвітили до лазу, але нічого не побачили, окрім темряви.

— А може, се вихід у пекло? — моторошно запитав Митро Сливовиця. Він і тепер мав на шиї мотузку з п'ятьма каменюками.

— На жаль, більше виходів нема, — підморгнув Пинтя і першим поліз досередини. — Тут є хід! — долинув його голос звідти.

Тим часом нагорі, почувши, що розбійники зовсім перестали стріляти, допетрали, що, видно, у них скінчилися набої.

— А із замку нема потаємного хоту? — раптом запитав барон фон Гутентаг.

— До дідька! — вилаявся комендант, щось пригадавши. — Колись мій дід переказував, що такий хід був. І починався саме з-під порохової вежі.

— І фи мофчите! — рвкнув барон. — Ану вперет, летацюги! — почав гнати він вояків у підземелля. Ті сторожко ступали сходами донизу, але бачачи, що звідти не стріляють, осмілилися.

Останнім у потаємний хід спускався гусар Юра. Якраз коли він мав прошигнути до лазу, до темниці ввалилися солдати і один із них устиг вистрілити, поранивши Юру в плече. Той упав просто на руки побратимів. Поки вояки кинулися розв'язувати капітана Смоляка, Пинтя притулив лапу Люципера до чортячого копита на звороті плити. І камінь зі скрипом зачинився на очах очманілих переслідувачів. Ті пробували прострілити плиту, але нічого не виходило. Кулі рикошетили і мало не поранили самих стрільців. А відчинити її вони так і не змогли.

РОЗДІЛ 22

Сидів Пинтя у темниці у великій журі
Визволили побратими з-за кам'яних мурів.

ЯК ПИНТЯ ЛИСТА ПИСАВ

Розбійникам довелося довгенько мандрувати підземним ходом. Юрові нашивидкуруч перев'язали плече, аби він не стік кров'ю. Через кілька кілометрів побратими у нічній пільмі вибралися з лазу. Се була яма у корінні старого бука, добре закидана листям. Замок світився нагорі. З криків у лісі було зрозуміло, що за втікачами пущено погоню, яка прочісує усю місцину довкола. Тож не гаючи часу, побратими подалися до домовленого місця, де їх з конями чекали циган Мішко, Гатала та старий Доманич.

– Нарешті! – блиснув залізним зубом циган.

– Синку, що з тобою? – кинувся батько до гусара.

– Нічого, тату. Так, муха вкусила, – усміхнувся блідими устами той.

А вже через мить розбійнича ватага мчала на рисаках у напрямку Чорної полонини. Досить далеченько вони відскакали, коли поранений Юра заспівав старої опришківської пісні:

Ой ви хлопці, ви молодці, // Візьміть мене на топорці, // Та й несіть у Верховину, // Де родився, там загину!

Пинтя, почувши такої сумної ноти, відразу скомандував:

– До найближчої корчми!

Розбійники розбудили переляканого Хаїма Фрідмана і наказали нести найкращої горілки.

Юру поклали на дубовий стіл, а в руки вклали зелену гранену пляшку. За кілька хвилин корчма тряслася від реготу опришківських горлянок. Виявляється, продираючись вузьким лазом, Митро Сливовиця обірвав свою мотузку з каменюками і помітив це лише зараз.

– То тепер, Митрику, ти вже святий! – сміявся Шпінька.

– Богоугодне діло зробив: славного Пинтю визволив! – додавав жару Графинчик.

– То що я тепер маю робити? – ніяковів Сливовиця, шморгаючи носом.

– Йти в монахи! – ударив його по плечу отаман.

І знову дружний регіт розлігся довкола Фрідманової корчми. Той зазирає одним оком у шпарину, розглядаючи се дивовижне товариство, озброєне до зубів і вимащене з голови до ніг глиною. І його великі кудлаті брови злітали аж на маківку від такої чудасії.

Підкріпившись бринзою та хлібом, випивши для підняття бойового духу чарку міцної сливовиці, розбійники скочили на коней, розрахувалися з корчмарем срібною монетою, і тільки їх і бачили.

А в Хусті лише ї розмов, що про втечу Пинті. Бо де таке видано, де таке чувано, аби із замкової темниці втекти? Коли там мури кількадеметрові, а війська стільки, що можна рік оборону тримати. Ще нікому се не вдавалося!

Видно, Пинтя справді славний, якщо таку штуку утнув!

На капітана Смоляка та коменданта Дюлу Кокоша важко ї глянути. Так змарніли небораки. Навіть барон фон Гутентаг упав в депресію і щохвилини зітхав: “Майн лібе фройляйн! Якого тітька я заправся у сю глушину? Путь фона проклята!”

Аби хоч якось відомстити Пинті, вирішили спалити трьох босоркань – Зубаню, Глуханю та Сліпаню, про що оголосили на всіх розпутьях та в церквах.

– Що будемо чинити, отамане? – запитав Графинчик, коли товариство сіло до вечері біля ватри.

– А що ви скажете, хлопці-молодці?

– Не можна останнє слово лишати за ними! – пихнув димом Шпінька.

– Наше має бути згори! – ударив по колоді кулачиськом Іван Качулка.

– Усе в руках Божих! – звів погляд догори Митро Сливовиця, котрий тепер був у товаристві мало не за отця превелебного.

– Якщо я сторожитиму коней, то я не проти, – надрізає собі добрий кусень сала циган Мішко.

Товариство засміялося. Навіть поранений Юрко, якому вже стало значно легше. Мабуть, сливовиця благодатно діяла.

– Ну що ж, – підбив підсумки опришківської ради Пинтя. – Порятунок трьох невинних душ – справа похвальна. Наші закляті “друзі”, ясна річ, чекатимуть, що ми будемо відбивати бабць, коли їх везтимуть на торговицю. А тому...

– А тому ми діятимемо інакше, – блиснув рівненьким разком білих зубів Графинчик.

– Ади, який розумний! – засміявся Пинтя. – А тому ми писатимемо його світлості Дюлі Кокошу листа!

Відразу отаманові подали папір і чорнило, і він щось нашкрябав, розклавши приладдя на смерековому пеньку.

А що до школи не ходив, то ця справа трохи затягнулася.

– І як ми доправимо сього листа комендантові? – запитав Пинтя.

– Я знаю, – посміхнувся Шпінька і закутався димом з головою.

Наступного дня він уже терся посеред натовпу на хустській торговиці. Опришок крутився там довгенько, поки не побачив капітана Смоляка, який ходив поміж рядами, щось виглядаючи. Біля торговців, які продавали домашню птицю, той зупинився. Останнім часом капітан себе зле почував, то лікар порадив йому попити наваристого бульйончику з доброго півня. А оскільки Штефан Смоляк був страшенно забобонний і боявся, що його вречуть, то завжди купував усе сам.

Його увагу привернув великий білий півень, якого продавала сільська молодиця. Капітан уже хотів за нього платити гроші, як до нього притовкся дядько в крисані та з обвислими вусами, який тримав у руках червоного півня:

– Беріть, паночку, за півціни, бо вже мушу бігти додому!

А що капітан, як запеклий картяр, знав ціну кожній копійці, то спокусився на дешевизну. Тим паче що півень був не менший за білого.

Смоляк розрахувався і покликав свого служку, аби взяв півня.

– Пане капітане, – раптом озвався той, – тут щось є! – дістав він з-під півнячого крила складеного вчетверо листа. Смоляк відразу кинувся поглядом за вусатим вуйком, але той уже розчинився в базарному натовпі. Капітан вирвав листа з рук слуги і став гарячково читати. За хвилину він верещав на всю торговицю: “До дідька! До дідька! До дідька!!!”

А вже через півгодини цього листа розглядали комендант Дюла Кокош та барон фон Гутентаг.

– Турню! Ти купиш сього півня в того, за ким полюєш! – читав через збільшувальне скло нерівні букви віденський слідчий. Він підняв голову і уважно подивився на червоного як рак капітана.

Далі інший почерк повідомляв: “Його світлості Дюлі Кокошу. Якщо до п’ятниці 12.00 ви не випустите з темниці мою нанашку та її двох сестриць, а також не вивісите на замку білий прапор на знак вашої поразки, я змушений буду стріляти по вас із гармати”.

Під листом стояв підпис: “Славний розбійник Пинтя”.

І для певності ще був прикладений відбиток пальця, вимащеного в сажі.

– Що ви на се скажете, бароне? – хрипко запитав комендант.

– Що сей лайтак нарешиті на нашому гачку! – задоволено рявкнув фон Гутентаг. – І тепер фін уже не фтече з моїх рук! Операцію очолюватиму осописто я!!!

– А гармата?

– Зфїтки у сих голотранціф гармати? Хїпа у нашому гарнізоні зникли гармати?

– Ні, все на місці!

– Потвійте... Ні, потройте їхню фарту!

Але до п’ятниці готувалися не тільки вояки, а й розбійники. Вони знайшли най-міцнішого дуба. Спиляли його. Середину його вздовж продовбали. Циган Мішко згадав своє колишнє ремесло і обкував дуба залізними обручами. Гармата була готова. Хоча хто чув на світі про дерев’яну гармату?

Між тим п’ятниця неблаганно наближалася. Після того як гармата була зроблена, постало питання про ядра, яких в опришків, ясна річ, не було.

– Будемо стріляти картеччю! – вирішив Пинтя. Хлопці позносили з довколишніх кузень старі ланцюги, криві цвяхи, іржаві підкови.

– На три постріли вистачить! – сміялися розбійники.

Усі чекали п’ятниці. Здається, добре підготувалися і вояки, і розбійники. Питання полягало в тому, хто виявиться мудрішим – Пинтя чи барон фон Гутентаг?

РОЗДІЛ 23

Та я стрілю з револьвера, із того нового,
Ой із того, що-м ізробив, – із дерев’яного.

ЯК ПИНТЯ СТАВ ТРИЧІ СЛАВНИМ

У п’ятницю зранку до темниці, де сиділи три сестриці-босоркані, зайшов настоятель замкової каплиці, отець Густі.

– Що принесли, отче? – позіхнула Зубаня.

– Прийшов вам дати розгрішення та останнє причастя, – мовив пузатий, як бочечка, отець превелебний, котрий ледве втиснувся у вузькі двері камери.

– Ліпше би ви нам принесли грінку хліба та чарку, – показала свій єдиний, як копито, зуб нанашка. Від побаченого піп тричі перехрестився.

– Що він нам приніс? – приклала руку до вуха Глуханя.

– Хїба не бачиш? – показала перстом Сліпаня. – Себе!

– Покайтеся, діти мої! – попросив елеїним голоском отець Густі.

– Хїба що в тому, що не задавила сього батяра, лайдака, задрипанця і хама своїми руками, ще коли його годувала! – прошипіла Зубаня, витягнувши сухі, але цупкі, як корчі, руки.

Піп як ошпарений відскочив до стіни.

– Файно вона його назвала! – захихотіла Глуханя. – Так і треба товстому!

– Отче, а йдїть-но сюди! Най вас роздивлюся! – попросила Сліпаня, манячи священика кривим перстом.

– Гаразд! Я прощаю вам усі гріхи! Амін! – швидко промовив отець Густі і, перехрестивши камеру, голосно загував у двері, аби його випустили. Увесь мокрий, він упав на руки вартовим зі словами: “Се справжні чортиці! Для них навіть пекло буде замалою карою!”

Опівдні в Хусті на торговиці зібралася сила народу. Посеред площі стояли три шибениці. В останній момент комендант з бароном вирішили виявити милосердя, замінивши спалення на повішання. Трьох бабць везли у залізній клітці, яка була призначена для Пинті. По обидва боки від них їхали гусари з оголеними шаблями. їх було так багато, що нанашку з сестрицями майже не було видно.

Вчинити викрадення було нереально. Але барон фон Гутентаг сподівався, що Пинтя таки покаже характер перед такою масою людей. Комендант, пам'ятаючи портрету розбійників» про всяк випадок залишився в замку, привівши гарнізон до повної бойової готовності.

Трьох сестриць вивели на ешафот.

— А що стільки народу зібралось? — запитала Зубаня у ката. — Сьогодні що — свято?

Той тільки щось просопів у накинутій на голові накидці, крізь яку прозирали лише очі і рот.

— Зараз вчуємо! — промовила Глуханя.

— Ага, ще й побачимо! — підтакнула їй собі Сліпаня.

— Босоркані! — раптом гукнув хтось із натовпу, і площа завирувала.

— Сам ти босорканя! — крикнула Зубаня.

Майдан зареготав.

— Се Пинтьові подружки! — вигукнув якийсь сміхованець, і всі повеселили, ніби зараз мала початися не страта, а виступ комедіантів.

Наперед вийшов міський оповісник і глянув на барона фон Гутентаг. Той і собі глипнув на міський годинник на ратуші. До означеного Пинтею часу залишалось п'ять хвилин. Майже на кожному даху сиділи переодягнені агенти з рушницями. Повно їх було і серед народу. Викрасти бабць було неможливо. Барон задоволено кивнув головою.

— Іменем ясновельможного цісаря Леопольда та Святої Церкви, — почав оголошувати звинувачення бубняр.

— Ба, що він там бубнить? — запитала Глуханя.

— Казав сліпий — увидимо! — згадала народну мудрість Зубаня.

— Де сліпий? — зацікавилася Сліпаня.

— Та цитуйте вже! Дайте мудрого чоловіка послухати! — притупнула на сестриць ногою нанашка.

Чим довше читав глашатай звинувачення, тим більше зростало співчуття натовпу до трьох бабць.

Нарешті міський оповісник замовк, і кат підвів сестриць до шибениці, натягаючи кожній зашморг.

— Ти здурів, чи що ти є? — лаялася Зубаня на нього. — Як я з тим буду дихати?

— Бевзь та й годі! — підтримала її Глуханя.

— Де бевзь? Де? — глипала по сторонах Сліпаня.

— Чи маєте останнє бажання? — запитав засуджених бубняр.

— О! І не одне! — радісно вигукнула нанашка.

— Можна тільки одне.

— Тоді зніміть з шиї цю клятву мотузку! Вона мені мозолі натре.

Майдан засміявся, все більше проймаючись симпатією до кумедних бабць.

— Се не можемо виконати! — розвів руками глашатай.

— Тоді дайте хоч люльку покурити! — зітхнула Зубаня.

— І мені! — додала Глуханя.

— Я старша за тебе, — не погодилася Сліпаня. — Тому я буду курити другою.

— Що, сліпа курко? Ти старша? Не сміши народ! — обурилася Глуханя і штовхнула так сестру, що та мало не повиснула. Сліпаня у відповідь дала їй копняка. Вони почали боротися із зашморгами на шиї, так що повішення могло відбутися кожної секунди навіть без ката.

— Што за тикий нарот! — плювався барон фон Гутентаг. — Нафіть пофіситися не фміють організофано! Тьху!

Тим часом з натовпу передали три люльки. Нарешті бабці, стоячи на ослінчиках із зашморгами на шиях на процання задиміли.

— Боже, яке блаженство! — промовила Зубаня.

— Не життя, а казка! — заплющила очі від задоволення Глуханя.

— Все-таки нам дуже пощастило, сестрички! — пустила цівку диму Сліпаня.

Аж тут годинник на ратуші став вибивати дванадцяту годину. Барон кивнув головою, і сотні вояків відразу звели курки, роздивляючись довкола.

Ба, що се? Із гори Чебрин, яка здіймалася над Хустом, пролунав гучний постріл. Усі звели очі догори. Барон навіть став роздивлятися у підзорну трубу.

— Се Пинтя! — раптом крикнув хтось. — Він стоїть біля гармати!

Усі відразу загули, ї собі вдивляючись у близьку вершину. Барон добре розгледів отамана, який стояв на широкому пласкому камені у простому верховинському вбранні.

— От чортів лайтак! — заскрипів він зубами. Поруч із Пинтею сидів чорний кудлатий пес, а двоє розбійників чимось набивали гармату.

— Зараз він удруге вистрілить! — вирувала юрба. — Відпускайте бабць!

— Капітане! — крикнув барон до Смоляка. — Періть гусарів і прифедіть сього злотія то мене!

Пинтя підніс смолоскипа до гармати і раптом щось так бухнуло, що здригнулася земля під ногами.

— Дивіться! Дивіться! — вказували всі на Хустський замок, який стояв якраз навпроти Чебрина. Але нові вибухи трясли землею, поки найдужчий не гепнув так, що люди попадали з ніг. На замку коїлося щось страшне. Він був оповитий вогнем та чорним димом.

— Пинтя вцілів у порохову вежу! — кричали люди, бігаючи по майдану, як мурахи.

— Він готується стріляти втретє! — гукала в паніці юрба.

Барон знову підніс підзорну трубу до ока. Пинтя здіймав угору долоню із трьома перстами, а двоє його побратимів знову набивали гармату. Мабуть, це вже добре помітили і в охопленому вогнем замку, бо над ним знялося простирадло, яке, видно, заміняло комендантові білий прапор.

— Замок здався! Замок здався! — всі здивовано презиралися.

Пинтя підняв догори запалений смолоскип, попереджаючи про третій постріл.

— Відпускайте бабць! Бо зараз він гримне по майдану! — завереццала юрба і ринула до ешафоту.

Заскочений таким розвитком подій, барон скочив на коня, аби його не затоптали. І, клянучи на чому світ стоїть сей дикий народ, пустився учвал з площі. Кажуть, що зупинився він аж через три дні у Відні. Ледве живий, але все ще сповнений люті і лайок. Вояки, бачачи втечу начальства, порозбрїдалися хто куди — подалі від біди і дурних вказівок.

Зубаня, Глуханя та Сліпаня відразу стали народними героїнями.

— На замок! — вереццали вони. — Покажемо сим бузувірам, як бабусь переслідувати!

І натовп, озброєний палицями та кілками, посунув нагору, туди, де біле простирадло сповіщало про падіння неприступної твердині. На все це згори дивився Пинтя, сидючи на гарматі та глядячи вірного пса Люципера.

Циган Мітко та поранений гусар Юра від душі сміялися, спостерігаючи за панікою у місті. Незабаром до них мала приєднатися й решта ватаги — старий Доманич, Іван Качулка, Гатала, Шпінька, Графинчик, Митро Сливовиця і нарешті Кривий Пелех.

Хлопці справно виконали роботу, і тепер усіх чекала гостина у Моті Лейбуса. Адже дві ночі опришки не спали, носячи порох таємним ходом під замок. Аби у домовлену мить — о дванадцятій годині — підірвати порохову вежу, а з нею і всі надії барона фон Гутентага.

І нарік Пинтю за се діло народ тричі славним. Бо він єдиний утік з Хустської темниці. Бо зруйнував замок дерев'яною гарматою. Бо змусив капітулювати твердиню, яка ще ніколи нікому не піддавалася...

І склали люди про Пинтю не одну пісню та думу. Аби у віках зберегти се ім'я для нащадків. Бо жив він по правді та справедливості. А може, й тепер живе, коли не вмер. Принаймні так казка каже. А казка, як відомо, не бреше. Але про се іншим разом...

КІНЕЦЬ

Єдиначок — одинак, єдиний син.

Газда — господар.

Гайдамака — бунтар.

Цісар — імператор Австро-Угорщини.

Грунь — вершина гори.

Дітвак — дитина.

Най — нехай.

Цімборашка — товаришка.

Ня — мене.

Топірець — сокирка на держаку.

Оборіг — повітка на чотирьох стовпах для зберігання сіна та збіжжя.

Долівка — глиняна підлога.

Файно — добре.

Одданиця — дівчина на виданні.

Тайстра — торба, яку носять через плече.

Пицалка — сопілка.

Колиба — дерев'яна хатина зі стрімчастим дахом, житло чабанів і лісорубів.

Гайдуки — панська охорона.

Бесаги — подвійна торба.

Гавра — барліг.

Бринза — сир з овечого молока.

Вуйко — дядько; вуйку — звертання до старшого чоловіка.

Драб — обідранець.

Ватра — багаття.

Черес — широкий шкіряний пояс.

Двигати — носити.

Щезник — злий дух, лісовик.

Палиш — холодна зброя з довгим прямим і широким двосічним клинком на кінці, яка нагадує шаблю.

Калитка — мішечок-гаманець.

Крисаня — бриль.

Качулка — качалка для розкочування тіста.

Торговиця — місце, де торгують; базар.

Ми — мені.

Посаг — придане.

Креденс — довга низька шафа для посуду та столової білизни.

Дука — багатій.

Бартка — маленька сокира.

Нич — нічого.

Валахія — тепер частина Румунії.

Штири — чотири.

Гуня — верхній одяг з овечої шерсті.

Мамалига — густа каша з кукурудзяного борошна.

Шинквас — прилавок (у корчмі).

Гешефт — вигода, зиск.

Паленка — горілка.

Уйош — коротка чоловіча куртка.

Вирувати — могти, бути здатним.

Сміхованець — жартівник.

Зеленина — зелень, городина.

Цімборик — товариш.

Цирульня — перукарня.

Обрус — скатертину.

Фільварок — маєток.

Бусурмани — зневажлива назва людей не християнської віри.

Мадяри — угорці.

Ощипок — прісний хліб.

Сливовиця — горілка зі слив.